

URZĄD STATYSTYCZNY WE WROCŁAWIU

INFORMACJE I OPRACOWANIA STATYSTYCZNE

RYNEK PRACY

W WOJEWÓDZTWIE DOLNOŚLĄSKIM W 2016 R.

ISBN 978-83-89593-83-2

WROCŁAW 2017

ZESPÓŁ REDAKCYJNY
URZĘDU STATYSTYCZNEGO
WE WROCŁAWIU

*EDITORIAL BOARD
OF STATISTICAL OFFICE
IN WROCLAW*

PRZEWODNICZĄCY

PRESIDENT

Małgorzata Wojtkowiak-Jakacka

ZASTĘPCA PRZEWODNICZĄCEGO

VICE PRESIDENT

Halina Woźniak

REDAKTOR GŁÓWNY

EDITOR-IN-CHIEF

Stanisław Kamiński

CZŁONKOWIE

MEMBERS

Beata Bal-Domańska, Sławomir Banaszak, Agata Girul, Agnieszka Ilczuk, Danuta Komarowska,
Małgorzata Kowalska, Waclaw Mazur, Gabriela Okoń, Elżbieta Stańczyk, Małgorzata Wysoczańska

SEKRETARZ

SECRETARY

Marta Woźniakiewicz

ZESPÓŁ AUTORSKI

EDITORIAL TEAM

Leszek Cybulski, Aneta Madajczak

SKŁAD I OPRACOWANIE GRAFICZNE

TYPESETTING, GRAPHICS AND DESIGN

Wojciech Szpakowski

PROJEKT OKŁADKI

COVER DESIGN

Anna Litewka

Prosimy o podanie źródła
przy publikowaniu danych US

*When publishing SO data
please indicate source*

Publikacja dostępna w wersji elektronicznej na CD
oraz na stronie internetowej: wroclaw.stat.gov.pl

*Electronic version of publication available on CD
and on the Internet – wroclaw.stat.gov.pl*

PRZEDMOWA

Przekazujemy Państwu kolejną edycję publikacji „Rynek pracy w województwie dolnośląskim w 2016 r.”.

Celem opracowania jest zaprezentowanie szczegółowych informacji o pracujących, bezrobotnych, wynagrodzeniach, a także warunkach pracy i wypadkach przy pracy w 2016 r.

Publikacja składa się z uwag metodycznych, części opisowej i tabelarycznej. W uwagach metodycznych przedstawiono źródła i zakres danych, stosowane klasyfikacje oraz definicje podstawowych pojęć zawartych w opracowaniu. Zasadniczą część publikacji stanowią tablice statystyczne. Ocenę zmian zachodzących na rynku pracy ułatwi tablica przeglądowa obejmująca lata 2000, 2005, 2010 i 2013-2016.

Dla pełniejszego przedstawienia sytuacji na lokalnym rynku pracy podstawowe dane statystyczne zaprezentowano w podziale na podregiony, powiaty i gminy. Wybrane zjawiska zobrazowano na wykresach i kartogramach. Opracowanie zawiera również informacje w układzie wojewódzkim, które umożliwiają porównanie podstawowych danych w odniesieniu do innych województw, a także dane dla Polski.

Tablice przygotowano w formacie Excel, w celu ułatwienia korzystania z danych statystycznych przy prowadzeniu analiz.

Mam nadzieję, że publikacja zainteresuje szerokie grono czytelników oraz okaże się przydatna dla osób i instytucji zajmujących się analizą i monitoringiem zmian zachodzących na rynku pracy.

Dyrektor Urzędu Statystycznego
we Wrocławiu

dr Małgorzata Wojtkowiak-Jakacka

Wrocław, listopad 2017 r.

PREFACE

We are pleased to present the next edition of a publication characterizing the situation in the labour market in Dolnośląskie voivodship.

The purpose of the study is to present detailed information on employed and unemployed persons, wages and salaries as well as on work conditions and accidents at work in 2016.

The publication consists of methodological notes, a descriptive and a tabular part. The methodological part provides the source and the scope of statistical data, classification and definitions of basic terms used in the publication. The main part of the publication are statistical tables. The review table, including years 2000, 2005, 2010 and 2013-2016, will help estimate the changes which occurred in the labour market in the analyzed period.

To better illustrate the situation in the local labour market the main data are presented by subregions, powiats and gminas. Some phenomena are illustrated in charts and cartograms. The report also contains information on voivodships, which allows to compare basic data for other voivodships and basic data for Poland.

Tables are prepared in the Excel format, which will facilitate using the statistical material when conducting analyses.

We hope that the publication will raise the readers' interest and will become useful for individuals and institutions involved in analyzing and monitoring changes in the labour market.

*Director of the Statistical Office
in Wrocław*

Małgorzata Wojtkowiak-Jakacka, Ph.D.

Wrocław, November 2017

SPIS TREŚCI

PRZEDMOWA
UWAGI METODYCZNE.....
OBJAŚNIENIA ZNAKÓW UMOWNYCH
WAŻNIEJSZE SKRÓTY
WYNIKI BADAŃ - SYNTeza
Aktywność ekonomiczna ludności – wybrane dane na podstawie BAEL
Pracujący. Zatrudnieni
Bezrobocie rejestrowane
Wynagrodzenia. Świadczenia z ubezpieczeń społecznych
Warunki pracy

TABLICE W FORMACIE .XLS

TABLICE PRZEGLĄDOWE

WYBRANE DANE O WOJEWÓDZTWIE DOLNOŚLĄSKIM (2000, 2005, 2010, 2013-2016)
WYBRANE DANE O PODREGIONACH I POWIATACH W 2016 R.
WOJEWÓDZTWO DOLNOŚLĄSKIE NA TLE KRAJU I WOJEWÓDZTW W 2016 R.

DZIAŁY

I. AKTYWNOŚĆ EKONOMICZNA LUDNOŚCI – – WYBRANE DANE NA PODSTAWIE BAEL

Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej
Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej według wieku i poziomu wykształcenia w IV kwartale
Pracujący według płci, statusu zatrudnienia oraz grup zawodów w IV kwartale
Bezrobotni według okresu poszukiwania pracy, płci i miejsca zamieszkania w IV kwartale
Bezrobotni według wybranych metod poszukiwania pracy, płci i miejsca zamieszkania w IV kwartale
Bierni zawodowo nieposzukujący pracy według wybranych przyczyn bierności, płci i miejsca zamieszkania w IV kwartale

II. PRACUJĄCY. ZATRUDNIENI

Pracujący w gospodarce narodowej według płci i sekcji
Pracujący według statusu zatrudnienia i sekcji
Pracujący według statusu zatrudnienia oraz form organizacyjno-prawnych
Pracujący i zatrudnieni według wielkości przedsiębiorstw oraz sekcji w 2016 r.
Pełnozatrudnieni i niepełnozatrudnieni według sekcji
Pracujący w porze nocnej, emeryci i renciści, niepełnosprawni oraz cudzoziemcy według sekcji
Przyjęcia do pracy pracowników pełnozatrudnionych według źródeł rekrutacji oraz sekcji

CONTENTS

	<u>Strona</u> <u>Page</u>
PREFACE.....	3
METHODOLOGICAL NOTES	11
SYMBOLS	23
MAJOR ABBREVIATIONS	23
RESULTS OF SURVEYS – SYNTHESIS (RESUME)	
Economic activity of population – selected data on the LFS basis	24
Employed persons. Paid employees	29
Registered unemployment	35
Wages and salaries. Social security benefits	42
Work conditions	45

TABLES IN .XLS FORMAT

REVIEW TABLES

SELECTED DATA ON DOLNOŚLĄSKIE VOIVODSHIP (2000, 2005, 2010, 2013-2016)	I
SELECTED DATA ON SUBREGIONS AND POWIATS IN 2016.....	II
DOLNOŚLĄSKIE VOIVODSHIP ON THE BACKGROUND OF THE COUNTRY AND VOIVODSHIPS IN 2016.....	III

CHAPTERS

I. ECONOMIC ACTIVITY OF POPULATION – – SELECTED DATA ON THE LFS BASIS

Economic activity of the population aged 15 and more	1
Economic activity of the population aged 15 and more by age and educational level in IV quarter	2
Employed persons by sex, employment status and selected occupational groups in IV quarter	3
Unemployed persons by duration of job search, sex and place of residence in IV quarter	4
Unemployed persons by selected categories of job search, sex and place of residence in IV quarter	5
Economically inactive persons not seeking a job by selected reasons for inactivity, sex and place of residence in IV quarter	6

II. EMPLOYED PERSONS. PAID EMPLOYEES

Employed persons in national economy by sex and sections	1(7)
Employed persons by employment status and sections	2(8)
Employed persons by employment status and organizational and legal forms	3(9)
Employed persons and paid employees by the size of entities and sections in 2016.....	4(10)
Full- and part-time paid employment by sections.....	5(11)
Persons working shift hours, retirees and pensioners, disabled persons and foreigners by sections	6(12)
Hires of full-time paid employees by sources of inflow and sections	7(13)

SPIS TREŚCI (cd.)**CONTENTS (cont.)****Tablica
Table**

Przyjęcia do pracy pracowników pełnozatrudnionych w przedsiębiorstwach według liczby pracujących oraz sekcji	<i>Hires of full-time paid employees in the entities by number of persons employed and sections</i>	8(14)
Absolwenci szkół wyższych, zawodowych i liceów ogólnokształcących, którzy podjęli pracę po raz pierwszy według płci, rodzaju szkoły oraz sekcji	<i>The graduates of tertiary schools, leavers of vocational and secondary schools starting work for the first time by sex, type of school and sections</i>	9(15)
Zwolnienia z pracy pracowników pełnozatrudnionych według przyczyn oraz sekcji.....	<i>Terminations of full-time paid employees by reasons and sections.....</i>	10(16)
Zwolnienia z pracy pracowników pełnozatrudnionych w przedsiębiorstwach według liczby pracujących oraz sekcji	<i>Terminations of full-time paid employees in the entities by number of persons employed and sections</i>	11(17)
Ruch zatrudnionych według sekcji	<i>Labour turnover by sections</i>	12(18)
Pracujący według płci i sekcji.....	<i>Employed persons by sex and sections</i>	13(19)
Pracujący według rodzajów działalności oraz podregionów, powiatów i gmin w 2016 r.	<i>Employed persons by kind of activity and subregions, powiats and gminas in 2016</i>	14(20)
Zatrudnieni w gospodarce narodowej w głównym miejscu pracy według sekcji.....	<i>Paid employees in national economy in main workplace by sections</i>	15(21)
Przeciętne zatrudnienie według sekcji	<i>Average paid employment by sections.....</i>	16(22)
Przeciętne zatrudnienie według rodzajów działalności oraz podregionów i powiatów	<i>Average paid employment by kind of activity as well as subregions and powiats</i>	17(23)
Miejsca pracy wolne i nowo utworzone według sekcji	<i>Job vacancies and newly created jobs by sections.....</i>	18(24)
Wolne miejsca pracy według wybranych grup zawodów w 2016 r.	<i>Job vacancies by selected groups of occupations in 2016.....</i>	19(25)
III. BEZROBOCIE REJESTROWANE	III. REGISTERED UNEMPLOYMENT	
Bezrobotni zarejestrowani w urzędach pracy według miesięcy.....	<i>Unemployed persons registered in labour offices by months.....</i>	1(26)
Podstawowe dane o bezrobotnych zarejestrowanych według podregionów i powiatów	<i>Basic data on registered unemployed persons by subregions and powiats.....</i>	2(27)
Wybrane kategorie bezrobotnych według podregionów, powiatów i gmin.....	<i>Selected categories of unemployed persons by subregions, powiats and gminas</i>	3(28)
Napływ i odpływ bezrobotnych według miesięcy.....	<i>Inflow to and outflow from unemployment by months.....</i>	4(29)
Bezrobotni nowo zarejestrowani według miesięcy.....	<i>Newly registered unemployed persons by months.....</i>	5(30)
Bezrobotni nowo zarejestrowani w urzędach pracy według miesięcy oraz podregionów i powiatów w 2016 r.....	<i>Unemployed persons newly registered in labour offices by months as well as subregions and powiats in 2016.....</i>	6(31)
Bezrobotni wyrejestrowani z ewidencji urzędów pracy według przyczyn i miesięcy.....	<i>Unemployed persons removed from unemployment rolls by reasons and months.....</i>	7(32)
Bezrobotni wyrejestrowani z ewidencji urzędów pracy, którzy podjęli pracę według miesięcy.....	<i>Unemployed persons removed from unemployment rolls who received jobs by months.....</i>	8(33)
Bezrobotni wyrejestrowani z ewidencji urzędów pracy według miesięcy oraz podregionów i powiatów w 2016 r.	<i>Unemployed persons removed from unemployment rolls of labour offices by months as well as subregions and powiats in 2016.....</i>	9(34)
Wybrane kategorie bezrobotnych bez prawa do zasiłku według miesięcy.....	<i>Selected categories of the unemployed persons not possessing benefit rights by months</i>	10(35)
Bezrobotni zarejestrowani według wieku i poziomu wykształcenia	<i>Registered unemployed persons by age and educational level.....</i>	11(36)
Bezrobotni zarejestrowani według czasu pozostawania bez pracy	<i>Registered unemployed persons by duration of unemployment.....</i>	12(37)
Bezrobotni zarejestrowani według stażu pracy	<i>Registered unemployed persons by work seniority.....</i>	13(38)
Bezrobotni niepełnosprawni zarejestrowani w urzędach pracy według miesięcy	<i>Disabled unemployed persons registered in labour offices by months.....</i>	14(39)
Bezrobotni zarejestrowani będący w szczególnej sytuacji na rynku pracy według miesięcy.....	<i>Registered unemployed persons with a specific situation on the labour market by months.....</i>	15(40)

SPIS TREŚCI (cd.)**CONTENTS (cont.)**

Tablica
Table

Bezrobotni zarejestrowani poprzednio pracujący według sektorów, czasu pozostawania bez pracy oraz rodzaju działalności ostatniego miejsca pracy	<i>Registered unemployed persons previously employed by sectors, duration of unemployment and a kind of activity of their last job</i>	16(41)
Bezrobotni zarejestrowani poprzednio pracujący, absolwenci, będący w szczególnej sytuacji na rynku pracy oraz oferty pracy według dużych grup zawodów	<i>Registered unemployed persons previously in employment, school leavers, with a specific situation on the labour market and job offers by big occupational groups.....</i>	17(42)
Oferty pracy zgłoszone do urzędów pracy	<i>Job offers submitted in labour offices</i>	18(43)
Oferty pracy zgłoszone do urzędów pracy według miesięcy oraz podregionów i powiatów w 2016 r.	<i>Job offers notified in labour offices by months as well as subregions and powiats in 2016</i>	19(44)
Bezrobotni oraz oferty pracy według wybranych zawodów i specjalności w 2016 r.	<i>Registered unemployed persons and job offers by selected occupations and specialties in 2016.</i>	20(45)
Wydatki Funduszu Pracy	<i>Expenditures of Labour Fund</i>	21(46)
Uczestnictwo w wybranych aktywnych programach rynku pracy z uwzględnieniem grup osób bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy	<i>Participation in selected active labour market programs including regard groups of unemployed with a specific situation on the labour market.....</i>	22(47)
IV. WYNAGRODZENIA. ŚWIADCZENIA Z UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH	IV. WAGES AND SALARIES. SOCIAL SECURITY BENEFITS	
Wynagrodzenia brutto oraz przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w gospodarce narodowej według sekcji	<i>Gross wages and salaries and average monthly gross wages and salaries in national economy by sections.....</i>	1(48)
Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w gospodarce narodowej według sekcji	<i>Average monthly gross wages and salaries in national economy by sections.....</i>	2(49)
Wynagrodzenia brutto według form własności	<i>Gross wages and salaries by forms of ownership.....</i>	3(50)
Wynagrodzenia brutto według sekcji	<i>Gross wages and salaries by sections</i>	4(51)
Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto oraz pracownicy otrzymujący w grudniu 2016 r. wynagrodzenia nieprzekraczające minimalnego według sektorów i form własności oraz sekcji ...	<i>Average monthly gross wages and salaries and employees receiving in December 2016 less than minimum wages and salaries by sectors and forms of ownership and sections</i>	5(52)
Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto według rodzajów działalności oraz podregionów i powiatów	<i>Average monthly gross wages and salaries by kind of activity as well as subregions and powiats</i>	6(53)
Świadczenia emerytalne i rentowe brutto	<i>Gross retirement pay and pension benefits.....</i>	7(54)
V. WARUNKI PRACY	V. WORK CONDITIONS	
Zbiorowość objęta badaniem oraz zatrudnieni w warunkach zagrożenia według sekcji	<i>The population covered by the survey and persons working in hazardous condition by sections</i>	1(55)
Zatrudnieni w warunkach zagrożenia według grup i nasilenia zagrożeń w zakładach objętych badaniem w danej zbiorowości oraz według sekcji	<i>Persons working in hazardous condition by groups of agents and intensity of dangers in establishments covered by the survey in the given population and by sections</i>	2(56)
Zatrudnieni w warunkach zagrożenia według grup i nasilenia zagrożeń na 1000 zatrudnionych w zakładach objętych badaniem w danej zbiorowości oraz według sekcji	<i>Persons working in hazardous condition by groups of agents and intensity of dangers per 1000 paid employees in establishments covered by the survey in the given population and by sections</i>	3(57)
Zatrudnieni w warunkach zagrożenia według grup i nasilenia zagrożeń oraz podregionów i powiatów	<i>Persons working in hazardous condition by groups of agents and intensity of dangers as well as subregions and powiats</i>	4(58)
Zatrudnieni w warunkach zagrożenia czynnikami szkodliwymi i niebezpiecznymi dla zdrowia według podregionów i powiatów	<i>Persons working in hazardous conditions to agents harmful and hazardous to health as well as subregions and powiats</i>	5(59)
Stanowiska pracy, dla których dokonano oceny ryzyka zawodowego oraz zatrudnieni na tych stanowiskach w 2016 r.	<i>Workstations for which an occupational risk assessment was done and workers employed on them in 2016</i>	6(60)
Zatrudnieni na stanowiskach pracy, dla których dokonano oceny ryzyka zawodowego na 1000 zatrudnionych według podregionów i powiatów ..	<i>Paid employees on position for which evaluation of occupational risk was done per 1000 paid employees by subregions and powiats.....</i>	7(61)

SPIS TREŚCI (dok.)**CONTENTS (cont.)****Tablica
Table**

Wypadki przy pracy oraz poszkodowani w tych wypadkach według typu, płci oraz sekcji	<i>Accidents at work and persons injured in the accidents at work by types, sex and sections</i>	8(62)
Poszkodowani w wypadkach przy pracy oraz liczba dni niezdolności do pracy według skutków wypadków i sekcji	<i>Persons injured in accidents at work and the number of days inability to work by consequences of the accidents and sections</i>	9(63)
Poszkodowani w wypadkach przy pracy według płci i skutków wypadków oraz liczba dni niezdolności do pracy spowodowanej wypadkami według podregionów i powiatów	<i>Persons injured in accidents at work by sex and consequences of the accidents and the number of days incapacity to work caused by accidents and by subregions and powiats</i>	10(64)
Poszkodowani w wypadkach przy pracy według liczby dni niezdolności do pracy spowodowanej wypadkami oraz sekcji	<i>Persons injured in accidents at work by the number of days inability to work caused by accidents and sections</i>	11(65)
Poszkodowani w wypadkach przy pracy według skutków wypadków oraz liczba dni niezdolności do pracy na 1000 pracujących według sekcji	<i>Persons injured in accidents at work by consequences of the accidents and number of days inability to work per 1000 employed persons and by sections</i>	12(66)
Poszkodowani w wypadkach przy pracy według miesiąca, w którym zdarzył się wypadek oraz sekcji w 2016 r.	<i>Persons injured in accidents at work by month of the accidents and sections in 2016</i>	13(67)
Poszkodowani w wypadkach przy pracy według statusu zatrudnienia oraz sekcji	<i>Persons injured in accidents at work by employment status and sections</i>	14(68)
Poszkodowani w wypadkach przy pracy według wybranych grup wykonywanych zawodów oraz sekcji	<i>Injured in occupational accidents by selected groups of occupations and sections</i>	15(69)
Poszkodowani w wypadkach przy pracy według wydarzeń powodujących uraz oraz sekcji	<i>Persons injured in accidents at work by contact-mode of injury and sections</i>	16(70)
Poszkodowani w wypadkach przy pracy według grup umiejscowienia urazu oraz sekcji	<i>Persons injured in accidents at work by part of body injured and sections</i>	17(71)
Poszkodowani w wypadkach przy pracy według rodzaju urazu oraz sekcji	<i>Persons injured in accidents at work by type of injury and sections</i>	18(72)
Poszkodowani w wypadkach przy pracy według czynności wykonywanych przez poszkodo- wanego w chwili wypadku oraz sekcji	<i>Persons injured in accidents at work by specific physical activity performed by the victim at the moment of accident and sections</i>	19(73)
Poszkodowani w wypadkach przy pracy według wieku oraz sekcji	<i>Persons injured in accidents at work by age and sections</i>	20(74)
Poszkodowani w wypadkach przy pracy według dużych grup zawodów, płci i wieku	<i>Persons injured in accidents at work by big groups of occupations, sex and age</i>	21(75)
Przyczyny wypadków przy pracy	<i>Causes of the accidents at work</i>	22(76)
Wypadki przy pracy w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie według wydarzeń powodujących urazy	<i>Accidents at work on private farms in agriculture by events causing injury</i>	23(77)
Choroby zawodowe	<i>Occupational diseases</i>	24(78)
Korzystający ze świadczeń z tytułu pracy w warunkach szkodliwych dla zdrowia i uciążliwych według sekcji	<i>Persons receiving benefits for work in harmful and strenuous conditions by sections</i>	25(79)
Odszkodowania z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych według sekcji	<i>Accidents at work and occupational diseases compensation by sections</i>	26(80)
Osoby pobierające renty wypadkowe z tytułu niezdolności do pracy oraz koszt tych rent	<i>Persons receiving occupational injury benefits due to inability to work and costs of these benefits</i>	27(81)
Jednorazowe odszkodowania wypadkowych oraz koszt tych odszkodowań	<i>The one-off injury compensations and cost of these compensations</i>	28(82)
Zasiłki chorobowe, świadczenia rehabilitacyjne oraz zasiłki wyrównawcze wypadkowe	<i>Sick benefits, injury rehabilitation benefits and compensatory benefits</i>	29(83)

SPIS WYKRESÓW

Ludność w wieku 15 lat i więcej według aktywności ekonomicznej (BAEL)

Wskaźnik zatrudnienia według wieku i płci w 2016 r. (BAEL)

Stopa bezrobocia rejestrowanego oraz stopa bezrobocia w ujęciu BAEL według województw w IV kwartale 2016

Bezrobocie rejestrowane

Bezrobocie według BAEL

Pracujący w gospodarce narodowej na 1000 ludności według województw oraz trójsektorowa struktura pracujących w 2016 r.

Struktura pracujących w gospodarce narodowej w latach 2010-2016 według grup sekcji

Struktura pracujących w gospodarce narodowej według wybranych sekcji i województw w 2016 r.

Pracujący w gospodarce narodowej w latach 2005-2016 według płci

Podstawowe dane o podmiotach o liczbie pracujących do 9 osób według województw w 2016 r.

Liczba pracujących na 1000 mieszkańców

Liczba zatrudnionych na podstawie umowy o pracę przypadająca na 100 właścicieli, współwłaścicieli i bezpłatnie pomagających członków rodzin

Pracujący w gospodarce narodowej na 1000 ludności według powiatów w 2016 r.

Stopa bezrobocia rejestrowanego w latach 2004-2016 w % aktywnych ekonomicznie

Główne tendencje w zakresie bezrobocia rejestrowanego według województw w 2016 r.

Wzrost/spadek liczby bezrobotnych w stosunku do 2015 r.

Udział bezrobotnych, którzy podjęli pracę w ogólnej liczbie bezrobotnych wyłączonych z ewidencji w%

Udział bezrobotnych według grup wieku w liczbie ogółem zarejestrowanych bezrobotnych w % według województw w 2016 r.

Udział grup bezrobotnych według poziomu wykształcenia w liczbie ogółem zarejestrowanych bezrobotnych w % według województw w 2016 r.

Struktura zarejestrowanych bezrobotnych według wykształcenia i płci

Główne przekroje bezrobocia rejestrowanego według województw w 2016 r.

Udział kobiet w bezrobociu ogółem

Udział osób z prawem do zasiłku w bezrobociu ogółem

Udział długotrwale bezrobotnych w bezrobociu ogółem

Liczba bezrobotnych na 1 ofertę pracy

Stopa bezrobocia rejestrowanego według powiatów 2016 w % aktywnych ekonomicznie

LIST OF CHARTS

Population aged 15 and more by economic activity (LFS)

Employment rate by age and sex in 2016 (LFS)

Registered unemployment rate and unemployment rate in LFS terms by voivodships in IV quarter 2016

Registered unemployment

Unemployment in LFS terms

Employed persons in national economy per 1000 population by voivodships and three-sector structure of employed persons in 2016

Structure of the employed persons in national economy in the years 2010-2016 by groups of sections

Structure of the employed persons in national economy by selected sections and by voivodships in 2016

Employed persons in national economy in the years 2005-2016 by sex

Main data on entities employing up to 9 persons by voivodships in 2016

Number of persons employed per 1000 population

Number of persons employed on the basis of a contract per 100 of proprietors, partners working and members of family helping free of charge

Employed persons in national economy per 1000 population by powiats in 2016

Registered unemployment rate in % of economically active population in the years 2004-2016

Main trends in registered unemployment by voivodships in 2016

Increase/decrease of the number of unemployed persons in comparison to 2015

The share of registered unemployed persons who received jobs in the total number of unemployed persons removed from unemployment rolls in %

The share of unemployed persons by age groups in total number of registered unemployed in % and by voivodships in 2016

The share of groups of unemployed persons by educational level in total number of registered unemployed in % and by voivodships in 2016

Structure of registered unemployed persons by educational level and sex

Main cross-section of registered unemployment by voivodships in 2016

The share of women in total unemployment

The share of persons with the right to benefits in total unemployment

The share of long-term unemployed in total unemployment

Number of unemployed per 1 job offer

Registered unemployment rate in % of economically active population by powiats in 2016

Bezrobotni zarejestrowani pozostający bez pracy dłużej niż 1 rok według powiatów w 2016 r.	<i>Registered unemployed persons out of job for longer than 1 year by powiats in 2016</i>
Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w gospodarce narodowej oraz wybranych sekcjach według województw w 2016 r.	<i>Average monthly gross wages and salaries in national economy and selected sections by voivodships in 2016</i>
Podmioty o liczbie pracujących do 9 osób i wynagrodzenia w tych podmiotach według województw w 2016 r.	<i>Entities employing up to 9 persons and wages and salaries in these entities by voivodships in 2016</i>
Liczba mikroprzedsiębiorstw na 1000 mieszkańców	<i>Number of micro-enterprises per 1000 inhabitants</i>
Miesięczne wynagrodzenia brutto na 1 zatrudnionego w zł	<i>Monthly gross wages and salaries per 1 paid employee in zł</i>
Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto według powiatów w 2016 r.	<i>Average monthly gross wages and salaries by powiats in 2016</i>
Przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto	<i>Average monthly gross retirement and other pensions</i>
Wybrane elementy warunków pracy według województw w 2016 r.	<i>Selected elements of working conditions by voivodships in 2016</i>
Zatrudnieni w warunkach zagrożenia na 1000 zatrudnionych	<i>Employed persons working in hazardous conditions per 1000 paid employees</i>
Poszkodowani w wypadkach przy pracy na 1000 pracujących	<i>Persons injured in accidents at work per 1000 employed persons in 2016</i>
Zatrudnieni w warunkach zagrożenia według grup zagrożeń	<i>Persons working in hazardous conditions by groups of dangers</i>
Poszkodowani w wypadkach przy pracy na 1000 pracujących według powiatów w 2016 r.	<i>Persons injured in accidents at work per 1000 employed persons by powiats in 2016</i>

UWAGI METODYCZNE

ŹRÓDŁA I ZAKRES DANYCH

1. Dane zawarte w dziale **Aktywność ekonomiczna ludności** opracowano na podstawie reprezentacyjnego Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL), przeprowadzanego w cyklu kwartalnym metodą obserwacji ciągłej, tj. aktywność ekonomiczną bada się w każdym tygodniu w ciągu całego kwartału. Badaniem objęte są osoby w wieku 15 lat i więcej, będące członkami gospodarstw domowych w wylosowanych mieszkaniach, z wyjątkiem osób nieobecnych 12 miesięcy i więcej, jeżeli ich nieobecność nie wynikała z charakteru wykonywanej pracy. Gospodarstwo domowe oznacza zespół osób spokrewnionych lub spowinowaconych, a także niespokrewnionych, mieszkających razem i utrzymujących się wspólnie. Badanie nie obejmuje gospodarstw domowych w obiektach zbiorowego zakwaterowania.

Dane BAEL od 2010 r. uogólniono na podstawie bilansów ludności opracowywanych przy wykorzystaniu wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011. Dane te nie są w pełni porównywalne z wynikami badań dla okresów wcześniejszych.

Podstawę prawną badania stanowi coroczne rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie programu badań statystycznych statystyki publicznej (w 2016 roku badanie prowadzone było na podstawie rozporządzenia z dnia 21 lipca 2015 r. – Dz. U. z 2015 poz. 304).

Najniższym poziomem podziału administracyjnego, na którym są udostępniane dane z BAEL jest województwo. Wynika to z reprezentacyjnego charakteru badania i wielkości próby.

2. Informacje prezentowane w działach **Pracujący. Zatrudnieni** oraz **Wynagrodzenia** opracowano na podstawie sprawozdawczości oraz szacunków (m.in. w zakresie gospodarstw indywidualnych). Wykorzystano sprawozdanie o zatrudnieniu, wynagrodzeniach i czasie pracy (Z-06), sprawozdanie z działalności fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji społecznych (SOF-1), sprawozdanie z działalności samorządu gospodarczego i zawodowego oraz organizacji pracodawców (SOF-4) oraz sprawozdanie o działalności gospodarczej przedsiębiorstw (SP-3). Sprawozdanie Z-06 obejmuje osoby prawne i jednostki organizacyjne nie posiadające osobowości prawnej oraz ich jednostki lokalne posiadające numery identyfikacyjne REGON, a także jednostki lokalne osób fizycznych prowadzące działalność gospodarczą i spółki cywilne, w których liczba pracujących jest większa od 9. Zakwalifikowania pracujących do poszczególnych sekcji i działów PKD dokonano – zaliczając odpowiednio poszczególne jednostki (przedsiębiorstwa) – na podstawie numerów statystycznych nadanych im w krajowym rejestrze urzędowym podmiotów gospodarki narodowej REGON.

W publikacji dane **nie obejmują** pracujących w jednostkach budżetowych prowadzących działalność w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego.

Dane o liczbie pracujących w tablicach: nr 1, 13 i 14 prezentowane są według **faktycznego (stałego) miejsca pracy pracownika i faktycznie prowadzonej działalności**. Natomiast w pozostałych tablicach dane prezentowane są **według siedziby** jednostek prawnych i jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej (przedsiębiorstw) oraz osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą i prowadzonego rodzaju działalności zgodnie z nadanym im numerem identyfikacyjnym REGON.

Informacje zawarte w tablicy 1 obejmują wszystkie podmioty gospodarki narodowej, natomiast w pozostałych tablicach ujęte są te podmioty gospodarcze, w których liczba pracujących przekracza 9 osób oraz jednostki sfery budżetowej niezależnie od liczby pracujących; dane nie obejmują podmiotów sporządzających sprawozdania z działalności: fundacji, stowarzyszeń, partii politycznych, związków zawodowych, organizacji społecznych, organizacji pracodawców, samorządu gospodarczego i zawodowego.

Dane w tabl. 3-6 nie obejmują pracowników fundacji, stowarzyszeń, partii politycznych, związków zawodowych, organizacji społecznych, organizacji pracodawców, samorządu gospodarczego i zawodowego.

Wynagrodzenia obejmują wypłaty pieniężne oraz wartość świadczeń w naturze bądź ich ekwiwalenty należne pracownikom z tytułu pracy.

Źródłem informacji o **wolnych, nowo utworzonych oraz zlikwidowanych miejscach pracy** jest badanie popytu na pracę (sprawozdanie Z-05). Od 2007 r. badanie jest prowadzone metodą reprezentacyjną z częstotliwością kwartalną, objęte są nim osoby prawne, jednostki organizacyjne nie mające osobowości prawnej oraz osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą – według jednostek lokalnych, w których liczba zatrudnionych wynosi 1 lub więcej osób.

3. Informacje dotyczące osób **bezrobotnych zarejestrowanych** w powiatowych urzędach pracy, opracowane zostały z uwzględnieniem danych zawartych w sprawozdawczości Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (formularze MPiPS).

4. Źródłem informacji o **warunkach pracy** jest roczne badanie na formularzu Z-10, które obejmuje podmioty sprawozdawcze, w których liczba pracujących wynosi 10 i więcej osób bez względu na formę własności oraz formę organizacyjno-prawną, a w ramach podmiotów sprawozdawczych pracowników: pełnozatrudnionych, sezonowych, zatrudnionych dorywczo, niepełnozatrudnionych, dla których głównym miejscem pracy jest jednostka sprawozdawcza oraz uczniów.

Informacje o **zatrudnionych w warunkach zagrożenia** czynnikami szkodliwymi i niebezpiecznymi dla zdrowia opracowano na podstawie sprawozdawczości. Dane:

- obejmują zatrudnionych w podmiotach zaliczanych do sekcji: A rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (dział 01 z wyłączeniem grupy 01.7 oraz indywidualnych gospodarstw rolnych, 02 i 03 z wyłączeniem klasy 03.11), B górnictwo i wydobywanie, C przetwórstwo przemysłowe, D wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych, E dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją, F budownictwo (działy 41—43 z wyłączeniem grupy 41.1), G handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle, H transport i gospodarka magazynowa, J informacja i komunikacja (działy 58, 60 do 63 z wyłączeniem grupy 63.9), M działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (działy 72 i 75), N administrowanie i działalność wspierająca (działy 77 i 79 oraz klasa 81.29), P edukacja (podklasa 85.42.B), Q opieka zdrowotna i pomoc społeczna (dział 86), S pozostała działalność usługowa (dział 95).
- dotyczą osób narażonych na działanie czynników związanych z:
 - uciążliwością pracy,
 - środowiskiem pracy,
 - maszynami szczególnie niebezpiecznymi.

5. Dane o **wypadkach przy pracy**, poza indywidualnymi gospodarstwami rolnymi, opracowano na podstawie statystycznej karty wypadku przy pracy (formularz Z-KW).

Badaniem statystycznym objęte są wszystkie wypadki przy pracy, jak również wypadki traktowane na równi z wypadkami przy pracy, niezależnie od tego czy na karcie wykazana została niezdolność do pracy, czy nie (z powodu np. hospitalizacji poszkodowanego, czy odmowy przyjęcia zwolnienia lekarskiego).

Poszkodowani w wypadkach przy pracy podawani są łącznie z pracownikami cywilnymi w jednostkach budżetowych prowadzących działalność w zakresie obrony i bezpieczeństwa publicznego.

Dane o wypadkach przy pracy charakteryzują osoby, które uległy wypadkom indywidualnym i zbiorowym.

Za jeden wypadek przy pracy liczy się wypadek każdej pracującej osoby, poszkodowanej w wypadku indywidualnym, jak również zbiorowym.

Wypadki przy pracy w **indywidualnych gospodarstwach rolnych** rejestrowane były przez oddziały Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego i dotyczą tylko tych wypadków, w wyniku których poszkodowani otrzymali w danym roku jednorazowe odszkodowanie z tytułu stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu.

Prezentowane w niniejszej publikacji dane dotyczą, jeśli nie zaznaczono inaczej, **gospodarki narodowej** i są prezentowane:

- w układzie **Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2007)**, opracowanej na podstawie Statystycznej Klasyfikacji Działalności Gospodarczych we Wspólnocie Europejskiej – Statistical Classification of Economic Activities in the European Community – NACE Rev. 2. PKD 2007; wprowadzona z dniem 1 I 2008 r. rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 24 XII 2007 r. (Dz. U. Nr 251, poz. 1885 z późniejszymi zmianami).

W ramach PKD 2007 wyodrębniono „**Przemysł**” jako dodatkowe grupowanie, które obejmuje sekcje: „Górnictwo i wydobywanie”, „Przetwórstwo przemysłowe”, „Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych” oraz „Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją”.

- w układzie **Klasyfikacji Zawodów i Specjalności**, opracowanej na podstawie Międzynarodowej Standardowej Klasyfikacji Zawodów (ISCO-08); wprowadzona z dniem 1 I 2015 r. rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 VIII 2014 r. (Dz. U. 2014, poz. 1145);

Dane prezentowane dla wielkich grup zawodów odpowiadają pierwszemu poziomowi **Klasyfikacji Zawodów i Specjalności**.

- według **wielkości jednostek** (kryterium liczby pracujących):

- a) mikro – do 9 osób,
- b) małe – od 10 do 49 osób,
- c) średnie – od 50 do 249 osób,
- d) duże – powyżej 249 osób.

- według **rodzajów działalności**:

- a) „Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo”;
- b) „Przemysł i Budownictwo”;
- c) „Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle”, „Transport i gospodarka magazynowa”, „Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi”, „Informacja i komunikacja”,
- d) „Działalność finansowa i ubezpieczeniowa”, „Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości”,
- e) Pozostałe usługi obejmują: „Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna”, „Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca”, „Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne”, „Edukacja”, „Opieka zdrowotna i pomoc społeczna”, „Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją”, „Pozostała działalność usługowa „Organizacje i zespoły eksterytorialne”.

Dane prezentowane w układzie terytorialnym odpowiadają poszczególnym poziomom **Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS)**, opracowanej na podstawie Nomenclature of Territorial Units for Statistics (NUTS) obowiązującej w krajach Unii Europejskiej. NTS obowiązująca od 1 I 2008 r. wprowadzona została rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 14 XI 2007 r. (Dz. U. Nr 214, poz. 1573) z późniejszymi zmianami. W ujęciu obowiązującym do 31 XII 2017 r. NTS dzieli Polskę na terytorialne, hierarchicznie powiązane jednostki na 5 poziomach, z czego:

- 3 określono jako poziomy regionalne (regiony, województwa, podregiony),
- 2 określono jako poziomy lokalne (powiaty i miasta na prawach powiatu, gminy).

Regiony (poziom 1) grupują jednostki szczebla wojewódzkiego.

Podregiony (poziom 3) grupują jednostki szczebla powiatowego.

Informacje o województwie, podregionach, powiatach i gminach oraz w podziale na **miasta i wieś** podano w każdorazowym podziale administracyjnym. Przez „miasta” rozumie się obszar położony w granicach administracyjnych tych jednostek, przez „wieś” – pozostałe terytorium województwa.

Dane w podziale według sekcji i działów PKD, według rodzajów działalności oraz w podziale terytorialnym opracowano – jeśli nie zaznaczono inaczej – tzw. metodą przedsiębiorstw.

Metoda przedsiębiorstw (podmiotowa) oznacza przyjmowanie całych podmiotów gospodarki narodowej za podstawę grupowania wszystkich danych charakteryzujących ich działalność według poszczególnych poziomów klasyfikacyjnych i podziałów terytorialnych.

PODSTAWOWE POJĘCIA I DEFINICJE

AKTYWNOŚĆ EKONOMICZNA LUDNOŚCI

Podstawowe kryterium podziału na aktywnych zawodowo i biernych zawodowo stanowi praca, tzn. fakt wykonywania, posiadania bądź poszukiwania pracy.

Do **aktywnych zawodowo** zaliczono osoby pracujące i bezrobotne:

- 1) **do pracujących** zaliczono osoby, które w badanym tygodniu:
 - wykonywały, przez co najmniej 1 godzinę, pracę przynoszącą zarobek lub dochód albo pomagały (bez wynagrodzenia) w prowadzeniu rodzinnego gospodarstwa w rolnictwie lub rodzinnej działalności gospodarczej poza rolnictwem,
 - formalnie miały pracę, ale jej nie wykonywały (np. z powodu choroby, urlopu, przerwy w działalności zakładu, trudnych warunków atmosferycznych), jeżeli przerwa w pracy wynosiła mniej niż 3 miesiące; jeżeli przerwa w pracy wynosiła ponad 3 miesiące, dodatkowym kryterium w przypadku pracowników najemnych (zatrudnieni na podstawie stosunku pracy oraz osoby wykonujące pracę nakładczą) był fakt otrzymywania co najmniej 50% dotychczasowego wynagrodzenia.

Podział na pracujących w pełnym i niepełnym wymiarze czasu pracy dokonany został na podstawie deklaracji osoby badanej w odniesieniu do głównego miejsca pracy.

- 2) **za bezrobotne** uznano osoby w wieku 15–74 lata, które spełniały jednocześnie trzy warunki:
 - w okresie badanego tygodnia nie były osobami pracującymi,
 - w ciągu 4 tygodni (wliczając jako ostatni tydzień badany) aktywnie poszukiwały pracy,
 - były gotowe podjąć pracę w ciągu 2 tygodni następujących po tygodniu badanym.

Do bezrobotnych zaliczono także osoby, które znalazły pracę i oczekiwały na jej rozpoczęcie przez okres nie dłuższy niż 3 miesiące oraz były gotowe tę pracę podjąć.

Do **biernych zawodowo** zaliczono osoby, które nie zostały zakwalifikowane jako pracujące lub bezrobotne.

Współczynnik aktywności zawodowej obliczono jako udział aktywnych zawodowo (ogółem lub danej grupy) w liczbie ludności w wieku 15 lat i więcej (ogółem lub danej grupy).

Wskaźnik zatrudnienia obliczono jako udział pracujących (ogółem lub danej grupy) w liczbie ludności w wieku 15 lat i więcej (ogółem lub danej grupy).

Stopę bezrobocia obliczono jako udział bezrobotnych (ogółem lub danej grupy) w liczbie ludności aktywnej zawodowo (ogółem lub danej grupy).

PRACUJĄCY. ZATRUDNIENI

Dane o **pracujących** dotyczą osób wykonujących pracę przynoszącą im zarobek lub dochód.

Do pracujących zalicza się:

- 1) osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy (umowa o pracę, powołanie, mianowanie, wybór) lub stosunku służbowego;
- 2) pracodawców i pracujących na własny rachunek, a mianowicie:
 - a) właścicieli, współwłaścicieli i dzierżawców gospodarstw indywidualnych w rolnictwie (łącznie z pomagającymi członkami ich rodzin), tj. pracujących w gospodarstwach indywidualnych (o powierzchni użytków rolnych do 1 ha i powyżej 1 ha) oraz indywidualnych właścicieli zwierząt gospodarskich nieposiadających użytków rolnych, z pewnymi wyłączeniami w latach 2002-2009, patrz poniżej),
 - b) właścicieli i współwłaścicieli (łącznie z pomagającymi członkami ich rodzin; z wyłączeniem wspólników spółek, którzy nie pracują w spółce) podmiotów prowadzących działalność gospodarczą poza gospodarstwami indywidualnymi w rolnictwie,
 - c) inne osoby pracujące na własny rachunek, np. osoby wykonujące wolne zawody;
- 3) osoby wykonujące pracę nakładczą;
- 4) agentów (łącznie z pomagającymi członkami ich rodzin oraz osobami zatrudnionymi przez agentów);
- 5) członków spółdzielni produkcji rolniczej (rolniczych spółdzielni produkcyjnych, innych spółdzielni zajmujących się produkcją rolną i spółdzielni kółek rolniczych);
- 6) duchownych pełniących obowiązki duszpasterskie.

Dane dotyczące **pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie według stanu w dniu 31 XII** w latach 2002 - 2009 wyszacowano na podstawie wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002 oraz Powszechnego Spisu Rolnego 2002 oraz od 2010 r. na podstawie Powszechnego Spisu Rolnego 2010.

Do pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie zaliczono osoby pracujące w gospodarstwach prowadzących działalność rolniczą, przy czym:

- 1) w latach 2002-2009 nie zaliczono osób pracujących:
 - a) w gospodarstwach o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha produkujących wyłącznie na własne potrzeby,
 - b) w gospodarstwach o powierzchni użytków rolnych do 1,0 ha (łącznie z indywidualnymi właścicielami zwierząt gospodarskich nieposiadających użytków rolnych) produkujących wyłącznie lub głównie na własne potrzeby;
- 2) od 2010 r. ujęto wszystkich pracujących w tych gospodarstwach niezależnie od powierzchni użytków rolnych oraz przeznaczenia produkcji rolniczej (razem z produkującymi wyłącznie lub głównie na własne potrzeby).

Dane o pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie od 2010 r. nie są w pełni porównywalne z danymi za lata poprzednie.

Dane o **zatrudnionych na podstawie stosunku pracy** dotyczą: zatrudnienia według stanu w dniu 31 XII, osób pełnozatrudnionych (łącznie z sezonowymi i zatrudnionymi dorywczo) oraz niepełnozatrudnionych w głównym miejscu pracy bez przeliczania na pełnozatrudnionych.

Pełnozatrudnieni są to osoby zatrudnione w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym w danym zakładzie pracy lub na danym stanowisku pracy, w tym również osoby, które zgodnie z obowiązującymi przepisami pracują w skróconym czasie pracy, np. z tytułu warunków szkodliwych dla zdrowia lub przedłużonym czasie pracy, np. dozorczy mienia.

Niepełnozatrudnieni są to osoby, które zgodnie z umową o pracę pracują stale w niepełnym wymiarze czasu pracy. Niepełnozatrudnieni w głównym miejscu pracy są to osoby, które oświadczyły, że dany zakład jest ich głównym miejscem pracy.

Przeciętnie zatrudnieni to pracownicy pełnozatrudnieni i niepełnozatrudnieni przeliczeni na pełnozatrudnionych.

Do **osób wykonujących pracę nakładczą** zalicza się osoby, z którymi zawarto umowę o wykonywanie określonych czynności na rzecz jednostki zlecającej wykonanie pracy poza jej terenem.

Do **agentów** zaliczono osoby, z którymi zawarto umowę agencyjną, umowę na warunkach zlecenia o prowadzenie placówek, których przedmiot działalności został określony w umowie. Agenci pracujący na podstawie umów agencyjnych otrzymują wynagrodzenia agencyjnoprowizyjne w formie prowizji od obrotów (wynagrodzenie tych osób jest uzależnione od wartości dokonywanych transakcji lub wartości wykonywanych usług). Agenci prowadzący placówki na podstawie umowy na warunkach zlecenia przejmują pełne wpływy uzyskane z działalności placówek i zobowiązani są uiszczać na rzecz zleceniodawcy zryczałtowaną odpłatność ustaloną w kwocie lub wskaźnikiem procentowym od obrotu.

Do agentów nie zalicza się osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą zarejestrowanych w systemie REGON, z którymi przedsiębiorstwo zawiera umowę na wykonanie określonych usług.

W liczbie pracujących ujęto zarówno obywateli polskich pracujących za granicą, jak i cudzoziemców pracujących w Polsce. Za osoby **zatrudnione za granicą**, zaliczone do pracujących, przyjęto osoby wykonujące pracę poza granicami kraju na rzecz krajowych jednostek, w których zostały zatrudnione, np. jako pracownicy polskich przedstawicielstw dyplomatycznych, a także osoby skierowane za granicę w celach szkoleniowych i badawczych.

Cudzoziemcy zaliczeni do pracujących w Polsce to osoby, które zgodnie z ustawą o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z dnia 20 IV 2004 r. (jednolity tekst Dz. U. z 2017 r., poz. 1065 z późniejszymi zmianami) zostały zatrudnione przez zakłady pracy lub osoby fizyczne.

Niepełnosprawni to osoby, w stosunku do których orzeczono niepełnosprawność na podstawie ustawy z dnia 27 VIII 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2016 r., poz. 2046 z późniejszymi zmianami).

Informacje o osobach wykonujących pracę w **porze nocnej** dotyczą osób, dla których praca nocna wynika z obowiązującego w zakładzie pracy rozkładu czasu pracy, a nie jest świadczona incydentalnie. Do tej kategorii zaliczono wszystkie osoby zgodnie z ewidencją, tzn. nawet jeśli były nieobecne w pracy w danym dniu (np. z powodu urlopu, zwolnienia lekarskiego, delegacji służbowej).

Informacje o **ruchu zatrudnionych** odnoszą się do osób pełnozatrudnionych w głównym miejscu pracy (łącznie z sezonowymi i zatrudnionymi dorywczo) w podmiotach gospodarczych o liczbie pracujących powyżej 9 osób. Dotyczą one **liczby przyjęć do pracy i zwolnień z pracy**, a nie liczby osób. Liczba przyjęć do pracy oraz zwolnień z pracy może być wyższa od liczby osób, ponieważ jedna osoba może kilkakrotnie zmienić pracę w ciągu roku.

Do liczby **przyjętych** do pracy zaliczono osoby podejmujące pracę po raz pierwszy i kolejny. Do liczby **zwolnionych** z pracy zaliczono: osoby, z którymi rozwiązano umowę o pracę w drodze wypowiedzenia przez pracownika lub zakład pracy (łącznie ze zwolnieniami grupowymi), osoby, które przeniesiono na rentę z tytułu niezdolności do pracy lub na emeryturę, osoby, które porzuciły pracę, a także – ze względów ewidencyjnych – osoby zmarłe. Ponadto do liczby przyjętych do pracy lub zwolnionych z pracy zaliczono osoby przeniesione służbowo lub przyjęte z innego zakładu pracy na podstawie porozumienia między podmiotami, a także osoby powracające do pracy i odchodzące z pracy na urlopy wychowawcze, bezpłatne i rehabilitacyjne.

Współczynnik przyjęć (zwolnień) obliczono jako stosunek liczby przyjęć (zwolnień) pomniejszonej o osoby powracające do pracy z urlopów wychowawczych i bezpłatnych, lub które otrzymały urlopy wychowawcze i bezpłatne w badanym okresie, do liczby zatrudnionych według stanu w dniu 31 XII roku poprzedniego.

Do **korzystających z urlopów wychowawczych** zalicza się osoby uprawnione do sprawowania opieki nad dzieckiem, którym zakład pracy udzielił urlopu.

Dane o **absolwentach szkół** podejmujących pierwszą pracę dotyczą osób pełnozatrudnionych (łącznie z sezonowymi i zatrudnionymi dorywczo).

Wolne miejsca pracy to miejsca pracy powstałe w wyniku ruchu zatrudnionych bądź nowo utworzone, w stosunku do których spełnione zostały jednocześnie trzy warunki:

- miejsca pracy w dniu sprawozdawczym były faktycznie nie obsadzone,
- pracodawca czynił starania, aby znaleźć osoby chętne do podjęcia pracy,

- w przypadku znalezienia właściwych kandydatów, pracodawca byłby gotów do natychmiastowego przyjęcia tych osób.

Nowo utworzone miejsca pracy to miejsca pracy powstałe w wyniku zmian organizacyjnych, rozszerzenia lub zmiany profilu działalności oraz wszystkie miejsca pracy w jednostkach nowo powstałych.

BEZROBOCIE REJESTROWANE

Dane dotyczące liczby bezrobotnych obejmują osoby zarejestrowane w powiatowych urzędach pracy, zgodnie z ustawą z dnia 20 IV 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (jednolity tekst Dz. U. z 2017 r., poz. 1065 z późniejszymi zmianami).

Pod pojęciem **bezrobotnego** należy rozumieć osobę niezatrudnioną i niewykonującą innej pracy zarobkowej, zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy (bądź jeśli jest osobą niepełnosprawną – zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia co najmniej w połowie tego wymiaru czasu pracy), nieuczącą się w szkole, z wyjątkiem szkół dla dorosłych (lub przystępującą do egzaminu eksternistycznego z zakresu tej szkoły) lub szkół wyższych w systemie studiów niestacjonarnych, zarejestrowaną we właściwym dla miejsca zameldowania (stałego lub czasowego) powiatowym urzędzie pracy oraz poszukującą zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, jeżeli m.in.:

- ✓ ukończyły 18 lat i nie osiągnęły wieku emerytalnego,
- ✓ nie nabyły prawa do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy (przyznanej przez zagraniczny organ emerytalny lub rentowy), renty szkoleniowej, renty socjalnej, renty rodzinnej w wysokości przekraczającej połowę minimalnego wynagrodzenia za pracę albo po ustaniu zatrudnienia, innej pracy zarobkowej zaprzestaniu prowadzenia pozarolniczej działalności, nie pobierają nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego, nie pobierają świadczenia lub zasiłku przedemerytalnego, świadczenia rehabilitacyjnego, zasiłku chorobowego, macierzyńskiego lub zasiłku w wysokości zasiłku macierzyńskiego,
- ✓ nie są właścicielami lub posiadaczami (samoistnymi lub zależnymi) nieruchomości rolnej o powierzchni użytków rolnych powyżej 2 ha przeliczeniowych, nie podlegają ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowemu z tytułu stałej pracy jako współmałżonek lub domownik w gospodarstwie rolnym o powierzchni użytków rolnych przekraczającej 2 ha przeliczeniowe,
- ✓ nie złożyły wniosku do ewidencji działalności gospodarczej albo po złożeniu wniosku o wpis nie zgłosiły do ewidencji działalności gospodarczej wniosku o zawieszenie wykonywania działalności gospodarczej i okres zawieszenia jeszcze nie upłynął, albo nie upłynął jeszcze okres do określonego we wniosku o wpis do ewidencji działalności gospodarczej, dnia podjęcia działalności gospodarczej,
- ✓ nie są tymczasowo aresztowani lub nie odbywają kary pozbawienia wolności z wyjątkiem kary pozbawienia wolności odbywanej poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego,
- ✓ nie uzyskują miesięcznie przychodu w wysokości przekraczającej połowę minimalnego wynagrodzenia za pracę, z wyłączeniem przychodów uzyskanych z tytułu odsetek lub innych przychodów od środków pieniężnych zgromadzonych na rachunkach bankowych,
- ✓ nie pobierają na podstawie przepisów o pomocy społecznej zasiłku stałego,
- ✓ nie pobierają na podstawie przepisów o świadczeniach rodzinnych, świadczenia pielęgnacyjnego lub dodatku do zasiłku rodzinnego z tytułu samotnego wychowywania dziecka i utraty prawa do zasiłku dla bezrobotnych na skutek upływu ustawowego okresu jego pobierania,
- ✓ nie pobierają po ustaniu zatrudnienia świadczenia szkoleniowego.

Za bezrobotnego nie uważa się osoby odbywającej m.in. szkolenie, staż, przygotowanie zawodowe dorosłych, pracę społecznie użyteczną oraz osób skierowanych do agencji zatrudnienia w ramach zlecenia działań aktywizacyjnych.

Do **bezrobotnych zarejestrowanych w okresie do 12 m-cy od dnia ukończenia nauki (absolwenci)** zaliczono osoby bezrobotne, które w tym okresie ukończyły (potwierdzoną dyplomem, świadectwem lub innym dokumentem) naukę w szkole ponadgimnazjalnej (zasadniczej zawodowej i średniej), policealnej, wyższej, szkole specjalnej, dzienne kursy zawodowe trwające co najmniej 24 miesiące lub nabyły uprawnienia do wykonywania zawodu jako osoby niepełnosprawne.

Bezrobotni w szczególnej sytuacji na rynku pracy – to osoby bezrobotne, którym przysługuje pierwszeństwo w skierowaniu do udziału w programach specjalnych (tj. szkoleniach, stażach, przygotowaniu zawodowym dorosłych, lub zatrudnieniu w ramach prac interwencyjnych lub robót publicznych).

Długotrwale bezrobotni – to osoby bezrobotne pozostające w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich dwóch lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego w miejscu pracy.

Bezrobotni powyżej 50 roku życia – to osoby bezrobotne, które w dniu zastosowania wobec nich usług lub instrumentów rynku pracy ukończyły co najmniej 50 lat życia.

Bezrobotni bez kwalifikacji zawodowych to osoby bezrobotne nieposiadające kwalifikacji do wykonywania jakiegokolwiek zawodu poświadczonych dyplomem, świadectwem, zaświadczeniem instytucji szkoleniowej lub innym dokumentem uprawniającym do wykonywania zawodu.

Bezrobotni samotnie wychowujący co najmniej jedno dziecko to osoby bezrobotne samotnie wychowujące co najmniej jedno dziecko, w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych.

Napływ bezrobotnych – oznacza liczbę osób zarejestrowanych w ciągu miesiąca, kwartału lub roku w powiatowych urzędach pracy.

Odływ bezrobotnych – oznacza liczbę osób, które w ciągu miesiąca, kwartału bądź roku zostały wykreślone z ewidencji urzędów pracy z różnych przyczyn, m.in. w związku z podjęciem pracy stałej, sezonowej, interwencyjnej lub robót publicznych, w wyniku niepotwierdzenia gotowości do pracy, podjęcia nauki, nabycia praw emerytalnych lub rentowych itd.

Aktywne formy pomocy bezrobotnym – to działania zmierzające do ograniczenia wielkości bezrobocia na danym terenie. Wśród nich wyróżnia się w szczególności:

- ✓ **szkolenia** – oznaczają pozaszkolne zajęcia edukacyjne mające na celu uzyskanie, uzupełnienie lub doskonalenie umiejętności i kwalifikacji zawodowych oraz ogólnych potrzebnych do wykonywania pracy, w tym umiejętności poszukiwania zatrudnienia,
- ✓ **staż u pracodawcy** – oznacza nabywanie umiejętności praktycznych do wykonywania pracy przez wykonywanie zadań w miejscu pracy, bez nawiązania stosunku pracy z pracodawcą,
- ✓ **prace społecznie użyteczne** – oznacza to prace wykonywane przez bezrobotnych bez prawa do zasiłku na skutek skierowania przez starostę, organizowane przez gminę w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej, organizacjach lub instytucjach statutowo zajmujących się pomocą charytatywną lub na rzecz społeczności lokalnej,
- ✓ **prace interwencyjne** – oznaczają zatrudnienie bezrobotnego przez pracodawcę, które nastąpiło w wyniku umowy zawartej ze starostą i ma na celu wsparcie osób bezrobotnych; prace te są częściowo finansowane przez urzędy pracy,
- ✓ **roboty publiczne** – to prace organizowane dla bezrobotnych (między innymi przez organy samorządu terytorialnego, administracji rządowej lub instytucje użyteczności publicznej) na okres nie dłuższy niż 12 miesięcy; prace te są częściowo finansowane przez urzędy pracy,
- ✓ **przygotowanie zawodowe dorosłych** – jest to instrument aktywizacji w formie praktycznej nauki zawodu dorosłych lub przyuczenia do pracy dorosłych realizowany bez nawiązania stosunku pracy z pracodawcą według programu obejmującego nabywanie umiejętności praktycznych i wiedzy teoretycznej, zakończonego egzaminem.

Osoby poprzednio pracujące to osoby, które kiedykolwiek wykonywały pracę na podstawie stosunku pracy, stosunku służbowego, umowy o pracę nakładczą oraz inną pracę zarobkową, a także prowadziły pozarolniczą działalność gospodarczą.

Bezrobotni zwolnieni z przyczyn dotyczących zakładów pracy (tzn. zwolnieni grupowo) – są to osoby zwolnione zgodnie z przepisami ustawy z dnia 13 III 2003 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn nie dotyczących pracowników (tekst jednolity Dz. U. 2016, poz. 1474). Przepisy ustawy stosuje się w razie konieczności rozwiązania przez pracodawcę stosunku pracy (zatrudnienia z pracownikami), w drodze wypowiedzenia dokonane przez pracodawcę, a także na mocy porozumienia stron w okresie nie przekraczającym 30 dni. Dotyczy to zakładów pracy, w których następuje zmniejszenie zatrudnienia z przyczyn ekonomicznych lub w związku ze zmianami organizacyjnymi, produkcyjnymi albo technicznymi, a także w przypadku ogłoszenia upadłości lub likwidacji zakładu.

Oferty pracy (wolne miejsca pracy i miejsca aktywizacji zawodowej) – są to zgłoszone przez pracodawców do powiatowego urzędu pracy co najmniej jednego wolnego miejsca zatrudnienia i miejsca

przygotowania zawodowego na stanowisku pracy oraz przyjęte do realizacji miejsca pracy w ramach prac interwencyjnych, robót publicznych i stażu, a także w ramach umów zlecenia i umów o dzieło.

Stopę bezrobocia rejestrowanego obliczono jako stosunek liczby bezrobotnych zarejestrowanych do liczby **cywilnej ludności aktywnej zawodowo**, tj. bez osób odbywających czynną służbę wojskową oraz pracowników jednostek budżetowych prowadzących działalność w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego.

Stopę bezrobocia rejestrowanego podaje się z uwzględnieniem pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie (będących składową cywilnej ludności aktywnej zawodowo) wyszacowanych na podstawie wyników spisów.

Dane o bezrobotnych oraz pracujących wykorzystywane do obliczenia stopy bezrobocia pochodzą ze źródeł różniących się metodą zbierania, co może powodować pewne nieścisłości, zwłaszcza w przypadku stopy bezrobocia ustalonej dla powiatów. Dla bezrobotnych miejscem lokalizacji jest ich miejsce zamieszkania lub pobytu, zaś dla pracujących lokalizacja miejsca pracy.

Pod pojęciem **cywilnej ludności aktywnej zawodowo** szacowanej na koniec każdego prezentowanego okresu, należy rozumieć osoby pracujące w jednostkach sektora publicznego i prywatnego, jak również osoby bezrobotne, dane te nie są publikowane, służą jedynie do wyliczenia stopy bezrobocia.

Wskaźnik płynności rynku pracy – jest to stosunek liczby bezrobotnych, którzy podjęli pracę w danym okresie sprawozdawczym do liczby bezrobotnych nowo zarejestrowanych w tym okresie.

Wskaźnik płynności bezrobocia – jest to stosunek liczby bezrobotnych wyrejestrowanych w danym okresie sprawozdawczym do liczby bezrobotnych nowo zarejestrowanych w tym okresie.

Informacje o **wydatkach Funduszu Pracy** podaje się zgodnie z ustawą z dnia 20 IV 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, obowiązującą od 1 VI 2004 r. (tekst jednolity Dz. U. 2017, poz. 1065).

WYNAGRODZENIA. ŚWIADCZENIA SPOŁECZNE

Wynagrodzenia obejmują wypłaty pieniężne oraz wartość świadczeń w naturze bądź ich ekwiwalenty należne pracownikom z tytułu pracy.

Składnikami wynagrodzeń są: wynagrodzenia osobowe, wypłaty z tytułu udziału w zysku i w nadwyżce bilansowej w spółdzielniach, dodatkowe wynagrodzenia roczne dla pracowników jednostek sfery budżetowej, wynagrodzenia bezosobowe, wynagrodzenia agencyjno-prowizyjne, honoraria.

Wynagrodzenia osobowe są to świadczenia z tytułu pracy, wypłacane lub wydawane w naturze (odpowiednio przeliczone) pracownikom – należne z tytułu stosunku pracy, osobom wykonującym pracę nakładczą – należne z tytułu umowy o pracę nakładczą oraz uczniów, którzy zawarli z zakładem pracy umowę o pracę w celu przygotowania zawodowego. Obejmują w szczególności:

- ✓ wynagrodzenia zasadnicze wypłacane pracownikom w formie czasowej, akordowej, prowizyjnej i innej,
- ✓ dodatki (np. za pracę w warunkach szkodliwych dla zdrowia, za staż pracy, za pełnienie funkcji kierowniczych),
- ✓ premie i nagrody regulaminowe i uznaniowe,
- ✓ wynagrodzenia za pracę w godzinach nadliczbowych,
- ✓ wynagrodzenia za czas niewykonywania pracy (przeestoje płatne, urlopy, choroby),
- ✓ świadczenia deputatowe i odszkodowawcze.

Wynagrodzenia osobowe dotyczą osób zatrudnionych na podstawie stosunku pracy, osób wykonujących pracę nakładczą oraz uczniów, którzy zawarli z zakładem pracy umowę o pracę w celu przygotowania zawodowego.

Przeciętne wynagrodzenia miesięczne (nominalne) przypadające na jednego zatrudnionego obliczono przyjmując:

- ✓ wynagrodzenia osobowe bez wynagrodzeń osób wykonujących pracę nakładczą, uczniów, a także osób zatrudnionych za granicą,
- ✓ wypłaty z tytułu udziału w zysku i w nadwyżce bilansowej w spółdzielniach,
- ✓ dodatkowe wynagrodzenia roczne dla pracowników jednostek sfery budżetowej,
- ✓ honoraria wypłacone niektórym grupom pracowników za prace wynikające z umowy o pracę, np. dziennikarzom, realizatorom filmów, programów radiowych i telewizyjnych.

Dane o przeciętnych wynagrodzeniach dotyczą osób pełnozatrudnionych oraz niepełnozatrudnionych w przeliczeniu na pełnozatrudnionych.

Dane o wynagrodzeniach podaje się **w ujęciu brutto**, tj. łącznie z zaliczkami na poczet podatku dochodowego od osób fizycznych oraz od 1999 r. ze składkami na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne (emerytalne, rentowe i chorobowe) płaconymi przez ubezpieczonego pracownika, wprowadzone z dniem 1 I 1999 r. zgodnie z ustawą z dnia 13 X 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (tekst jednolity Dz. U. 2017, poz. 1778).

Do obliczenia wynagrodzenia przyjęto sumę wypłat wynagrodzeń osobowych za badany miesiąc z uwzględnieniem wypłat dokonanych za okresy dłuższe niż miesiąc w przeliczeniu na jeden miesiąc (np. 1/3 premii kwartalnej, 1/12 nagród i premii rocznych, wypłat z tytułu udziału w zysku i w nadwyżce bilansowej, dodatkowych wynagrodzeń rocznych dla pracowników jednostek sfery budżetowej oraz honorariów). W wynagrodzeniach osobowych nie uwzględniono wypłat mających charakter jednorazowy lub sporadyczny (np. nagród jubileuszowych, gratyfikacji, odpraw wypłacanych przy przejściu na emeryturę).

Informacje o **świadczeniach emerytalnych i rentowych** (poza rolnikami indywidualnymi) dotyczą świadczeń wypłacanych w ramach pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych ze środków Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, budżetu państwa (w ramach dotacji celowej oraz z odrębnego rozdziału wydatków budżetu państwa) oraz w okresie od 1 I 2009 r. do 30 VI 2014 r. ze środków zgromadzonych w otwartych funduszach emerytalnych OFE.

Informacje o świadczeniach emerytalnych i rentowych rolników indywidualnych dotyczą świadczeń wypłacanych przez Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego ze środków Funduszu Emerytalno-Rentowego i budżetu państwa (w ramach dotacji celowej oraz z odrębnego rozdziału wydatków budżetu państwa), a także ze środków wypłacanych w ramach pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych, w przypadku gdy rolnicy posiadają uprawnienia do łącznego pobierania świadczeń z tych środków.

Do świadczeń emerytalnych i rentowych uprawnieni są (łącznie z członkami ich rodzin) m.in.:

- 1) pracownicy;
- 2) osoby wykonujące pracę nakładczą;
- 3) członkowie rolniczych spółdzielni produkcyjnych i spółdzielni powstałych na ich bazie oraz spółdzielni kółek rolniczych;
- 4) osoby wykonujące pracę na podstawie umowy agencyjnej lub umowy na warunkach zlecenia;
- 5) osoby prowadzące pozarolniczą działalność (w tym osoby prowadzące działalność gospodarczą na własny rachunek, twórcy, artyści);
- 6) duchowni;
- 7) rolnicy indywidualni;
- 8) inwalidzi wojenni i wojskowi, kombatanci oraz od 1991 r. osoby represjonowane.

Emerytury oraz renty z tytułu niezdolności do pracy i renty rodzinne (wypłacane także z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych) dotyczą uprawnionych wymienionych w pkt. od 1) do 8).

Informacje o **świadczeniach emerytalnych i rentowych rolników indywidualnych** dotyczą świadczeń wypłacanych przez Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego ze środków Funduszu Emerytalno-Rentowego i budżetu państwa (w ramach dotacji celowej oraz od 2007 r. z odrębnego rozdziału wydatków budżetu państwa), a także ze środków wypłacanych w ramach pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych, w przypadku gdy rolnicy posiadają uprawnienia do łącznego pobierania świadczeń z tych środków.

Świadczenia emerytalne i rentowe obejmują kwotę świadczeń należnych (bieżących i wyrównawczych) uwzględniającą od 2007 r. zmniejszenia m. in. z tytułu osiągnięcia przychodów z pracy.

Dane dotyczące **przeciętnej miesięcznej emerytury i renty** obliczono dzieląc ogólną kwotę świadczeń przez odpowiadającą im liczbę świadczeniobiorców.

Dane o świadczeniach podaje się **w ujęciu brutto**, tj. łącznie z zaliczkami na poczet podatku dochodowego od osób fizycznych.

WARUNKI PRACY

Warunki pracy jest to zespół czynników występujących w środowisku pracy wynikających z procesu pracy oraz czynników związanych z wykonywaniem pracy. Na środowisko pracy składają się czynniki: fizyczne (np. oświetlenie, hałas, mikroklimat), chemiczne (np. substancje toksyczne) oraz

biologiczne (np. bakterie), występujące na obszarze miejsca pracy (np. w hali fabrycznej, na stanowisku pracy), jak i na obszarze otaczającym zakład pracy.

Przez **zagrożenie szkodliwymi czynnikami związanymi ze środowiskiem pracy** rozumie się wpływ na pracownika szkodliwych czynników występujących w procesie pracy, których stężenie lub natężenie przekracza obowiązujące NDS (najwyższe dopuszczalne stężenie) i NDN (najwyższe dopuszczalne natężenie), polskie normy lub inne normy higieniczne.

Przez **zagrożenie związane z uciążliwością pracy** rozumie się szkodliwy wpływ na pracownika czynności roboczych wykonywanych, np. w wymuszonej pozycji ciała, w warunkach ciężkiego wysiłku fizycznego lub w warunkach szczególnej uciążliwości.

Substancje chemiczne są to substancje, których oddziaływanie w procesie pracy na organizm człowieka – po przekroczeniu wartości najwyższych dopuszczalnych stężeń (NDN) – mogą powodować, np.: zatrucie ostre lub przewlekłe prowadzące do zmian w narządach wewnętrznych, ostre uszkodzenie skóry, nieżyt błon śluzowych, dróg oddechowych i spojówek, przewlekłe odczyny alergiczne skóry i błon śluzowych, astmę oskrzelową itp.

Przemysłowe pyły zwłókniające są to pyły, które mogą spowodować zwłóknienie tkanki płucnej. Dotyczy to głównie pyłów zawierających dwutlenek krzemu (krzemionkę) i krzemiany. Do pyłów tych zalicza się np.: kwarc, piasek, talk, azbest, pyły ceramiczne, pyły mineralne (granit, bazalty), włókna szklane.

Przemysłowe pyły rakotwórcze są to pyły, które zostały zaliczone do kategorii pyłów rakotwórczych na podstawie odrębnych przepisów, np. azbest, pyły drewna twardego, włókna ceramiczne.

Inne pyły przemysłowe są to pyły szkodliwe nie będące substancjami toksycznymi i nie zawierające krzemionki i krzemianów. Powstają one w czasie rozdrabniania ciał stałych, niepełnego spalania się różnych materiałów, w czasie paczkowania, przeładunku materiałów sypkich i pyłących przewożonych luzem itp.

Hałas są to dźwięki szkodliwe, które mogą powodować uszkodzenia słuchu i inne zmiany w organizmie lub mogą w istotny sposób utrudniać wykonywanie pracy.

Wibracja są to drgania występujące podczas obsługi ręcznej narzędzi lub urządzeń udarowych (młotki nitownicze, młoty i dłuta pneumatyczne, piły motorowe, wiertarki, ubijaki, perforatory) oraz drgania występujące na stanowiskach pracy na skutek działania maszyn i urządzeń technicznych.

Mikroklimat gorący są to warunki środowiska pracy określone za pomocą wskaźnika obciążenia termicznego WBGT (Wet Bulb Globe Temperature).

Mikroklimat zimny są to warunki środowiska pracy określone za pomocą wskaźnika siły chłodzącej powietrza WCI (Wind – Chill Index).

Nadmierne obciążenie fizyczne jest to zagrożenie występujące podczas wykonywania prac wymagających w okresie zmiany roboczej wydatku energetycznego:

- dla mężczyzn około 8374 kJ,
- dla kobiet około 4605 kJ (1 kJ=0,24 kcal).

Niedostateczne oświetlenie stanowisk pracy – warunki środowiska pracy, w których nie są spełnione określone normy wymagania dotyczące oświetlenia miejsc pracy.

Maszyny szczególnie niebezpieczne to przede wszystkim maszyny wymienione w załączniku IV do Dyrektywy 2006/42/WE wprowadzonej ustawą z dnia 21 października 2008 r. w sprawie zasadniczych wymagań dla maszyn (Dz. U. nr 199, poz. 1228 z późniejszymi zmianami).

Osobozagrożenia jest to suma działających na pracownika szkodliwych czynników. Jeżeli na każdego pracownika działa tylko jeden czynnik szkodliwy, wówczas suma osobozagrożeń jest równa liczbie osób narażonych na czynniki szkodliwe.

Świadczenia z tytułu pracy w warunkach szkodliwych dla zdrowia lub szczególnie uciążliwych dotyczą:

- 1) posiłków profilaktycznych w rozumieniu rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 V 1996 r. w sprawie profilaktycznych posiłków i napojów (Dz. U. Nr 60 z 1996 r., poz. 279), wydawanych nieodpłatnie w ramach dożywiania specjalnego, pracownikom zatrudnionym stale przy pracach szczególnie szkodliwych dla zdrowia, wykonujących stale ciężkie lub uciążliwe prace na otwartej przestrzeni w okresie zimowym, inne prace narażające organizm na nadmierne ochłodzenie, jak również wykonującym prace w szczególnie trudnych warunkach,
- 2) napojów w rozumieniu rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 V 1996 r. w sprawie profilaktycznych posiłków i napojów (Dz. U. Nr 60 z 1996 r., poz. 279),
- 3) innych środków odżywczych wydawanych pracownikom na podstawie branżowych układów pracy lub innych przepisów,

- 4) dodatków pieniężnych wypłacanych pracownikom wykonującym pracę w warunkach szkodliwych dla zdrowia lub uciążliwych, jeżeli odpowiednie przepisy przewidują możliwość ich wypłacenia,
- 5) skróconego czasu pracy, tj. krótszego od ustawowego czasu pracy w danej grupie zawodowej,
- 6) dodatkowych urlopów (płatnych),
- 7) innych uprawnień, np. możliwość wcześniejszego, niż ogólnie przyjęto, przejścia na emeryturę.

Odszkodowania z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych są to należne pracownikom, którzy doznali uszczerbku na zdrowiu wskutek takiego wypadku lub choroby, a także członkom rodzin pracowników zmarłych wskutek takiego wypadku lub choroby, wypłaty:

- 1) odszkodowań z tytułu stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu lub śmierci pracownika,
- 2) odszkodowań za przedmioty utracone lub uszkodzone wskutek wypadku przy pracy,

Ocena ryzyka zawodowego – to kompleksowe oszacowanie kombinacji prawdopodobieństwa wystąpienia urazu ciała lub pogorszenia stanu zdrowia i ich ciężkości, w sytuacji zagrożenia, dokonywane w celu wyboru właściwych środków bezpieczeństwa.

Stanowisko pracy – miejsce, w którym pracownik wykonuje czynności zawodowe stale lub okresowo (PN-ISO 4225Ak:1999).

Za **wypadek przy pracy** uważa się nagłe zdarzenie wywołane przyczyną zewnętrzną powodujące uraz lub śmierć, które nastąpiło w związku z pracą:

- ✓ podczas lub w związku z wykonywaniem przez pracownika zwykłych czynności lub poleceń przełożonych oraz czynności na rzecz pracodawcy, nawet bez polecenia;
- ✓ w czasie pozostawania pracownika w dyspozycji pracodawcy w drodze między siedzibą pracodawcy a miejscem wykonywania obowiązku wynikającego ze stosunku pracy.

Na równi z wypadkiem przy pracy, w zakresie uprawnienia do świadczeń określonych w ustawie o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych, traktuje się wypadek, któremu pracownik uległ:

- ✓ w czasie podróży służbowej;
- ✓ podczas szkolenia w zakresie powszechnej samoobrony;
- ✓ przy wykonywaniu zadań zleconych przez działające u pracodawcy organizacje związkowe.

Za **wypadek przy pracy uważa się również** nagłe zdarzenie, powodujące uraz lub śmierć, które nastąpiło w okresie ubezpieczenia wypadkowego podczas:

- ✓ uprawiania sportu w trakcie zawodów i treningów przez osobę pobierającą stypendium sportowe,
- ✓ wykonywania odpłatnie pracy w czasie odbywania kary pozbawienia wolności lub tymczasowego aresztowania,
- ✓ pełnienia mandatu posła (w kraju lub w Parlamencie Europejskim) lub senatora, pobierającego uposażenie,
- ✓ odbywania - na podstawie skierowania wydanego przez powiatowy urząd pracy – szkolenia lub stażu związanego z pobieraniem przez absolwenta stypendium,
- ✓ wykonywania przez członka rolniczej spółdzielni produkcyjnej, spółdzielni kółek rolniczych oraz przez inną osobę traktowaną na równi z członkiem spółdzielni, pracy na rzecz tych spółdzielni,
- ✓ wykonywania lub współpracy przy wykonywaniu pracy na podstawie umowy agencyjnej, umowy zlecenia lub umowy o świadczenie usług,
- ✓ wykonywania zwykłych czynności związanych z prowadzeniem lub współpracą przy prowadzeniu działalności pozarolniczej,
- ✓ wykonywania przez osobę duchowną czynności religijnych lub czynności związanych z powierzonymi funkcjami duszpasterskimi lub zakonnymi,
- ✓ odbywania zastępczych form służby wojskowej,
- ✓ nauki w Krajowej Szkole Administracji Publicznej przez słuchaczy pobierających stypendium.

Za **zbiorowy wypadek przy pracy** uważa się wypadek, któremu, w wyniku tego samego zdarzenia w danym zakładzie, uległy co najmniej 2 osoby.

Za **śmiertelny wypadek przy pracy** uważa się wypadek, w wyniku którego nastąpiła śmierć osoby poszkodowanej na miejscu wypadku lub w okresie 6 miesięcy od chwili wypadku.

Za **ciężki wypadek przy pracy** uważa się wypadek, w wyniku którego nastąpiło ciężkie uszkodzenie ciała, a mianowicie: utrata wzroku, słuchu, mowy, zdolności płodzenia lub inne uszkodzenie ciała albo rozstrój zdrowia, naruszające podstawowe funkcje organizmu, a także choroba nieuleczalna lub zagrażająca życiu, trwała choroba psychiczna, trwała, całkowita lub znaczna niezdolność do pracy w zawodzie, albo trwale poważne zeszpecenie lub zniekształcenie ciała.

Wydarzenie powodujące uraz opisuje w jaki sposób poszkodowany doznał urazu (fizycznego lub psychicznego) spowodowanego przez czynnik materialny.

Czynność wykonywana przez poszkodowanego w chwili wypadku to czynność wykonywana przez poszkodowanego w sposób zamierzony, bezpośrednio przed wypadkiem.

Czynnik materialny:

- 1) **czynnik materialny związany z czynnością wykonywaną przez poszkodowanego w chwili wypadku** to maszyna, narzędzie lub inny obiekt używany przez poszkodowanego w chwili, gdy uległ on wypadkowi;
- 2) **czynnik materialny związany z odchyleniem** to maszyna, narzędzie, inny obiekt lub czynnik środowiska, który ma bezpośredni związek z wydarzeniem będącym odchyleniem od stanu normalnego;
- 3) **czynnik materialny będący źródłem urazu** to maszyna, narzędzie, inny obiekt lub czynnik środowiska, z którym kontakt stał się przyczyną urazu (fizycznego lub psychicznego).

Wypadki przy pracy klasyfikuje się m.in. według **wydarzeń** bezpośrednio je powodujących (określających rodzaj kontaktu człowieka z czynnikiem, który spowodował wypadek) oraz **przyczyn** wypadków (wszelkich braków i nieprawidłowości związanych z czynnikami materialnymi, z organizacją pracy, z nieprawidłowym zachowaniem się pracownika). Każdy wypadek przy pracy jest wynikiem jednego wydarzenia, ale najczęściej kilku przyczyn, w związku z tym suma przyczyn jest większa od ogólnej liczby wypadków.

Przyczyny wypadku są to wszelkie braki i nieprawidłowości, które bezpośrednio lub pośrednio przyczyniły się do powstania wypadku, związane z czynnikami materialnymi (technicznymi), z ogólną organizacją pracy w zakładzie lub organizacją stanowiska pracy oraz związane z pracownikiem, w tym również z nieprawidłowym zachowaniem się pracownika.

Wskaźnik wypadkowości jest to liczba osób poszkodowanych przypadających na 1000 pracujących. Do obliczenia wskaźnika przyjęto przeciętną liczbę pracujących obliczoną jako średnia arytmetyczna dwóch stanów w dniu 31 XII, tj. z roku poprzedzającego rok badany i z roku badanego.

Informacje o dniach niezdolności do pracy obejmują łączną kalendarzową liczbę dni niezdolności do pracy spowodowaną wypadkami przy pracy, ustaloną na podstawie zaświadczeń lekarskich.

Informacje o **zatrudnionych w warunkach zagrożenia** czynnikami szkodliwymi dla zdrowia opracowano na podstawie sprawozdawczości; przy czym dane:

- 1) obejmują zatrudnionych w podmiotach zaliczanych do sekcji: rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (bez gospodarstw indywidualnych w rolnictwie, łowiectwa i pozyskiwania zwierząt łownych, włączając działalność usługową oraz rybołówstwa w wodach morskich); górnictwo i wydobywanie; przetwórstwo przemysłowe; wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych; dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją; budownictwo (bez realizacji projektów budowlanych związanych ze wznoszeniem budynków); handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle; transport i gospodarka magazynowa; informacja i komunikacja (bez działalności związanej z produkcją filmów, nagrań wideo, programów telewizyjnych, nagrań dźwiękowych i muzycznych oraz pozostałej działalności usługowej w zakresie informacji); działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (w zakresie badań naukowych i prac rozwojowych oraz działalności weterynaryjnej); działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca (w zakresie wynajmu i dzierżawy, działalności organizatorów turystyki, pośredników i agentów turystycznych oraz pozostałej działalności usługowej w zakresie rezerwacji i działalności z nią związanej oraz pozostałego sprzętania); edukacja (w zakresie szkół wyższych); opieka zdrowotna i pomoc społeczna (w zakresie opieki zdrowotnej); pozostała działalność usługowa (w zakresie naprawy i konserwacji komputerów i artykułów użytku osobistego i domowego);
- 2) dotyczą osób narażonych na działanie czynników związanych: ze środowiskiem pracy (substancje chemiczne, przemysłowe pyły zwłókniające, hałas, wibracje, gorący lub zimny mikroklimat itp.), z uciążliwością pracy (wymuszona pozycja ciała, nadmierne obciążenie fizyczne itp.) oraz z czynnikami mechanicznymi związanymi z maszynami szczególnie niebezpiecznymi;
- 3) do obliczenia wskaźnika na 1000 zatrudnionych przyjęto liczbę zatrudnionych na podstawie stosunku pracy według stanu w dniu 31 XII z roku badanego.

Za **chorobę zawodową** uważa się chorobę, która została spowodowana działaniem czynników szkodliwych dla zdrowia występujących w środowisku pracy lub specyfiką wykonywanej pracy. Choroby zawodowe podano zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów (Dz. U. 2013 poz. 1367).

Ocena ryzyka zawodowego to kompleksowe oszacowanie kombinacji prawdopodobieństwa wystąpienia urazu ciała lub pogorszenia stanu zdrowia i ich ciężkości, w sytuacji zagrożenia, dokonywane w celu wyboru właściwych środków bezpieczeństwa.

W publikacji zastosowano skróty nazw niektórych sekcji. Poniżej przedstawiono zestawienie skrótów i pełnych nazw:

skrót	pełna nazwa
	sekcje
Handel; naprawa pojazdów samochodowych	Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle
Zakwaterowanie i gastronomia	Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi
Obsługa rynku nieruchomości	Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości
Administrowanie i działalność wspierająca	Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca

OBJAŚNIENIA ZNAKÓW UMOWNYCH

Kreska (-)	zjawisko nie wystąpiło.
Zero: (0)	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,5;
(0,0)	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05.
Kropka (.)	zupełny brak informacji albo brak informacji wiarygodnych.
Znak x	wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe.
Znak Δ	oznacza, że nazwy zostały skrócone w stosunku do obowiązującej klasyfikacji; ich pełne nazwy podano powyżej.
Znak #	oznacza, że dane nie mogą być opublikowane ze względu na konieczność zachowania tajemnicy statystycznej w rozumieniu ustawy o statystyce publicznej.
Przecinek (.)	oznacza liczby prezentujące liczby dziesiętne.
„W tym”	oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy.

WAŻNIEJSZE SKRÓTY

tys.	= tysiąc	kcal	= kilokaloria
mln	= milion	tj.	= to jest
zł	= złoty	tzn.	= to znaczy
m-cy	= miesiący	Dz. U.	= Dziennik Ustaw
r.	= rok	Nr	= numer
cd.	= ciąg dalszy	pkt	= punkt
dok.	= dokończenie	poz.	= pozycja
p.proc.	= punkty procentowe	ust.	= ustęp
str.	= strona	PKD	= Polska Klasyfikacja Działalności
tabl.	= tablica	NTS	= Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych
kJ	= kilodżul		

* * *

Ze względu na elektroniczną technikę przetwarzania danych, w niektórych przypadkach sumy składników mogą się różnić od podanych wielkości „ogółem”.

I. AKTYWNOŚĆ EKONOMICZNA LUDNOŚCI W WIEKU 15 LAT I WIĘCEJ

Przeprowadzane na próbie reprezentacyjnej Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) wskazuje, że w 2016 r. w województwie dolnośląskim nastąpiła poprawa sytuacji na rynku pracy. Korzystna tendencja trwa od 2013 r. W ciągu 2016 r. liczba aktywnych zawodowo zwiększyła się o 92 tys. i wyniosła 1309 tys. osób. Wzrosła również liczba biernych ekonomicznie, ale w mniejszej skali – o 25 tys. osób, do poziomu 1011 tys. Przedstawiane dane dotyczą grupy osób w wieku 15 lat i więcej. Szczególnie pozytywnym zjawiskiem w grupie aktywnych zawodowo był wzrost liczby pracujących o 105 tys., któremu towarzyszył spadek liczby bezrobotnych o 14 tys. osób (występująca różnica to efekt zaokrągleń).

W rezultacie poprawiły się relacje liczbowe pracujących i niepracujących (czyli bezrobotnych i biernych zawodowo). Jeszcze w IV kwartale 2014 r. niepracujący w wieku 15 lat i więcej przeważali liczebnie nad pracującymi (o 40 tys. osób), a 2 lata później nadwyżka po stronie pracujących wyniosła już 195 tys. osób. W IV kwartale 2014 r. na 1000 pracujących przypadało 1037 niepracujących, a w IV kwartale 2016 r. było to 845 osób.

Tabl. 1. Ludność aktywna i bierna zawodowo w 2016 r. (dane średnioroczne)

Wyszczególnienie	Aktywni zawodowo			Bierni zawodowo
	ogółem	pracujący	bezrobotni	
w tysiącach				
Ogółem	1309	1237	71	1011
mężczyźni	723	684	38	379
kobiety	586	553	33	631
Miasta	894	844	49	710
Wieś	415	393	22	301

Populacja aktywnych zawodowo mężczyzn jest liczniejsza niż analogiczna populacja kobiet. Dotyczy to zarówno pracujących, jak i bezrobotnych. Odwrotnie jest w grupie biernych zawodowo, gdzie liczebnie zdecydowanie dominują kobiety stanowiąc 62,4% ogółu. Wynika to z podstawowych demograficznych i społecznych uwarunkowań rynku pracy, czyli z jednej strony wypełniania obowiązków rodzinnych, a z drugiej strony ze znacznej przewagi liczebnej kobiet nad mężczyznami w wieku poprodukcyjnym.

Województwo dolnośląskie jest obok województwa śląskiego najbardziej zurbanizowanym regionem kraju. Dlatego także pod względem każdej charakterystyki rynku pracy występuje ponad dwukrotna przewaga liczby osób zamieszkujących na obszarze miast w stosunku do osób mieszkających na wsi. Obszary wiejskie cechuje wyższa aktywność ekonomiczna, co wynika z faktu, że mieszkańcy wsi w 2016 r. stanowili 31,8% ogółu pracujących, 31,0% bezrobotnych i zaledwie 29,8% biernych zawodowo. W efekcie po raz pierwszy od wielu lat współczynnik aktywności zawodowej na terenach wiejskich był wyższy niż w miastach i wynosił średnio w 2016 r. 58,0% wobec 55,8% w miastach. Identyczna przewaga występuje w przypadku wskaźnika zatrudnienia – odpowiednio 54,9% i 52,7%. Lepsza sytuacja dotyczy także stopy bezrobocia, odpowiednio 5,3% i 5,5% aktywnych zawodowo.

Przyjmowana powszechnie w porównaniach międzynarodowych grupa wiekowa objęta BAEL (15 lat i więcej) różni się istotnie od wieku produkcyjnego wynikającego z polskiego prawa (18-59/64 lata). W rzeczywistości pracują także osoby w wieku przedprodukcyjnym (uczniowie przyuczający się do zawodu, otrzymujący wynagrodzenie) i poprodukcyjnym (niezależnie od pobierania lub niepobierania emerytury). Jednak liczba biernych ekonomicznie wśród osób w wieku nieprodukcyjnym 10 razy przewyższa liczbę pracujących.

Tabl. 2. Aktywność zawodowa ludności w wieku produkcyjnym i nieprodukcyjnym w IV kwartale 2016 r.

Wyszczególnienie	Aktywni zawodowo			Bierni zawodowo
	ogółem	pracujący	bezrobotni	
w tysiącach				
Ogółem	1315	1257	59	1003
w wieku:				
produkcyjnym	1255	1196	59	398
nieprodukcyjnym	60	60	-	605

Podstawowe wskaźniki rynku pracy w województwie dolnośląskim uległy w 2016 r. znacznej poprawie w stosunku do roku poprzedniego – współczynnik aktywności zawodowej wzrósł o 1,2 p.proc. (osiągając 56,4%), dzięki wzrostowi wskaźnika zatrudnienia o 1,9 p.proc. (do poziomu 53,3%) oraz obniżeniu stopy bezrobocia o 1,6 p.proc. Oba wskaźniki nieznacznie przewyższały średnią krajową wynoszącą odpowiednio 56,2% i 52,8%. Stopa bezrobocia wyniosła średnio w roku 5,4%, ale widoczna była jej szybka tendencja spadkowa, gdyż między I a IV kwartałem 2016 r. zmniejszyła się z 6,1% do 4,5% aktywnych zawodowo. Także dwa pozostałe podstawowe wskaźniki lepiej kształtowały się w IV kwartale niż średnio w roku, co zapowiada kontynuację tendencji spadkowej dla analogicznych kwartałów w kolejnym roku.

Tabl. 3. Podstawowe wskaźniki rynku pracy według wieku w IV kwartale 2016 r.

W wieku	Współczynnik aktywności zawodowej	Wskaźnik zatrudnienia	Stopa bezrobocia
	w %		
15 lat i więcej ogółem	56,7	54,2	4,5
produkcyjnym	75,9	72,4	4,7
nieprodukcyjnym	9,0	9,0	.
15-24 lata	33,5	28,3	15,4
25-34	85,5	82,4	3,4
35-44	88,2	85,3	3,3
45-54	80,2	77,4	3,5
55 lat i więcej	28,0	26,8	4,3

Osoby w wieku 15-24 lata stosunkowo rzadko podejmują pracę, gdyż zajmują się własną edukacją na poziomie średnim i wyższym. Gdy osoby te poszukują pracy, to barierą jej znalezienia jest brak doświadczenia i często także brak odpowiedniego wykształcenia. Stopa bezrobocia młodzieży na Dolnym Śląsku wynosiła w 2016 r. 15,4% i była mniejsza o 2,9 p.proc. niż średnio w Polsce oraz o 3,9 p.proc. od średniej w Unii Europejskiej. W dziesięciu unijnych regionach poziomu NUTS2 o najwyższej stopie bezrobocia młodzieży mieściła się ona w przedziale od 52,6% do 69,1% aktywnych zawodowo.

Niska aktywność osób w wieku 55 lat i więcej jest zrozumiała. Jednak jest ona w Polsce niższa niż w większości krajów UE. Najwyższa aktywność ekonomiczna cechuje grupę wiekową 35-44 lata, m.in. dzięki powrotom na rynek pracy kobiet zajmujących się wcześniej wychowaniem dzieci. Grupa wiekowa 25-34 lata ma wskaźniki o niespełna 3 p.proc. niższe. Nieco większa różnica (8 p.proc.) dotyczy grupy 45-54 lata, traktowanej jako niemobilnej z powodu mniejszej skłonności do zmiany kwalifikacji, miejsca pracy oraz zamieszkania.

Przy pojawiających się niedoborach pracowników w gospodarce coraz ważniejsze stają się działania rządu na rzecz zwiększenia aktywności ekonomicznej dwóch najstarszych grup osób. Oczekują tego od nas również instytucje unijne. Ocena danych gospodarczych za 2016 r. spowodowała sformułowanie przez Radę UE trzech zaleceń dla Polski, w tym jednego dotyczącego rynku pracy. Zobowiązuje ono rząd do podjęcia działań „w celu zwiększenia uczestnictwa w rynku pracy, w szczególności w odniesieniu do kobiet, osób starszych i osób o niskich kwalifikacjach”.¹ W grupie tzw. wskaźników monitorujących realizację strategii „Europa 2020” znajduje się obliczany na podstawie BAEL wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata. Dla UE28 przyjęto cel osiągnięcia do 2020 r. wskaźnika zatrudnienia na poziomie 75%. Już obecnie kraje skandynawskie i Holandia go przekraczają, a w całej UE28 wyniósł on w 2016 r. 71,0%. Natomiast dla Polski zaakceptowano określony w Krajowym Programie Reform (KPR) cel osiągnięcia do 2020 r. wartości wskaźnika na poziomie 71%. Wyniósł on w Polsce w 2016 r. 69,9%. Największe rezerwy do dalszego wzrostu zatrudnienia kryją się w grupach wiekowych 45 lat i więcej oraz 20-24 lata (wśród osób niekontynuujących nauki). Dolny Śląsk był pod tym względem w 2016 r. powyżej średniej krajowej ze wskaźnikiem 71,0% równoważnym średniej unijnej i jednocześnie celowi KPR do osiągnięcia w 2020 r. Wyższe wskaźniki miały województwa mazowieckie (74,3%), łódzkie (72,9%), małopolskie (71,6%) oraz wielkopolskie (71,5%). Najniższy poziom wskaźnika zatrudnienia wystąpił w województwie warmińsko-mazurskim (64,5%).

¹ Zalecenie Rady z dnia 11 lipca 2017 r. w sprawie krajowego programu reform Polski na 2017 r. oraz zawierające opinię Rady na temat przedstawionego przez Polskę programu konwergencji na 2017 r. Dz. Urz. UE 2017 C 261, s. 91.

Poziom wykształcenia ma wpływ na sytuację osób na rynku pracy. Zdecydowanie najlepsze wskaźniki dotyczą osób z wykształceniem wyższym. Aktywność zawodowa tej grupy wynosiła w IV kwartale 2016 r. 80,7%, wskaźnik zatrudnienia 79,4%, a stopa bezrobocia 1,6%. Z jednej strony pracodawcy najbardziej poszukują osób o najwyższych kwalifikacjach, a z drugiej strony osoby wykształcone cechuje wysoka mobilność, elastyczność i skuteczność w znajdowaniu pracy. Na współczesnym rynku pracy liczy się profesjonalizm i dlatego stosunkowo dobrą sytuację mają również osoby posiadające kwalifikacje zawodowe, czyli z wykształceniem policealnym oraz średnim zawodowym (wskaźniki aktywności zawodowej, zatrudnienia i bezrobocia: 63,6%, 61,6%, 2,8%), a także z wykształceniem zasadniczym zawodowym (58,3%, 54,0% i 7,3%). Gorsza jest sytuacja osób z wykształceniem ogólnokształcącym oraz gimnazjalnym i niższym. Ta ostatnia grupa jest szeroko reprezentowana wśród osób w wieku poprodukcyjnym, co częściowo wyjaśnia występowanie bardzo niskich wskaźników rynku pracy (19,7%, 17,8%, 9,6%).

W strukturze pracujących według BAEL dominują pracownicy najemni (w IV kwartale: 85,4%), a liczba pracodawców i pracujących na własny rachunek jest ponad sześciokrotnie mniejsza (13,7%). Całość dopełnia niewielka grupa osób pomagających bez umownego wynagrodzenia w prowadzeniu rodzinnej działalności gospodarczej (0,9%).

Pełna lista wykonywanych zawodów w Polsce, opracowana w oparciu o Klasyfikację Zawodów i Specjalności 2014, zawiera 2455 pozycji. W najbardziej zagregowanym ujęciu obejmuje 10 wielkich grup zawodów. Klasyfikacja ta może stanowić podstawę oceny specyfiki zatrudnienia mężczyzn i kobiet według wykonywanych zawodów. Na Dolnym Śląsku najliczniej reprezentowana jest grupa specjalistów (256 tys. osób) oraz grupa pracowników usług i sprzedawców (189 tys. osób). Są to jednocześnie grupy, w których liczba pracujących kobiet jest o ponad 50% większa od liczby pracujących mężczyzn. Podobna proporcja dotyczy pracowników biurowych, choć zatrudnienie w województwie w tej grupie jest znacznie mniejsze (78 tys. osób). Identyczna jest liczba pracujących przy pracach prostych, gdzie liczba kobiet stanowi 225% liczby mężczyzn. Kobiety nieznacznie przeważają także w grupie techników i innego średniego personelu. Mężczyźni przeważają w pięciu pozostałych grupach zawodowych. Jest to szczególnie widoczne dla zawodów związanych ze specjalizacją przemysłową województwa dolnośląskiego. W grupie robotników przemysłowych i rzemieślników przewaga mężczyzn jest 10-krotna, a w grupie operatorów i monterów maszyn i urządzeń 3,5-krotna.

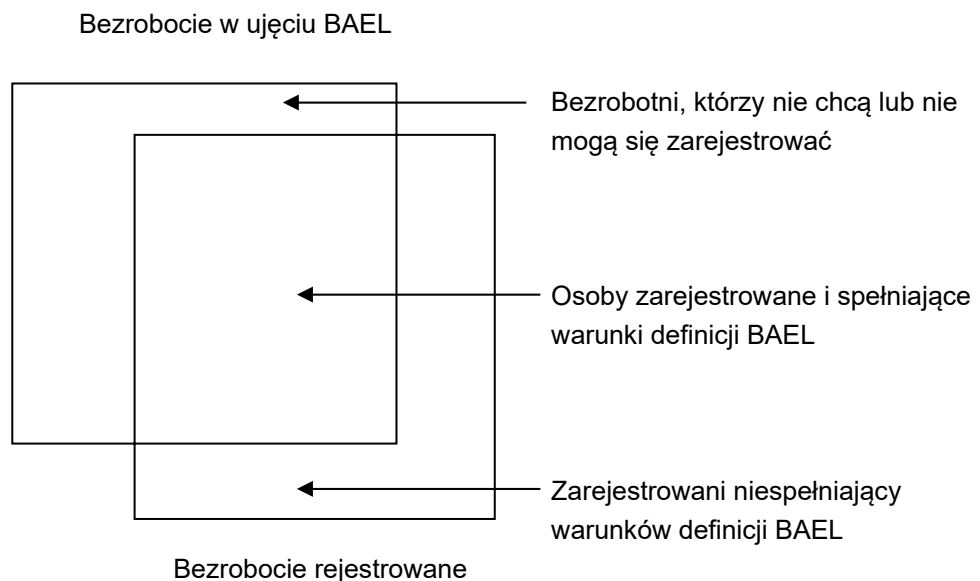
Średnia stopa bezrobocia w 2016 r. wyniosła 5,4% aktywnych zawodowo. Dawało to Dolnemu Śląskowi 5. pozycję w kraju z niewielkim dystansem w stosunku do województwa lubuskiego, które miało najmniejszą stopę bezrobocia (4,7%). Średnia krajowa wynosiła 6,2%, a po raz pierwszy od rozpoczęcia badań BAEL w 1992 r. nie było w Polsce województwa z dwucyfrową stopą bezrobocia. Najgorsza sytuacja wystąpiła w województwie podkarpackim (9,6%). Wszystkie województwa zanotowały spadek stopy bezrobocia w stosunku do 2015 r.

O migracjach zagranicznych decydują czynniki wypychające i przyciągające (ang. *pull, push*). Nadal zainteresowaniem cieszą się wyjazdy zarobkowe za granicę, ale wysokie bezrobocie straciło na znaczeniu jako czynnik wypychający migracji. W statystyce wyjazdów mieszkańców Dolnego Śląska za granicę na pobyt stały na pierwszym miejscu jest Wielka Brytania, która wyprzedza Niemcy i Holandię. W sąsiednich województwach opolskim i lubuskim pierwszym kierunkiem wyjazdów są Niemcy, a w Małopolsce – Austria. Migracje zarobkowe miały w 2016 r. jedynie wpływ uzupełniający na sytuację na rynku pracy w stosunku do zdecydowanie najważniejszej przyczyny zmniejszenia bezrobocia, czyli utworzenia 105 tys. miejsc pracy.

Na tle regionów UE sytuacja województwa dolnośląskiego jest historycznie najlepsza. Tylko w pięciu państwach – Czechach, Niemczech, na Malcie, w Wielkiej Brytanii i na Węgrzech występowało w 2016 r. nieco mniejsze bezrobocie (od 4,0% do 5,1% aktywnych zawodowo). Pierwsza dziesiątka spośród 276 regionów unijnych (NUTS 2) obejmuje regiony z bezrobociem o poziomie ocenianym jako naturalny (2,1%-2,7%): 7 regionów niemieckich, 1 brytyjski oraz 2 regiony stołeczne z Czech i Węgier (pierwsze miejsca zajęły Oberbayern i Praga). Najgorsza sytuacja dotyczyła 5 regionów hiszpańskich, 4 greckich i 1 francuskiego (zamorskiego). Stopa bezrobocia kształtowała się tam na poziomie 24,9%-31,3%. Poza powodami migracji (warunkowanej w dużym stopniu poszukiwaniem pracy tam, gdzie sytuacja jest lepsza)

istnieje inna ważna przesłanka przedstawienia tych odniesień. W latach 2001-2002 porównanie stopy bezrobocia w regionach ówczesnych 12 państw kandydackich z europejskimi regionami UE15 (bez zamorskich) ukazywało, że Dolny Śląsk miał najwyższe bezrobocie nie tylko w Polsce, ale także wśród 259 regionów europejskich. W ciągu 15 lat nastąpił olbrzymi postęp. W chwili wejścia Polski do UE w 2004 r. było 315 tys. bezrobotnych, a w 2016 r. tylko 71 tys. średniorocznie.

W latach 2001-2006 Polska miała nieprzerwanie najwyższe bezrobocie w grupie 27 państw (a już w 2016 r. znalazła się w grupie 9 państw UE28 o najniższym bezrobociu). Bezrobocie liczone zarówno według metody BAEL, jak i metodą administracyjną (rejestrowane) sięgało na początku minionej dekady nawet 20%-21% aktywnych zawodowo. Obie stopy niemal się nie różniły. Poprawa sytuacji na rynku pracy odnotowana w ujęciu BAEL charakteryzowała się większą dynamiką niż wykazana według danych urzędów pracy. W sytuacji poprawy taki mechanizm jest w Polsce regułą. Przy osłabieniu koniunktury w latach 2009-2012 oznaczało to jednak szybszy wzrost stopy bezrobocia BAEL niż stopy bezrobocia rejestrowanego. Poprawa następująca po 2013 r. przyczyniła się do utrwalenia różnic obu stóp bezrobocia – dane przeliczone dla IV kwartału 2016 r. wykazują, że stopa bezrobocia rejestrowanego jest wyższa o 2,0 p.proc. od stopy liczonej metodą BAEL. We wszystkich województwach występują różnice o tym samym kierunku i wynoszą od 0,2 do 5,1 p.proc. W efekcie odmienna jest kolejność województw w kraju, ale Dolny Śląsk pod względem bezrobocia rejestrowanego zajmuje także 5. pozycję w kraju. Większe różnice występują m.in. w przywołanych sąsiednich województwach lubuskim i opolskim. Dlatego wzajemne pozycje tych regionów oraz Dolnego Śląska są odwrotne. Z powodu m.in. ubezpieczeń zdrowotnych część czasowych migrantów ekonomicznych rejestruje się w urzędzie pracy, chociaż nie poszukują pracy i nie są gotowi do jej podjęcia. Innym powodem jest świadczenie pracy zarobkowej poza stosunkiem pracy (w BAEL do grupy pracujących zalicza się każdą osobę, która przepracowała w tygodniu minimum jedną opłaconą godzinę na dowolnej podstawie prawnej lub bez tej podstawy). W 2016 r. szacowano w Polsce występowanie 1,25 mln osób pracujących na umowę zlecenie lub umowę o dzieło (dotyczy to osób bez stosunku pracy, niepobierających emerytury lub renty) oraz 817 tys. osób pracujących w „szarej strefie” (liczby te częściowo się zazębiają). Powodów różnic stóp bezrobocia jest znacznie więcej i dlatego w 2016 r. w Polsce tylko 59,1% bezrobotnych w ujęciu BAEL było jednocześnie zarejestrowanych w urzędzie pracy. Czynniki decydujące o odmiennym poziomie obu stóp bezrobocia są w stosunkowo małym stopniu związane z koniunkturą gospodarczą. Gdy się ona pogarsza wzrasta zwłaszcza część wspólna obu ujęć i dlatego w okresie wysokiego bezrobocia odsetek ten dochodził do 80%, a poziom obu stóp był zbliżony. Różnice między typami bezrobocia ilustruje poniższy schemat:

Przeciętny czas poszukiwania pracy przez bezrobotnego zmalał z 12,7 miesiąca w IV kwartale 2014 r. do 10 miesięcy w IV kwartałach lat 2015 i 2016. Zmniejszającemu się bezrobociu nie towarzyszyła zmiana

odsetka długotrwale bezrobotnych (13 i więcej miesięcy), który wyniósł 22,0% liczby bezrobotnych. Powoli ewoluje sposób poszukiwania pracy. Zwykle wykorzystuje się kilka sposobów jednocześnie. Nadal najpopularniejszą metodą jest korzystanie z pomocy krewnych i znajomych, a odsetek korzystających z tej formy w latach 2014-2016 nawet nieznacznie wzrósł (o 2,2 p.proc.). Podobnie było w przypadku biur i urzędów pracy (wzrost o 2,7 p.proc.). Chociaż zmniejsza się czytelnictwo prasy, to wykorzystanie tego źródła spadło tylko minimalnie (o 1,3 p.proc.), natomiast bardziej zmniejszyło się znaczenie ścieżki poszukiwań pracy przez bezpośredni kontakt z potencjalnym pracodawcą (o 12,8% p.proc.).

Osoby poszukujące pracy mogą być także zakwalifikowane do grupy biernych zawodowo, jeśli nie są gotowe do jej podjęcia w ciągu dwóch tygodni następujących po tygodniu badanym. Pozostali bierni nie poszukują pracy z powodu różnych przyczyn. Mogą m.in. mieć ją załatwioną i oczekiwać na jej rozpoczęcie w okresie dłuższym niż 3 miesiące. Z kolei inne osoby mogą być gotowe do podjęcia zatrudnienia, ale go nie szukają, gdyż są zniechęcone bezskutecznością dotychczasowych starań. Te wymienione 3 grupy osób, jednoznacznie zdefiniowane i zaliczane do biernych zawodowo są w rozumieniu intuicyjnym bliskie bezrobotnym. Są traktowane jako niewykorzystane potencjalne zasoby pracy. Do tej grupy dochodzą także osoby pracujące w niepełnym wymiarze czasu w wyniku decyzji pracodawcy, które jednak chciałyby i są gotowe pracować w pełnym wymiarze czasu. Malejącemu bezrobociu w województwie dolnośląskim towarzyszyło także zmniejszenie się niewykorzystanych zasobów pracy. W porównaniu do 2015 r. o ponad 37% zmniejszyła się liczba osób zniechęconych poszukiwaniem pracy. Z drugiej strony część osób, zwłaszcza kobiet poszukujących pracy, lecz niegotowych do jej podjęcia zdecydowała się zaprzestać jej poszukiwania i zająć obowiązkami domowymi i rodzinnymi. W 2016 r. wśród osób zajmujących się domem nastąpił szczególnie duży wzrost z 57 tys. do 81 tys. osób. Był to kierunek zmian odwrotny niż w 2015 r. i można go wiązać ze skutkami rządowego programu 500+. Na poziomie krajowym podobny efekt widać m.in. dla wskaźników zatrudnienia kobiet w wieku 25-49 lat mających troje lub więcej dzieci oraz kobiet z najmłodszym dzieckiem w wieku do 5 lat. Pierwszy z nich zmalał z 55,8% w 2015 r. do 51,7% w 2016 r., a drugi z 64,1% do 63,0% (w okresie wcześniejszym wskaźniki wzrastały). Należy jednak podkreślić, że omówione powyżej przyczyny bierności zawodowej są najmniej znaczące. W 51% przypadków bierność wynika z wieku (posiadania emerytury), w 16,4% przypadków jest to nauka i uzupełnianie kwalifikacji, a w 14,2% sytuacji przyczyną bierności jest choroba lub niepełnosprawność.

Wzrost liczby biernych zawodowo z powodu obowiązków rodzinnych zaważył na odwróceniu się wieloletniej tendencji zmniejszania się liczby biernych zawodowo. W 2007 r. było ich 1146 tys., w 2014 r. 982 tys., a w 2016 r. 1011 tys. Od 2008 r. liczba biernych jest mniejsza niż liczba pracujących. Jeszcze w 2004 r. było o 15,8% więcej biernych zawodowo niż pracujących, a od kilku lat jest odwrotnie – nadwyżka liczby pracujących wynosiła 22,4% w 2016 r.

II. PRACUJĄCY. ZATRUDNIENI

W 2016 r. na 1000 mieszkańców województwa dolnośląskiego przypadało 381 pracujących. Liczba ta dotyczy faktycznego miejsca pracy, wraz z pracującymi w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie. Chociaż przedstawione uprzednio współczynniki aktywności ekonomicznej oraz zatrudnienia na Dolnym Śląsku (według BAEL) nieznacznie przekraczają poziom wskaźników dla Polski, to jednak we wskaźniku odnoszonym do całej ludności liczba pracujących (według sprawozdań) była w 2016 r. nieco mniejsza od średniej krajowej (389). Przyczyna tkwi w niższym udziale dzieci do lat 14 w województwie niż średnio w kraju. Najwyższy poziom wskaźnika zanotowało Mazowsze (471) wyprzedzając Wielkopolskę (431). Rozpiętości są tu znaczne, gdyż szczególnie niskie wartości zanotowały województwa warmińsko-mazurskie (309), zachodniopomorskie (316) i opolskie (331). Relatywnie dużą rolę w tych regionach pełni zagraniczna migracja zarobkowa.

Liczba pracujących w gospodarce narodowej w województwie dolnośląskim wyniosła 1105,6 tys. osób według stanu na koniec 2016 r. i zwiększyła się w porównaniu do 2015 r. o 3,0%. Była to kontynuacja wcześniejszej tendencji, gdyż w 2015 r. zanotowano wzrost liczby pracujących o 2,4%.

Sekcjami PKD o szczególnie wysokiej dynamice wzrostu liczby pracujących były w 2016 r. w stosunku do roku wcześniejszego: informacja i komunikacja (wzrost o 11,3%), transport i gospodarka magazynowa (10,2%), zakwaterowanie i gastronomia (9,6%) oraz pozostała działalność usługowa (7,5%). Jest to częściowo związane z lokalizacją i rozbudową na obszarze województwa centrów usług wspólnych oraz centrów logistycznych, a częściowo wynika z szybkiego rozwoju turystyki oraz sieci hotelarskich i gastronomicznych. Jednocześnie uległa zmniejszeniu liczba pracujących w działalności finansowej i ubezpieczeniowej (o 1,4%), co należy wiązać z przechodzeniem banków z okienkowo-kasowej obsługi klientów na obsługę elektroniczną. Niewielkie zmniejszenie zatrudnienia nastąpiło także w sekcji administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenia społeczne (o 0,2%) oraz w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie (o 0,1%). Podobne tendencje wystąpiły rok wcześniej – roczna dynamika pracujących w sekcji informacja i komunikacja wyniosła wtedy 14,5%, a sekcja administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenie społeczne zanotowała zmniejszenie liczby pracujących o 0,4%. Proces wzrostu znaczenia sektora usług (serwicyzacja gospodarki) nadal postępuje, ale godne podkreślenia jest także dalsze wzmacnianie przemysłu (2,0%), w tym zwłaszcza przetwórstwa przemysłowego (2,5%), które jest sekcją PKD zdecydowanie najważniejszą dla dolnośląskiego rynku pracy. Miejsce pracy dostarcza zwłaszcza szybko rozwijająca się na Dolnym Śląsku branża automotive.

Sektorowa struktura pracujących w województwie dolnośląskim jest stosunkowo nowoczesna na tle kraju. Udział rolnictwa jest obok województwa śląskiego najmniejszy, udział przemysłu jest duży (4. miejsce w kraju), podobnie jak mających wysoką wartość dodaną na 1 pracującego, sekcji działalność profesjonalna, naukowa i techniczna oraz pozostałych sekcji (obejmujących rodzaje działalności o osobnych udziałach niższych od 4% ogółu pracujących). Łączny wskaźnik strukturalny wynosi dla tych sekcji 22,9%, a województwo dolnośląskie ustępuje tylko województwu mazowieckiemu (28,4%).

W 2016 r. została osiągnięta najwyższa dynamika wzrostu zatrudnienia od 2008 r., czyli od początku spowolnienia gospodarczego w Polsce towarzyszącego światowemu kryzysowi finansowemu. W 2016 r. pracowało 581,7 tys. mężczyzn i 523,8 tys. kobiet, co oznacza wzrost w stosunku do roku poprzedniego o 3,3% wśród mężczyzn i o 2,7% wśród kobiet. Takie zróżnicowanie dynamiki jest charakterystyczne dla dobrej koniunktury gospodarczej. I odwrotnie, gdy tendencje rozwojowe są niekorzystne, liczba pracujących mężczyzn rośnie wolniej niż liczba kobiet lub zmniejsza się. Większa stabilność miejsc pracy kobiet wynika ze specyfiki branż, w których są zatrudnione, m.in. z dużym udziałem sektora publicznego. Natomiast branże, w których dominuje zatrudnienie mężczyzn podlegają większym wahaniom koniunkturalnym. Odbija się to na różnicy liczby pracujących przedstawicieli obu płci. W 2008 r. wynosiła ona na Dolnym Śląsku 81,4 tys., w 2013 r. (czyli po okresie spowolnienia gospodarczego) 48,9 tys., a obecnie 57,9 tys. osób.

Przedstawione dane o pracujących (1105,6 tys. osób) obejmują wszystkie podstawowe formy pracy zarobkowej (poza umowami cywilnoprawnymi). Inne przekroje danych istotnie się różnią. Przede wszystkim nie uwzględniają osób pracujących w rolnictwie w indywidualnych gospodarstwach rolnych (istniejące dane

mają charakter szacunkowy). Uproszczone obowiązki sprawozdawcze mikroprzedsiębiorstw (o liczbie pracujących do 9 osób) powodują wyłączenie tej kategorii jednostek z wielu ujęć liczby pracujących. Tym samym kategorię pracujących lub zatrudnionych w województwie dolnośląskim określają następujące liczby:

- 857,1 tys. – zatrudnieni (pracownicy najemni) w gospodarce, wraz z jednostkami do 9 pracujących, bez duchownych oraz osób zatrudnionych w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego,

- 675,6 tys. – przeciętne zatrudnienie w roku, bez jednostek do 9 pracujących, bez zatrudnionych za granicą,

- 761,4 tys. – liczba pracujących według faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności poza indywidualnymi gospodarstwami rolnymi, bez jednostek do 9 pracujących,

- 729,7 tys. – liczba pracujących poza indywidualnymi gospodarstwami rolnymi, bez jednostek do 9 pracujących,

- 724,2 tys. – jak wyżej, ale wyłącznie zatrudnieni w ramach stosunku pracy (bez właścicieli, współwłaścicieli, bezpłatnie pomagających członków rodzin oraz członków spółdzielni produkcji rolniczej).

Dominującą podstawą zatrudnienia są umowy o pracę. Tworzą one standardowe stosunki pracy, które z punktu widzenia ekonomicznego mają uprzywilejowany charakter. W sytuacji ciśnienia na rynku pracy upowszechniały się nieuprzywilejowane formy zatrudnienia, w tym praca w niepełnym wymiarze czasu oraz umowy okresowe. Wraz z poprawą sytuacji (pojawieniem się zjawiska ssania na rynku pracy) pracodawcy w większym stopniu zabiegają o pracowników, oferując umowy standardowe.

W świetle polskiego prawa istnieje duża dowolność w określaniu części etatu. Liczba pełnozatrudnionych wynosiła w 2016 r. 671,2 tys., a niepełnozatrudnionych 52,9 tys. (razem 724,2 tys.). Niepełnozatrudnieni stanowili 7,3% ogółu zatrudnionych, podczas gdy w 2014 r. wskaźnik ten wynosił 8,0%. Ocenia się to jako korzystne zjawisko, gdyż znaczna część zatrudnionych w tej formie chciałaby pracować w pełnym wymiarze czasu (w Polsce 27,5%, a w Unii Europejskiej 22,4% w 2015 r.). Kobiety stanowiły 2/3 wszystkich niepełnozatrudnionych. Największe udziały niepełnozatrudnionych wystąpiły w sekcjach: zakwaterowanie i gastronomia (31,0%), działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją (14,9%), rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (14,5%), edukacja (14,2%). Najmniejszy odsetek wystąpił w przemyśle (2,3%).

Pod względem upowszechnienia umów terminowych (na czas określony) Polska jest liderem w Unii Europejskiej. Osoby zatrudnione na tych zasadach stanowiły w 2016 r. 27,5% ogółu zatrudnionych, podczas gdy inne kraje z naszego regionu geograficznego – Rumunia i Litwa - miały wskaźniki 1,4% i 2,0%. W Wielkiej Brytanii cenionej przez Polaków jako miejsce pracy, nie tylko z powodu zarobków, ale także stosunków pracy i stabilności zatrudnienia, udział ten wynosił 6,0%. Na Dolnym Śląsku wskaźnik był zbliżony do krajowego i wynosił 26,7%. W stosunku do 2015 r. uległ zmniejszeniu o 2,2 p.proc. Najczęściej umowy na czas określony występowały w sekcjach: zakwaterowanie i gastronomia (49,3%), administrowanie i działalność wspierająca (44,3%), pozostała działalność usługowa (42,0%) oraz handel, naprawa pojazdów samochodowych (34,0%). Najrzadziej występowały w sekcji administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenia społeczne (8,2%) i w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie (10,6%).

Sprawozdawczość podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób nie umożliwia pełnych porównań z sektorem przedsiębiorstw. Zatrudnieniowa rola tych firm mierzona udziałem pracujących w sektorze niefinansowym jest większa niż średnio w UE o 7,2 p.proc. (udział mikroprzedsiębiorstw w ogólnym zatrudnieniu w Niemczech i w Wielkiej Brytanii był dwukrotnie mniejszy, a w czterech dużych krajach śródziemnomorskich wyraźnie większy). Zamiennie używana nazwa „mikroprzedsiębiorstwo” dotyczy tu jedynie kryterium zatrudnieniowego, gdyż dla pełnej precyzji należałoby także uwzględnić wartość rocznej sprzedaży i sumy bilansowej. Oparte na próbie reprezentacyjnej badanie tych podmiotów wskazuje, że 2004 tys. firm dawały w Polsce 3957,2 tys. miejsc pracy w 2016 r., z czego 306,4 tys. w województwie dolnośląskim. Zdecydowanie dominują tu jednostki należące do osób fizycznych (90,5%), chociaż szybko wzrasta udział spółek prawa handlowego. W strukturze przedmiotowej wyraźną przewagę nad pozostałymi sekcjami PKD miał handel i naprawa pojazdów (28,1% ogółu pracujących). Na kolejnych miejscach znalazły się budownictwo (13,3%), działalność naukowa, profesjonalna i techniczna (11,2%), przemysł (11,0%), transport

i gospodarka magazynowa (7,4%), opieka zdrowotna i pomoc społeczna (6,2%). Działalność mikroprzedsiębiorstw jest dobrze widoczna. Do tego sektora zaliczamy m.in. 31,2 tys. punktów sprzedaży detalicznej działających na Dolnym Śląsku, 13,0 tys. podmiotów świadczących usługi zdrowotne, 3,6 tys. placówek gastronomicznych i 3,1 taksówek osobowych. Taksówki są przykładem rodzaju działalności niemal wyłącznie na własny rachunek, bez współwłaścicieli i osób zatrudnionych na umowę o pracę. Istnieje kategoria jednostek gospodarczych w 100% prowadzona jednoosobowo – są to osoby fizyczne świadczące pracę na rzecz innej firmy. Umowy podpisywane z jedną firmą są zwykle traktowane jako substytut zatrudnienia na podstawie umowy o pracę w tej firmie.

Tabl. 4. Przedsiębiorstwa o liczbie pracujących do 9 osób w 2016 r.

Wyszczególnienie	Polska	Dolny Śląsk	Polska	Dolny Śląsk
	w tys.		ogółem = 100	
Liczba jednostek ogółem	2004,0	161,8	100,0	100,0
w tym osoby fizyczne świadczące wyłącznie pracę na rzecz innej firmy	105,6	13,3	5,3	6,2
Liczba pracujących ogółem	3957,2	306,4	100,0	100,0
w tym kobiety	1326,9	103,9	33,5	33,9
Właściciele, współwłaściciele i pomagający bezpłatnie członkowie rodzin	2224,8	178,5	56,2	58,3
Zatrudnieni na podstawie umowy o pracę	1732,4	127,9	43,8	41,7

W zdecydowanej mniejszości występują firmy wieloosobowe i dlatego średnia liczba pracujących w jednym mikroprzedsiębiorstwie nie przekracza 2 osób – w Polsce wynosi 1,97, a na Dolnym Śląsku 1,89 osób. Zróżnicowanie regionalne tego wskaźnika jest niewielkie; najwyższy poziom ma województwo śląskie (2,07), a najmniejszy – zachodniopomorskie (1,86). Nie oznacza to, że pracownicy najemni stanowią w Polsce niemal równo połowę pracujących w mikroprzedsiębiorstwach, gdyż występują jeszcze współwłaściciele oraz pomagający bezpłatnie członkowie rodzin (płacący składki na ubezpieczenia społeczne). Na 100 jednostek przypada więc w Polsce 111 osób pracujących oficjalnie bez umowy o pracę oraz 86 pracowników najemnych. W województwie dolnośląskim liczby te wynoszą odpowiednio 110 i 79 osób. Jeśli liczbę zatrudnionych odniesiemy do 100 właścicieli, współwłaścicieli i pomagających członków rodzin to wskaźniki te wyniosą 78 dla Polski i 72 dla województwa dolnośląskiego. Najlepiej znaczenie mikroprzedsiębiorstw dla rynku pracy ilustruje liczba pracujących na 1000 mieszkańców, która w Polsce wynosi 103,0, a w województwie dolnośląskim 105,5. Występuje tu duża rozpiętość terytorialna – od 72,6 na Podkarpaciu do 139,8 na Mazowszu. Kilka lat temu Dolny Śląsk znajdował się poniżej średniej krajowej, co potwierdza wysoka dynamika wzrostu w stosunku do 2010 r. – 15,9% wobec 13,7% w Polsce. Wzrost liczby pracowników najemnych w mikroprzedsiębiorstwach w regionie był jednak mniejszy niż w kraju (4,7% wobec 6,3%). Porównanie do wskaźników przedstawionych uprzednio wskazuje na trwający proces pogłębiania się dominacji podmiotów jednoosobowych, szczególnie wyraźny na Dolnym Śląsku.

Dane przedstawione w dalszej części odnoszą się głównie do sektora przedsiębiorstw (bez jednostek do 9 pracujących).

W ostatnich latach zmniejsza się znaczenie małych przedsiębiorstw (o liczbie 10-49 pracujących) i następuje powolny proces koncentracji zatrudnienia w jednostkach średnich i dużych. Przedsiębiorstwa małe zatrudniają na Dolnym Śląsku 180,1 tys. osób, przedsiębiorstwa średnie (50-249 pracujących) - 189,9 tys. osób, a przedsiębiorstwa duże (250 i więcej) – 354,2 tys. osób. Udział jednostek średnich i dużych łącznie w zatrudnieniu sektora przedsiębiorstw wyniósł w 2016 r. 75,1%. Poziom koncentracji zatrudnienia jest związany ze specyfiką poszczególnych sekcji PKD. Poniższe zestawienie ukazuje kolejno odsetek liczby przedsiębiorstw średnich i dużych oraz odsetek liczby zatrudnionych w tych jednostkach w sektorze przedsiębiorstw ogółem danej sekcji. Sekcje o największej koncentracji:

- administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne 40,0; 84,8
- administrowanie i działalność wspierająca 37,8; 93,4
- przemysł 30,7; 84,9
- działalność finansowa i ubezpieczeniowa 24,6; 89,6
- informacja i komunikacja 23,5; 80,0

Sekcje o najmniejszej koncentracji:

- rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	5,0; 47,9
- obsługa rynku nieruchomości	7,4; 47,9
- pozostała działalność usługowa	7,9; 50,0
- budownictwo	8,2; 42,2
- działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	11,0; 45,9

Wyrazem pojawienia się zjawiska ssania na rynku pracy (rynku pracownika) są zmiany zachodzące w specyficznych grupach pracujących. Liczba osób pracujących w porze nocnej zmalała w ciągu roku o prawie 10% do poziomu 102,3 tys. osób. W przemyśle pracuje 60,2% wszystkich osób zatrudnionych na takich warunkach, w opiece zdrowotnej 11,4%, a w sekcji administrowanie i działalność wspierająca 10,1% (w sekcji tej mieści się m.in. praca w ochronie obiektów, w *call-center*, sprzątanie). Na inne rodzaje działalności pozostaje 18,3% grupy osób pracujących w porze nocnej. Pracodawcy poszukują pracowników wśród wielu grup osób. Liczba pracujących emerytów i rencistów zwiększyła się w ciągu 2016 r. o 5,9%, niepełnosprawnych o 8,0%, a cudzoziemców o ponad 130%. Należy przypomnieć, że liczba 11,0 tys. cudzoziemców nie uwzględnia osób zatrudnionych w jednostkach o liczbie pracujących do 9 osób oraz pracujących w szarej strefie. Uproszczony tryb podejmowania pracy w Polsce odnosi się przede wszystkim do obywateli Ukrainy, ale także Białorusi, Rosji, Mołdowy, Gruzji i Armenii. Warunkiem zatrudnienia tych osób bez zezwoleń na pracę na okres do 6 miesięcy w okresie 12 następujących po sobie miesięcy jest zarejestrowanie przez przedsiębiorcę w urzędzie pracy oświadczenia o chęci powierzenia pracy cudzoziemcowi. Wzrost zapotrzebowania na pracę cudzoziemców jest znacznie większy niż wynika to z przytoczonej liczby 11 tys. pracujących. O ile w 2013 r. zarejestrowano jedynie 23,0 tys. oświadczeń, to w 2015 r. było już ich 73,7 tys., a w 2016 r. 134,9 tys. Ponad połowa oświadczeń została zarejestrowana w Powiatowym Urzędzie Pracy we Wrocławiu, a 98% przypadków dotyczy obywateli Ukrainy.

Sekcją, która najbardziej absorbuje wymienione 3 grupy pracowników jest administrowanie i działalność wspierająca. Obejmuje ona 54,2% pracujących cudzoziemców, 51,5% niepełnosprawnych oraz 33,2% emerytów i rencistów. Na drugim miejscu znajduje się przemysł. Cudzoziemców chętnie zatrudnia też sekcja informacja i komunikacja, korzystająca głównie z pracy specjalistów, w tym informatyków.

Liczba pełnozatrudnionych według stanu na koniec 2016 r. wynosiła 671,2 tys. (bez zatrudnionych w mikroprzedsiębiorstwach, łącznie z sezonowymi i pracującymi dorywczo) i była wyższa od stanu na koniec 2015 r. o 21,1 tys. osób. W ciągu roku zarejestrowano 190,2 tys. przyjęć do pracy oraz 170,1 zwolnień z pracy. Dodatnia różnica między liczbą przyjęć i zwolnień wyniosła 20,1 tys. i była nieznacznie mniejsza od przyrostu liczby pełnozatrudnionych. Powodem jest to, że liczba przyjęć i zwolnień zawsze jest większa od liczby osób przyjmowanych lub zwalnianych, gdyż niektórych osób dotyczy to dwa i więcej razy w ciągu roku. Różnica między przyjęciami i zwolnieniami ma tendencję wyraźnie wzrostową – w 2014 r. wynosiła 17,1 tys., a w 2015 r. 18,0 tys. Jest to wyraz zwiększającej się mobilności zatrudnionych. Większe możliwości znalezienia pracy powodują, że chętniej jest ona zmieniana, stosownie do coraz większych wymagań pracowników. Wyrazem tego są rosnące wskaźniki ruchu zatrudnionych. Między 2014 r. a 2016 r. współczynnik przyjęć wzrósł z 26,4% do 29,1%. Większa skala przyrostu współczynnika dotyczy mężczyzn niż kobiet, co jest wyrazem odmienności specyfiki zatrudniania na bardziej stabilnych lub bardziej elastycznych miejscach pracy. W efekcie, w 2016 r. szybciej wzrastało zatrudnienie oraz malało bezrobocie w grupie mężczyzn. Współczynniki przyjęć i zwolnień odzwierciedlają relację ich liczby do stanu zatrudnionych na koniec poprzedniego roku. Korekta z tytułu uwzględnienia powrotów z urlopów wychowawczych lub zwolnień na urlopy nie miała znaczącego wpływu na poziom współczynnika, gdyż przyjęcia ogółem w 2016 r. stanowiły 29,3% liczby pełnozatrudnionych według stanu na koniec 2015 r. Współczynnik zwolnień wzrósł z 23,6% w 2014 r. do 25,9% w 2016 r., a dodatnia różnica między współczynnikami zwiększyła się z 2,8 p.proc. do 3,2 p.proc.

Specyfika sekcji PKD administrowanie i działalność wspierająca powoduje, że dotyczą jej zdecydowanie największe współczynniki przyjęć i zwolnień. Wyniosły one odpowiednio 110,0% i 95,2%. Znacznie mniejsza ruchliwość zatrudnionych odnosiła się do pozostałych sekcji – współczynniki przyjęć dla

drugiego, trzeciego i czwartego miejsca mieściły się w przedziale 41,0-41,4%. Były to sekcje: zakwaterowanie i gastronomia, pozostała działalność usługowa, działalność profesjonalna, naukowa i techniczna. Potwierdzeniem dużego potencjału wzrostowego zatrudnienia, zwłaszcza w dwóch ostatnich sekcjach, jest występowanie największych różnic współczynników zwolnień i przyjęć (kolejno 17,4 i 15,5 p.proc.). Największa stabilność zatrudnienia cechuje zatrudnienie w publicznych jednostkach budżetowych i dlatego wszystkie współczynniki dla sekcji edukacja oraz administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne nie przekraczały 12%.

Zróznicowanie wartości współczynników przyjęć wynika z odmiennego kształtowania się liczby przyjęć w poszczególnych sekcjach w porównaniu do udziału tych sekcji w ogólnej liczbie pełnozatrudnionych. Łącznie aż 2/3 przyjęć w całej gospodarce Dolnego Śląska skupiały tylko trzy sekcje PKD.

Tabl. 5. Sekcje o największym ruchu zatrudnionych na tle pełnozatrudnionych ogółem w 2016 r.

Sekcje PKD	Przyjęcia do pracy				Pełnozatrudnieni ogółem
	ogółem	w tym			
		podejmujący pracę po raz pierwszy		poprzednio pracujący	
		razem	w tym absolwenci		
w % ogółem					
Wszystkie sekcje ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
w tym:					
Administrowanie i działalność wspierająca	30,2	23,8	24,3	14,3	9,0
Przemysł	23,2	22,1	23,9	29,1	32,5
Handel; naprawa pojazdów samochodowych	13,2	22,4	16,6	14,6	12,1
Razem 3 sekcje PKD	66,6	68,3	64,8	58,0	53,6

Uwaga: największy wskaźnik procentowy zaznaczono najintensywniejszą barwą, drugi - mniej intensywną, a najjaśniejszą - trzeci wskaźnik wśród wszystkich sekcji PKD

Najwyższy współczynnik przyjęć nie był przypadkiem i najwięcej pracowników przyjęto w sekcji administrowanie i działalność wspierająca. W trzech sekcjach był podobny popyt na pracę osób bez stażu pracy. Stosunkowo wysokim zainteresowaniem wśród osób podejmujących pracę po raz pierwszy, zwłaszcza bez kwalifikacji zawodowych, cieszyła się działalność handlowa. Jednak absolwenci mniej chętnie rozpoczynali swoją karierę zawodową w tej sekcji i wybierali albo administrowanie i działalność wspierającą albo przemysł. Innych wyborów dokonywały osoby posiadające doświadczenia zawodowe. Podejmowały one pracę w przemyśle częściej niż w dwóch pozostałych sekcjach łącznie. Jeszcze większa dysproporcja występuje, gdy porównamy te liczby z ogólną liczbą pełnozatrudnionych. Przemysł zatrudniał o 54% osób więcej niż te dwie sekcje razem, natomiast sekcja administrowanie i działalność wspierająca zatrudniała mniej osób niż sekcja edukacja.

Najwięcej miejsc pracy występuje na obszarach zurbanizowanych i uprzemysłowionych. Ich koncentracja przestrzenna jest wysoka, o czym świadczy fakt, iż we Wrocławiu zamieszkiwanym przez 22,0% ludności województwa pracowało 35,2% mieszkańców regionu. Liczby dotyczą kategorii pracujących według faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności poza indywidualnymi gospodarstwami rolnymi, bez jednostek do 9 pracujących (761,4 tys. osób). W czterech powiatach – polkowickim, świdnickim, wrocławskim i we Wrocławiu – pracuje ponad połowa (50,1%) ogółu pracujących w województwie, co oznacza, że w pozostałych 26 powiatach regionu pracuje łącznie 49,9% osób. Jednocześnie te cztery powiaty zamieszkuje tylko nieco ponad 1/3 ludności województwa (34,3%). Przedstawione dane prowadzą do dwóch wniosków:

(1) mieszkańcy tych czterech powiatów znacznie łatwiej znajdują pracę, a ich aktywność zawodowa jest wyższa niż średnio w regionie;

(2) następują w dużej skali codzienne dojazdy do pracy do tych czterech powiatów z terenu innych powiatów.

Tym samym bardzo duża terytorialna rozpiętość wskaźnika liczby pracujących na 1000 mieszkańców dotyczy jedynie efektywnie wykorzystanych miejsc pracy. Wskaźnik ten kształtuje się od 105 osób

w powiecie wałbrzyskim i 112 osób w powiecie górowskim do 420 we Wrocławiu i 498 w powiecie polkowickim. Należy pamiętać, że mieszkańcy powiatu wałbrzyskiego pracują głównie w mieście Wałbrzychu, a mieszkańcy powiatu górowskiego dojeżdżają do pracy do firm z terenu powiatu polkowickiego. Tym samym zróżnicowanie stóp zatrudnienia osób zamieszkujących poszczególne powiaty jest zdecydowanie mniejsze (nie są one jednak obliczane). Na 1000 mieszkańców województwa pracują średnio 262 osoby. 24 powiaty nie osiągają tego wskaźnika, a tylko 6 powiatów go przekracza. Są to kolejno powiaty: polkowicki, miasto Wrocław, wrocławski, oławski, miasto Legnica i miasto Jelenia Góra.

Przedstawione wskaźniki nie uwzględniają mikroprzedsiębiorstw oraz pracujących w indywidualnych gospodarstwach rolnych. Dlatego udział rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa w ogólnej liczbie pracujących jest bardzo mały i wynosi 1,1%. Dotyczy głównie przedsiębiorstw produkcji rolnej, jednostek obsługi rolnictwa, lasów państwowych i gospodarstw rybackich. W 4 miastach na prawach powiatu w tej sekcji PKD pracuje poniżej 0,2% ogółu pracujących w powiecie. Największy odsetek mają 2 powiaty leżące na północy regionu: górowski – 15,1% (zbliżony poziom w każdej z czterech gmin powiatu), milicki – 7,6% (dzięki dużemu zatrudnieniu w rybactwie w gminie miejsko-wiejskiej Milicz), a także powiaty strzeliński – 5,2% (duży odsetek w gminie wiejskiej Kondratowice) oraz wałbrzyski 4,7% (zaważył najwyższy w regionie odsetek w gminie wiejskiej Stare Bogaczowice – 50,0%).

Województwo dolnośląskie należy do najbardziej uprzemysłowionych województw w kraju. Największe udziały pracujących w sekcjach przemysł i budownictwo miały powiaty: polkowicki – 72,4%, oławski - 63,0% oraz średzki 60,3%. Wskaźnik wojewódzki (35,5%) został przekroczony aż w 25 powiatach, a tylko 5 powiatów posiadało niższy, w tym górowski 26,3% oraz miasto Wrocław – 18,2%. To wielkość Wrocławia oraz bardzo mały poziom wskaźnika zadecydowały o dysproporcji obu grup powiatów (powyżej i poniżej średniej). Wrocław pełni w województwie wiele specyficznych funkcji i dlatego udział szerokiego ekonomicznego sektora usług wyniósł 81,3% ogółu pracujących. Wysokie odsetki miały także powiaty: kłodzki – 68,1%, wałbrzyski – 65,0% oraz miasto Legnica - 63,8%. Tylko te 4 powiaty przewyższały średnią wojewódzką (63,4%) i był to ponownie statystyczny efekt danych miasta Wrocławia. Najmniejsze znaczenie pracujących w sektorze usług wystąpiło w powiecie polkowickim – 27,1% oraz innych najbardziej uprzemysłowionych powiatach.

Na koniec 2016 r. wykazano w województwie dolnośląskim 8276 wolnych miejsc pracy. Było ich o 20,0% więcej niż w końcu 2015 r. Prawie 61% wolnych miejsc pracy przypadało na tylko 3 sekcje, w kolejności: przemysł (2099), handel, naprawa pojazdów samochodowych (1461) oraz informacja i komunikacja (1456). Dane dla ostatniej z tych sekcji ilustrują niedobór informatyków na rynku pracy. Ogółem w regionie największe liczby wakatów wykazywały następujące wielkie grupy zawodowe: specjaliści – 1952 miejsca pracy (w tym specjaliści do spraw technologii informacyjno-komunikacyjnych - 937), pracownicy usług i sprzedawcy – 1460 (w tym sprzedawcy i pokrewni – 1383), operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń - 1395 (w tym kierowcy i operatorzy pojazdów – 775) oraz robotnicy przemysłowi - 1206. Większość z tych miejsc pracy z pewnością udało się zapęłnić na początku kolejnego roku, ale niedobory sprzedawców, informatyków i kierowców mają charakter względnie trwałe, co potwierdza barometr zawodów.

III. BEZROBOCIE REJESTROWANE

Rok 2016 był kolejnym, w którym w województwie dolnośląskim nastąpiło **zmniejszenie się bezrobocia rejestrowanego** - do poziomu 7,2% aktywnych zawodowo (według stanu na 31 XII). Proces ten został zapoczątkowany po 2012 r., w którym stopa bezrobocia była prawie dwukrotnie wyższa i wynosiła 13,5%. Obecna stopa bezrobocia jest ponad trzykrotnie mniejsza niż w 2003 r., kiedy osiągnęła najwyższy wykazany poziom 23,8%. Po reformie administracyjnej kraju i powstaniu województwa dolnośląskiego liczba bezrobotnych wzrastała w kolejnych latach 1999-2002, 2009-2010, 2012, natomiast w pozostałych latach malała. Wyhamowywanie tendencji spadkowej jest częściowo związane z osiągnięciem już względnie niskiego poziomu bezrobocia i brakiem pola do równie dużego postępu, jak w latach wcześniejszych. Dane o spadku liczby bezrobotnych na Dolnym Śląsku w stosunku do roku poprzedniego przedstawiają się następująco: w 2014 r. - o 32,0 tys. osób, w 2015 r. - o 21,6 tys., a w 2016 r. - o 14,0 tys.

Zjawisko sezonowości bezrobocia również ilustruje poprawę sytuacji na rynku pracy. Wydłuża się okres trwania tendencji spadkowej bezrobocia w ciągu roku. W 2015 r. bezrobocie malało od marca do października, natomiast w 2016 r. od marca do listopada. Najwięcej bezrobotnych zarejestrowano w styczniu (15,8 tys.) i wrześniu (14,5 tys.), natomiast najwięcej wyrejestrowano w kwietniu (18,1 tys.) i w marcu (16,5 tys.). W kwietniu wystąpiło też największe ujemne miesięczne saldo napływu i odpływu (-5,0 tys.) natomiast w styczniu największe dodatnie saldo (5,6 tys. osób). Analogiczna zmienność sezonowa dotyczy splotu ofert pracy. Najwięcej się ich pojawiło w sierpniu (11,5 tys.) i w pozostałych miesiącach wakacyjnych, a najmniej w styczniu (6,1 tys.). Sezonowość rynku pracy wynika z wygasania umów o pracę na czas określony w końcu roku, powracaniem do ewidencji osób bezrobotnych po zakończeniu subsydiowanych programów rynku pracy, napływem dużej liczby ofert letnich prac sezonowych i małej w sezonie zimowym, a także cyklem kształcenia i pojawianiem się absolwentów na rynku pracy.

W latach 2013-2016 utrwaliła się **przewaga poziomu stopy bezrobocia w Polsce nad stopą bezrobocia na Dolnym Śląsku**, natomiast w latach wcześniejszych sytuacja była odmienna – poziom bezrobocia w regionie był wyższy od krajowego, nawet o 4,4 p.proc. w 2002 r. Jednak w 2016 r. ten proces uległ pewnemu wyhamowaniu, gdyż liczba bezrobotnych w Polsce zmniejszyła się o 14,6%, a na Dolnym Śląsku o 14,0%. Szybszy **spadek bezrobocia** wystąpił w 7 województwach, głównie na zachodzie kraju. Różnica między stopą bezrobocia w Polsce i w województwie wynosiła 1,2 p.proc w 2015 r. i 1,0 p.proc w 2016 r. Najniższą stopę bezrobocia na koniec 2016 r. posiadały kolejno województwa: wielkopolskie (5,0%), śląskie i małopolskie (po 6,6%), mazowieckie (7,1%), a dolnośląskie wraz z pomorskim znajdowały się na 5.-6. miejscu w kraju (po 7,2%).

Podobne tendencje zachodziły na poziomie powiatów. W największej skali stopa bezrobocia zmalała w 5 powiatach, w których bezrobocie było najwyższe w ciągu kilku ostatnich lat, a także w powiecie lubańskim i milickim. W tych 7 powiatach stopa bezrobocia zmniejszyła się o ponad 2 p.proc., najwięcej w powiatach: kłodzkim (o 3,9), górowskim (o 3,7) i wałbrzyskim (o 3,1). Dzięki temu, chociaż powiat wałbrzyski ma nadal najwyższe bezrobocie w województwie (19,3% aktywnych zawodowo), to obecnie znajduje się na 21. miejscu wśród 380 powiatów w kraju. Powiat wałbrzyski istnieje w obecnych granicach od 1.01.2013 (wtedy wydzielono z niego miasto na prawach powiatu Wałbrzych) i na początku (w okresie od lutego do sierpnia 2013 r.) powiat znajdował się na drugim miejscu w kraju pod względem stopy bezrobocia (za powiatem szydłowieckim z Mazowsza, który także w 2016 r. miał nadal największą stopę bezrobocia w kraju – 28,5%). W 2013 r. w drugiej dziesiątce powiatów w kraju były także powiaty kłodzki, złotoryjski, górowski i lwówecki, które przesunęły się obecnie o 15-40 pozycji w dół. W 2016 r. **stopa bezrobocia** zmniejszyła się we wszystkich 30 powiatach Dolnego Śląska. Jednak tam, gdzie była już stosunkowo niska, zmniejszenia stopy wyrażane w p.proc. były stosunkowo niewielkie, zwłaszcza w: m. Legnicy (o 0,4), powiecie polkowickim (o 0,5), m. Wrocławiu oraz powiecie wołowskim (po 0,6). Na uwagę zasługuje obniżenie stopy bezrobocia o 1,9 p.proc. w powiecie bolesławieckim, dzięki czemu znalazł się on na

czwartym (korzystnym) miejscu w regionie. Lepsza sytuacja wystąpiła jedynie w m. Jelenia Góra (stopa bezrobocia 4,6%) oraz w powiecie wrocławskim i m. Wrocław (po 2,7%). Tak niski poziom bezrobocia jest niekiedy oceniany jako naturalny. Miasto Wrocław i powiat wrocławski były wyprzedzane w kraju jedynie przez cztery kolejne powiaty Wielkopolski: m. Poznań (1,9%), kępiński, poznański, wolsztyński oraz m. Warszawa (2,6%).

W ujęciu bezwzględny **liczba bezrobotnych** zmniejszyła się w ciągu roku w 29 powiatach, a jedynie w powiecie wołowskim nastąpił przyrost bezrobocia o 13 osób (o 0,5%) w stosunku do stanu na dzień 31.12.2015. Stopa bezrobocia także w tym powiecie spadła, gdyż liczba pracujących wzrosła bardziej niż bezrobotnych. Stosunkowo mały spadek liczby bezrobotnych wystąpił w powiecie ząbkowickim (o 6,1%), natomiast znacznie większy postęp pod tym względem zanotowały powiaty bolesławiecki (spadek o 22,0%), kłodzki (o 21,0%), lubański (o 20,4%), górowski (o 19,7%), m. Jelenia Góra (o 18,9%), oleśnicki (o 18,6%) i głogowski (o 18,5%).

Analogiczne **porównanie dokonane na poziomie gmin** ukazuje, że liczba bezrobotnych uległa zmniejszeniu w 162 gminach, a tylko w 7 wzrosła. Były to dwie gminy powiatu wołowskiego – Wołów (przybyło 22 bezrobotnych, co oznaczało zmianę względną o 1,8%), Brzeg Dolny (9 osób; o 1,5%) oraz 2 gminy, w których przybyło po 4 bezrobotnych (Ścinawa, Radwanice) i 3 gminy, gdzie zanotowano przyrost o 3 bezrobotnych w każdej (Borów, Udanin i Jordanów Śląski). Największa poprawa na rynku pracy wystąpiła m.in. w gminach uzdrowiskowych. Bezrobocie najbardziej zmalało w gminach: Duszniki Zdrój (o 36,4%), Mietków (o 33,8%), Piława Górna (o 33,2%), Świeradów Zdrój (o 31,8%), Zawidów (o 31,4%), Radków (o 29,3%) i Głuszyca (o 28,8%).

O sytuacji na lokalnych rynkach pracy pośrednio świadczy wskaźnik liczby bezrobotnych przypadających na 100 pracujących według faktycznego miejsca działalności (bez gospodarstw indywidualnych w rolnictwie oraz mikroprzedsiębiorstw). W pięciu gminach liczba zarejestrowanych bezrobotnych była większa od liczby pracujących na ich terenie (wskaźnik przekraczał 100): Jemielno (155), Pęcław (152), Boguszów-Gorce (135), Wińsko (114), Lewin Kłodzki (111). W 2015 r. takich gmin było 8. Przeciwna sytuacja występowała w gminach: Kobierzyce (1,1), Polkowice (2,6), Kąty Wrocławskie (3,1), Legnickie Pole (3,5) i Wrocław (3,8). Przedstawiany wskaźnik ilustruje potencjalne możliwości znalezienia pracy w sektorze przedsiębiorstw na terenie własnej gminy i pomija z jednej strony dojazd do pracy, a z drugiej specyfikę gmin rolniczych i z dużym udziałem zatrudnienia w podmiotach do 9 pracujących.

Z bilansu bezrobotnych wynika, że **liczba nowo zarejestrowanych (napływ)** w 2016 r. wynosiła 159,0 tys. osób i była mniejsza o 14,0 tys. osób od liczby wyrejestrowanych bezrobotnych (odpływ). Główną przyczyną wyrejestrowania z ewidencji urzędów pracy było podjęcie zatrudnienia przez 86,0 tys. osób. Stanowiło to 49,7% odpływu z bezrobocia. W Polsce wskaźnik ten był nieco wyższy (50,4%), a Dolny Śląsk sytuował się pod tym względem na 10. miejscu w kraju. **Wskaźnik płynności** rynku pracy wyraża stosunek liczby bezrobotnych, którzy podjęli pracę w danym roku do liczby nowo zarejestrowanych bezrobotnych w tym okresie. Choć liczba bezrobotnych, którzy podjęli pracę zmalała w stosunku do lat poprzednich (w 2014 r. wynosiła 100,9 tys. osób), to napływ do bezrobocia zmalał jeszcze bardziej i wskaźnik płynności rynku pracy wzrósł z poziomu 53,4% w 2014 r. do poziomu 54,1% w 2016 r.

W ujęciu terytorialnym wskaźnik płynności był najwyższy w powiatach: głogowskim (63,2%), legnickim (58,2%), strzelińskim (57,7%), trzebnickim (57,6%) i lubińskim (57,3%), natomiast najniższy w Jeleniej Górze (44,5%) i powiatach jaworskim (48,1%) oraz jeleniogórskim (48,8%). W stosunku do 2015 r. różnice są niewielkie – wtedy także w czołówce znajdowały się powiaty strzeliński, głogowski i legnicki, a najniższy wskaźnik miała Jelenia Góra.

W aktywnych działaniach państwa na rynku pracy szczególną uwagę się poświęca dwóm odmiennym wiekowo **grupom defaworyzowanym**. Z jednej strony dotyczy to **młodzieży** (osób do 25 roku życia) i osób do 30 lat, a z drugiej strony **osób w wieku przedemerytalnym** - powyżej 50 lub 55 roku życia. Pracodawcy mniej chętnie zatrudniają takie osoby, niż mieszczące się w grupie wiekowej 25-54 lata. Należy jednak

zauważyć, że dążenie do obniżenia udziału skrajnych grup wiekowych w ogólnym bezrobociu mogłoby się odbyć jedynie poprzez zwiększenie tego udziału przez grupę wiekową 25-54 lata, a to oznaczałoby poważne problemy wielu rodzin związane z ich utrzymaniem. Dąży się więc do obniżenia liczby bezrobotnych w każdej z tych grup. Dolny Śląsk jest pod tym względem szczególnym regionem – posiada najniższy w Polsce odsetek młodzieży wśród bezrobotnych (10,5%) oraz najwyższy odsetek bezrobotnych w wieku 55 lat i więcej (23,8%). Zanotowano istotny wzrost udziału tej zbiorowości w bezrobociu (w 2015 r. wynosił 22,7%), który towarzyszył malejącemu odsetkowi bezrobotnej młodzieży. Bezrobotnych powyżej 55 roku życia jest więc o prawie 130% więcej niż bezrobotnych młodych ludzi. Jest to wyraz względnie dobrej sytuacji na rynku pracy oznaczającej duże zainteresowanie pracodawców zatrudnianiem osób z niewielkimi doświadczeniami zawodowymi lub zupełnie bez doświadczeń. W IV kwartale 2016 r. liczba bezrobotnych na Dolnym Śląsku zanotowała nieznacznie wzrost (o 332 osoby), natomiast jedyne grupy, w których w tym czasie wystąpił spadek bezrobocia to osoby bez stażu pracy (710 osób) oraz o stażu do 1 roku (50 osób). W ujęciu grup wiekowych liczba bezrobotnych do 34 roku życia zmalała o 1200 osób, natomiast w grupie 35 lat i więcej zanotowano wzrost o 1532 osoby. W skali całego roku liczba bezrobotnych spadła w każdej grupie wiekowej, ale tendencja z IV kwartału ilustruje zmieniającą się proporcję między grupami bezrobotnych. W efekcie osoby starsze, mające zwykle długi staż pracy, lecz obecnie o niższej aktywności w jej poszukiwaniu oraz malej mobilności profesjonalnej i terytorialnej mają relatywnie większy udział w bezrobociu. Odwrotnie niż na Dolnym Śląsku jest na wschodzie kraju. W regionach z dużym znaczeniem rolnictwa istnieje odmienna struktura nie tylko pracujących, ale i bezrobotnych. W województwie podkarpackim oraz lubelskim przeważa bezrobotna młodzież, a w Małopolsce obie grupy są zbliżone liczebnie.

Na Dolnym Śląsku najniższy odsetek młodzieży (osób w wieku poniżej 25 lat) w całym bezrobociu dotyczy gmin z powiatu jeleniogórskiego: Szklarskiej Poręby (2,4%), Karpacza i Janowic Wielkich (po 3,4%), a także Jeżowa Sudeckiego (4,6%) oraz Wrocławia (4,8%). Najwyższy odsetek występuje w gminach: Gaworzycy (22,6%), Polkowice (19,5%), Wąsosz (19,0%), Radwanice (18,8%) i Siekierczyn (18,7%).

Inną grupą, do której kierowano wiele programów rynku pracy są **kobiety**. Wśród 86,0 tys. zarejestrowanych bezrobotnych jest 45,5 tys. kobiet. Ich liczba w 2016 r. malała wolniej niż liczba mężczyzn (dotyczy to także stopy bezrobocia), co jest charakterystyczne dla okresów dobrej koniunktury gospodarczej. W 52 gminach przewagę liczebną mają bezrobotni mężczyźni, a w 117 - kobiety.

W grupie 11 monitorowanych (w tym 8 głównych) **wskaźników realizacji 5 celów rozwojowych strategii Europa 2020** występują 3 wskaźniki (odnoszące się do 2 celów) związane z rynkiem pracy. Jest to z jednej strony omówiony **wskaźnik zatrudnienia** w grupie wiekowej 20-64 lata (75% w UE oraz 71% w Polsce), a z drugiej strony wskaźniki rozwoju kapitału ludzkiego. Szczególne znaczenie ma wskaźnik udziału **osób z wyższym wykształceniem** w grupie wiekowej 30-34 lata. Celem unijnym jest osiągnięcie odsetka 40%, natomiast celem krajowym jest poziom 45%. Polska w 2016 r. niemal osiągnęła cel przewidziany na 2020 r. (44,6%). Jednak pomimo istnienia prężnego ośrodka akademickiego we Wrocławiu i wielu szkół wyższych w innych miastach, Dolny Śląsk znajdował się poniżej średniej krajowej (42,2%), zajmując 9. miejsce w kraju. Największy odsetek mieszkańców z wyższym wykształceniem cechował województwa mazowieckie (57,0%) i pomorskie (47,7%), natomiast najniższy – warmińsko-mazurskie (34,3%). Nie zmienia to faktu, iż wskaźniki dla Polski i Dolnego Śląska są wysokie, lepsze od danych dla wielu krajów Europy Zachodniej (w tym Niemiec i Austrii). Jest to efekt dużego upowszechnienia szkolnictwa wyższego w ostatnich latach. Jeszcze w 2010 r. wskaźnik dla Polski wynosił 34,8%, a dla Dolnego Śląska 31,8% (przyrost wyniósł odpowiednio 9,8 i 10,4 p.proc.). Szybkiemu powiększaniu się tej grupy osób towarzyszy również wzrost jej udziału w bezrobociu. W 2010 r. bezrobotni mężczyźni z wykształceniem wyższym stanowili 6,4% bezrobotnych, a w 2016 r. odsetek ten wzrósł do 8,2%. Kobiety są przeciętnie lepiej wykształcone od mężczyzn i jest to odzwierciedlane także w strukturze bezrobocia – odsetek ten wzrósł z 12,5% do 15,4%. W rezultacie w ciągu 6 lat spadły udziały w bezrobociu każdej z czterech pozostałych grup wykształcenia, zarówno wśród kobiet, jak i mężczyzn. Nie stoi to w sprzeczności z przedstawionym

upřednio wnioskiem (BAEL) – osobom z wyższym wykształceniem nadal łatwiej znaleźć pracę, a stopa bezrobocia w tej grupie jest zdecydowanie najmniejsza. Jednak porównując dane z IV kwartału 2015 r. i IV kwartału 2016 r. zauważamy, że liczba bezrobotnych w tej grupie zmalała o 10,9%, podczas gdy w grupie osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym zanotowano spadek o 15,8%, średnim zawodowym o 14,8%, ogólnokształcącym o 14,9%, a wśród osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym o 12,7%.

Drugi monitorowany cel odnoszący się do wykształcenia dotyczy obniżenia odsetka **młodzieży niekontynuującej nauki** (dawne określenie: młodzieży przedwcześnie porzucającej szkołę). Jest to problem mniej znaczący w Polsce niż w Unii, zwłaszcza w krajach śródziemnomorskich. Cel dla UE28 na 2020 r. wynosi 10,0%, a w 2016 r. osiągnięto poziom 10,7%. Natomiast rząd w Krajowym Programie Reform wyznaczył cel dla Polski na poziomie 4,5%, a w 2016 r. wskaźnik ten wynosił 5,2%. W 2014 r. wskaźnik dla województwa dolnośląskiego był wyższy od średniej krajowej o 1,9 p.proc.

Unijny program Gwarancja dla Młodzieży dotyczył 20 krajów, a w Polsce 10 województw, w tym Dolnego Śląska. Specjalnym wsparciem w ramach programu objęto szerszą **grupę NEET** – młodych osób niepracujących, nieuczących się i niedokształcających się. Naturalnie wskaźnik ten ma wyższy poziom niż wskaźnik młodzieży niekontynuującej nauki – dla Polski 15,1% i dla Dolnego Śląska 14,0%. W skali kraju od 2013 r. zanotowano spadek wskaźnika o 2,3 p.proc., a w skali województwa o 3,0 p.proc. Odzwierciedla to przede wszystkim poprawę na dolnośląskim rynku pracy, na którym młodzi ludzie są szczególnie chętnie zatrudniani.

Analogiczne wnioski wynikają z innych przekrojów bezrobocia. Ogólny spadek liczby bezrobotnych w ciągu roku o 14,0% można porównać ze spadkiem bezrobotnych bez stażu o 23,7%, co cechuje młodzież i absolwentów szkół. W identycznej skali zmalała liczba bezrobotnych do 25 roku życia, a w nieco mniejszej do 30 roku życia (spadek o 19,0%). W przekroju **czasu pozostawania bez pracy** liczba osób pozostających bez pracy do 1 miesiąca zmalała w skali roku o 20,1%, podczas gdy grupa osób pozostająca bez pracy przez okres 12-24 miesięcy zmalała jedynie o 8,2%. Pozornym paradoksem jest to, że w efekcie tych procesów średni czas pozostawania bez pracy uległ wydłużeniu. Odwrotnie jest w sytuacji pogorszenia sytuacji na rynku pracy, kiedy duży napływ nowych bezrobotnych obniża średnią długość tego okresu. Nie zmienia to jednak wniosku, że szczególnie trudną do aktywizowania grupą osób są bezrobotni powyżej 12 miesięcy.

Wśród 86,0 tys. zarejestrowanych bezrobotnych 8,3 tys. osób było bez stażu pracy, co stanowiło 9,6% ogółu. Dwa lata wcześniej ten udział wynosił 12,0%. Reszta (77,7 tys. osób) miała doświadczenia zawodowe, a najczęstszy **staż pracy** wynosił 1-5 lat (19,9 tys. osób). Bezrobotni pracowali wcześniej najczęściej w następujących **wielkich grupach zawodów** (dane w tys. osób): robotnicy przemysłowi i ogrodnicy (20,5), pracownicy usług i sprzedawcy (16,5), pracownicy wykonujący prace proste (8,9) oraz technicy i średni personel (8,7). Dopiero na 5. miejscu znaleźli się specjaliści (6,9), co stanowi odzwierciedlenie ich dużego znaczenia dla pracodawców. Te dane dotyczą stanu na koniec roku, natomiast napływ do bezrobocia w ciągu roku był znacznie większy (159,0 tys. osób), lecz proporcje wykonywanych zawodów były podobne. Wyjątkiem była grupa pracowników wykonujących prace proste, która znalazła się na piątym, a nie trzecim miejscu. Tę grupę cechuje więc mniejsza płynność niż pozostałe.

Wykazana na 31.12.2016 r. liczba ofert pracy zgłoszonych do urzędów pracy była 12 razy mniejsza niż liczba bezrobotnych poprzednio pracujących. W ramach wielkich grup zawodowych względnie najlepsza sytuacja dotyczyła pracowników biurowych (6,2 bezrobotnych na 1 ofertę pracy), operatorów i monterów maszyn i urządzeń (6,7) oraz pracowników wykonujących prace proste (5,2). Do wykonywania tych prac zatrudniane są również osoby nie deklaruujące żadnego zawodu (pracodawcy nie zgłaszają osobnych ofert pracy dla tej kategorii bezrobotnych) i tym samym odpowiedni połączony wskaźnik byłby wyższy (7,8). Jest to kolejne potwierdzenie dużej chłonności gospodarki regionu na osoby z niewielkimi kwalifikacjami, w tym absolwentów szkół oraz cudzoziemców. Jeśli ograniczymy się we wnioskowaniu wyłącznie do ofert pracy wpływających do powiatowych urzędów pracy, to najtrudniej jest znaleźć zatrudnienie w dotychczasowym zawodzie rolnikom, ogrodnikom, leśnikom i rybakom (112), wojskowym (48) oraz specjalistom (28,7).

Na poziomie mniej zagregowanym - **dużych grup zawodowych**, w ciągu roku (napływ bezrobotnych był dwukrotnie większy, a ofert aż 25-krotnie większy niż stan na koniec roku) w 29 grupach zawodowych liczba ofert była większa niż liczba bezrobotnych. Największy niezaspokojony popyt pracodawców dotyczył pracowników do spraw ewidencji materiałowej i transportu (nadwyżka ofert wyniosła 3,4 tys.), głównie magazynierów, co stanowiło w dużym stopniu efekt lokalizacji na Dolnym Śląsku centrów logistycznych o międzynarodowym zasięgu. Bardzo duża nadwyżka ofert dotyczyła także gospodarzy obiektów (3,3 tys.), głównie pracowników gospodarczych; kierowców ciężarówek i autobusów (2,9 tys.) oraz monterów (2,5 tys.).

Analizując zawody bezrobotnych ze stażem pracy najczęściej odnotowane w ciągu roku w urzędach pracy można zauważyć, że liczba zarejestrowanych w 18 przypadkach zawodów przekraczała 2 tysiące osób, z czego połowa grup odnosiła się do różnych zawodów robotniczych. Zdecydowanie najwięcej było pracowników sprzedaży w sklepach (14,6 tys.). Poza zawodami robotniczymi na kolejnych miejscach znajdowali się technicy nauk fizycznych i technicznych (5,6 tys.), kucharze (4,0 tys.) i średni personel do spraw finansowych (3,8 tys.). W tej ostatniej grupie mieści się zawód technika ekonomisty (3,0 tys.), natomiast w innej grupie (specjaliści z dziedzin społecznych i religijnych) występuje zawód ekonomisty (1,2 tys.).

Barometr zawodów dla Dolnego Śląska¹ wykazał 38 zawodów deficytowych i tylko jeden zawód nadwyżkowy – ekonomista. Wśród zawodów deficytowych jest kilkanaście zawodów związanych z budownictwem, 5 zawodów gastronomicznych i pokrewnych (kucharze, szefowie kuchni, kelnerzy i barmani, cukiernicy, piekarze), 3 zawody dla niższego personelu medycznego (pielęgniarki i położne, fizjoterapeuci i masażyści, opiekunowie osoby starszej i niepełnosprawnej), 3 zawody dla kierowców i mechaników samochodowych, 3 zawody nauczycielskie (przedmiotów zawodowych i języków obcych). Potrzebni są także inżynierowie mechanicy oraz samodzielni księgowi. Niektóre z wymienionych zawodów są bardzo licznie reprezentowane wśród zarejestrowanych bezrobotnych (robotnicy budowlani, kucharze). Pozostałe zawody zaliczono do zrównoważonych w skali regionu. Na poziomie powiatowym mogą jednak występować istotne różnice. W powiecie górowskim występuje 12 zawodów nadwyżkowych i 24 deficytowe, natomiast we Wrocławiu i powiecie wrocławskim są 2 zawody nadwyżkowe i 92 deficytowe. W 8 powiatach występuje deficyt poszukujących pracy projektantów i administratorów baz danych, natomiast we Wrocławiu i powiecie wrocławskim ten deficyt jest bardzo duży. Dla nauczycieli przedmiotów ogólnokształcących wykazywana jest nadwyżka w pięciu powiatach, a deficyt w sześciu. Niedopasowanie terytorialne osób bezrobotnych oraz wolnych miejsc pracy znamionuje występowanie tzw. bezrobocia frykcyjnego.

Oprócz wskazanych grup osób defaworyzowanych na rynku pracy (w zależności od ujęcia - osoby do 25/30 roku życia, osoby w wieku 50/55 lat i więcej, osoby zaliczone do grupy NEET) występują również inne **kategorie osób, będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy**, m.in. długotrwale bezrobotni, osoby korzystające ze świadczeń opieki społecznej; posiadające co najmniej 1 dziecko do 6 roku życia oraz osoby niepełnosprawne. Szczególnie korzystny kierunek zmian wiąże się z sytuacją, gdy spadek poszczególnych kategorii bezrobocia jest szybszy niż liczby bezrobotnych ogółem. W takiej sytuacji udział tych kategorii osób w ogólnym bezrobociu także maleje. Wskazano uprzednio, że w przekroju wiekowym szybkemu spadkowi liczby bezrobotnych do 25 roku życia towarzyszy mniejszy postęp w grupie 55 lat i więcej. Podobna zależność dotyczy także szerszej grupy 50 lat i więcej, która w 2016 r. obejmowała już ponad 1/3 bezrobotnych (33,5%). Dużemu zmniejszeniu uległo bezrobocie długoterminowe, ale ta grupa osób stanowi nadal ponad połowę (52,2%) zarejestrowanych bezrobotnych. Nieco szybciej niż przeciętnie spada także liczba korzystających ze świadczeń pomocy społecznej (o 14,6% w 2016 r. przy zmianie o 14,0% bezrobocia ogółem). Osoby te wykorzystują dobrą koniunkturę, aby podjąć pracę i poprawić swoją sytuację materialną. Sytuacja rodzinna i osobista powodują, że nieco mniej intensywne wysiłki podejmują osoby mające małe dzieci oraz niepełnosprawni. Udział niepełnosprawnych w ogólnej liczbie bezrobotnych wzrósł minimalnie (o 0,1 p.proc.) natomiast w większej skali (o 1,8 p.proc.) wzrósł udział bezrobotnych mających na utrzymaniu co najmniej jedno dziecko do 6 roku życia.

¹ *Barometr zawodów 2017. Raport podsumowujący badanie w województwie dolnośląskim*. DWUP, Kraków, 2016.

Tabl. 6. Tendencje zmian w grupie bezrobotnych, będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy

Zarejestrowani bezrobotni	Dynamika zmian w %		
	2015/2014	2016/2015	2016/2014
Ogółem	-17,8	-14,0	-29,3
w wieku:			
do 25 roku życia	-23,8	-23,7	-41,9
50 lat i więcej	-14,2	-13,4	-25,7
Długotrwale bezrobotni	-21,1	-15,4	-33,3
Korzystający ze świadczeń opieki społecznej	.	-14,6	.
Posiadający co najmniej 1 dziecko do 6 roku życia	.	-4,9	.
Niepełnosprawni	-16,7	-13,6	-28,1
	Udział w bezrobociu ogółem w %		
	2014	2015	2016
Ogółem	100,0	100,0	100,0
w wieku:			
do 25 roku życia	12,7	11,8	10,5
50 lat i więcej	31,9	33,3	33,5
Długotrwale bezrobotni	55,3	53,1	52,2
Korzystający ze świadczeń opieki społecznej	.	5,0	5,0
Posiadający co najmniej 1 dziecko do 6 roku życia	.	16,3	18,1
Niepełnosprawni	8,2	8,3	8,3

Uwaga: barwą wyróżniono wskaźniki szybszego spadku liczby bezrobotnych danej kategorii niż bezrobocia ogółem.

Osoby w szczególnej sytuacji na rynku pracy są najintensywniej wspierane w ramach programów zatrudnienia. Zgodnie z międzynarodową klasyfikacją działań w ramach polityki rynku pracy występują trzy podstawowe kierunki wydatkowania środków: (A) usługi rynku pracy i aktywność publicznych służb zatrudnienia; (B) aktywne instrumenty rynku pracy; (C) finansowa pomoc dla bezrobotnych i osób w wieku przedemerytalnym. Formy socjalnego wsparcia finansowego nazywane są działaniami pasywnymi. W bardziej szczegółowej klasyfikacji wyróżniamy 9 elementów:

1. Publiczne służby zatrudnienia (pośrednictwo pracy i doradztwo zawodowe; koszty administracyjne) [A]
2. Szkolenia zawodowe [B]
3. Rotacja pracy i podział pracy [B]
4. Zachęty zatrudnieniowe (programy zatrudnienia osób bezrobotnych oraz utrzymania miejsc pracy, które bez wsparcia byłoby zlikwidowane) [B]
5. Wspieranie zatrudnienia bezrobotnych i rehabilitacji niepełnosprawnych bezrobotnych [B]
6. Bezpośrednie tworzenie miejsc pracy [B]
7. Wspieranie podejmowania działalności gospodarczej [B]
8. Zasiłki i odprawy dla bezrobotnych [C]
9. Wcześniejsze emerytury [C]

W okresie narastania bezrobocia szybko wzrastają zwłaszcza wydatki pasywne, aby złagodzić pogorszenie sytuacji materialnej. Obecnie występuje sytuacja odwrotna i dlatego wydatki Funduszu Pracy na zasiłki dla bezrobotnych z Dolnego Śląska szybko maleją. W stosunku do 2015 r. spadek wyniósł 17,0%, podczas gdy w stosunku do 2014 r. aż 29,5%. Dzięki temu zmalały także ogólne wydatki Funduszu Pracy (o 11,0%) w ciągu dwóch lat). Dzięki temu zwolniły się środki na aktywne programy działania, które w ciągu 2 lat wzrosły o 6,1%. Jest coraz mniej bezrobotnych, a więc środki aktywizacyjne wydane na jednego bezrobotnego wzrosły w tym czasie o niemal połowę (z 2132,88 zł do 3199,32 zł według stanu na 31 grudnia). Udział aktywnych programów na rzecz promocji zatrudnienia wzrósł w ciągu 2 lat z 48,7% do 58,1% całkowitych wydatków Funduszu Pracy na Dolnym Śląsku.

Tradycyjnie największe środki przeznaczano na dwa typy działań: na podjęcie działalności gospodarczej i wyposażenie stanowisk pracy (35,0% środków przeznaczonych na aktywne programy) oraz na stypendia na okres stażu u przedsiębiorców (27,6%). Należy podkreślić, że większość staży zorganizowanych przy udziale urzędów pracy w przedsiębiorstwach oraz innych jednostkach organizacyjnych nie jest subsydiowana. Urzędy

pracy współorganizują staże w ramach pośrednictwa pracy (usług zatrudnienia). Podobny charakter ma przygotowanie zawodowe (szkolenia) u pracodawców.

Pozostałe działania są finansowane w ramach aktywnych programów rynku pracy. Zatrudnieniem subsydiowanym objęto w 2016 r. na Dolnym Śląsku 15647 osób wśród 85971 ogółu bezrobotnych, którzy podjęli pracę. Praca subsydiowana dotyczyła więc 9,0% osób wyrejstrowanych z ewidencji z powodu podjęcia pracy (drugi najniższy udział procentowy w kraju), a w Polsce ten odsetek wynosił 10,0%. Największy odsetek wystąpił w województwie podkarpackim (11,7%), a najmniejszy w śląskim (8,1%).

Tabl. 7. Bezrobotni, którzy podjęli pracę subsydiowaną w 2016 r.

Formy pracy subsydiowanej	Dolny Śląsk		Polska	Województwa o najwyższym odsetku
	liczba osób	w % osób wyrejstrowanych z ewidencji z tytułu podjęcia pracy		
Ogółem	15647	9,0	10,0	podkarpackie (11,7), podlaskie (11,6)
w tym z przyczyn:				
Podjęcia działalności gospodarczej	3380	2,0	1,9	małopolskie (2,6), łódzkie (2,3)
Podjęcia pracy w ramach refundacji kosztów zatrudnienia bezrobotnego	2814	1,6	1,6	podkarpackie (2,4), kujawsko-pomorskie (2,3)
Prac interwencyjnych	2540	1,5	1,7	podlaskie (2,9), podkarpackie (2,3)
Robót publicznych	2046	1,2	1,5	kujawsko-pomorskie (3,1), zachodniopomorskie (2,6)
Podjęcia pracy poza miejscem zamieszkania w ramach bonu na zasiedlenie	626	0,4	0,4	lubelskie (1,1), świętokrzyskie (0,9)

Instrumentów aktywizacyjnych, które są w dyspozycji urzędów pracy jest znacznie więcej, ale pozostałe znajdują znacznie mniejsze wykorzystanie. Przykładowo na Dolnym Śląsku 378 skierowanych bezrobotnych powyżej 50 roku życia uzyskało dofinansowanie wynagrodzenia, 104 osoby otrzymały bon zatrudnieniowy, 74 osobom zrefundowano składki na ubezpieczenia społeczne. Była nawet jedna osoba (jedyna w kraju), która podjęła pracę w ramach grantu na telepracę.

Instrumenty najszerzej wykorzystywane mają swoją specyfikę wyrażającą się w odmiennych grupach dominujących beneficjentów. Wsparcie dla podjęcia działalności gospodarczej najczęściej uzyskują osoby do 30. roku życia (41,3%), a bardzo rzadko powyżej 50. roku życia (7,7%). Ta ostatnia grupa przeważa wśród pracujących przy robotach publicznych (52,4%) i pracach społecznie użytecznych (51,9%), natomiast tylko wyjątkowo kierowana jest na staż do pracodawców (9,9%). Tu dominują osoby do 30. roku życia (57,1%), zwłaszcza kobiety (70,7%). Za to mężczyźni wyraźnie przeważają przy robotach publicznych (65,4%). Długotrwale bezrobotni są zwykle kierowani do prac społecznie użytecznych (81,7%) oraz robót publicznych (49,5%). Należy podkreślić, że ta kategoria osób przenika się z grupą osób powyżej 50. roku życia.

IV. WYNAGRODZENIA. ŚWIADCZENIA Z UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH

Łączna kwota **wynagrodzeń brutto w gospodarce narodowej** w województwie dolnośląskim była w 2016 r. większa o 7,5% niż rok wcześniej oraz o 13,5% niż w 2014 r. Tak szybki wzrost funduszu wynagrodzeń wynikał częściowo ze wzrostu zatrudnienia, ale także w stosunkowo dużej skali wzrastały przeciętne wynagrodzenia miesięczne. Nominalny wzrost przeciętnych wynagrodzeń wyniósł w 2016 r. 4,6%, a w okresie dwuletnim 8,6%. W gospodarce występowało w tym okresie zjawisko deflacji, co oznacza, że realny wzrost wynagrodzeń wyniósł odpowiednio 4,8% i 9,5%.

Była to dynamika wyższa niż krajowa i w efekcie Dolny Śląsk wyprzedził województwo śląskie osiągając drugą pozycję w kraju pod względem wysokości wynagrodzeń. **Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w gospodarce narodowej wyniosło 4140,76 zł** i było wyższe od średniej krajowej o 2,2%. Średnią krajową przekraczało w znacznej skali także województwo mazowieckie (o 22,1%) i w niewielkiej województwo śląskie (o 0,2%). Pozostałe 13 województw znalazło się poniżej tej średniej. Identycznie przedstawia się czołówka województw pod względem PKB na 1 mieszkańca.

Przedstawione dane dotyczą wszystkich pracujących w ramach stosunku pracy oprócz osób zatrudnionych za granicą. Jeśli uwzględnimy wyłącznie jednostki zatrudniające więcej niż 9 osób, to przeciętne wynagrodzenie brutto jest wyższe i wynosi 4385,84 zł na Dolnym Śląsku oraz 4346,76 zł w kraju.

Ogólnopolskie badanie wynagrodzeń według stanu na październik 2016 r. wykazało, że w Polsce wynagrodzenie niższe od przeciętnego uzyskiwało 66,2% pracowników. **Wynagrodzenie środkowe** (mediana) było o 19,2% mniejsze od przeciętnego i wynosiło 3510,67 zł. Połowa zatrudnionych otrzymywała niższe, a połowa zatrudnionych wyższe wynagrodzenie od tej kwoty. Podobna rozpiętość mediany oraz wynagrodzenia przeciętnego (18-20%) utrzymywała się w ciągu ostatnich dziesięciu lat. W **ujęciu wielkich grup zawodów** najwyższe wynagrodzenia pobierali przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy i kierownicy (8790,66 zł), a następnie specjaliści (5342,99 zł) oraz technicy i inny średni personel (4410,80 zł). Pozostałe grupy zawodowe były poniżej średniej, a najmniejsze wynagrodzenia otrzymywali pracownicy wykonujący prace proste (2602,65 zł) oraz pracownicy usług osobistych i sprzedawcy (2698,69 zł). W tych grupach zawodowych średnią krajową przekraczało odpowiednio jedynie odpowiednio 4,4% i 7,1% zatrudnionych. Stosunkowo niewiele kobiet pracuje w trzech sekcjach PKD: budownictwo; transport i gospodarka magazynowa oraz dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami, rekultywacja, a są to jedyne rodzaje działalności, w których kobiety uzyskiwały wynagrodzenia wyższe od mężczyzn.

W **ujęciu przedmiotu działalności** najwyższe wynagrodzenia w całej gospodarce Dolnego Śląska (wraz z mikroprzedsiębiorstwami) otrzymują pracownicy sekcji informacja i komunikacja (6724,75 zł), działalność finansowa i ubezpieczenia (6665,98 zł), administracja i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenia społeczne (4991,82 zł) oraz działalność naukowa, profesjonalna i techniczna (4614,04 zł). Płace w 2 sekcjach były na poziomie średniej krajowej, a w 2 wyraźnie niższe. Za to wyższe od średniej były wynagrodzenia w przemyśle ogółem (4610,62 zł), co dawało województwu dolnośląskiemu trzecie miejsce za województwami śląskim i mazowieckim. Tylko te 3 województwa miały wynagrodzenia w przemyśle nieznacznie wyższe niż w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie. W pozostałych województwach rolnictwo ma przewagę nad przemysłem, szczególnie dużą w województwach podlaskim oraz świętokrzyskim. Należy wyjaśnić, że pracownicy najemni w tej sekcji PKD pracują przede wszystkim w leśnictwie i jednostkach obsługi rolnictwa. Wysokie zarobki w dolnośląskim przemyśle dotyczą przede wszystkim górnictwa i wydobywania, gdyż przetwórstwo przemysłowe cechowały płace niższe od średniej krajowej (4133,97 zł). Pomimo drugiego miejsca w kraju pod względem poziomu wynagrodzeń, aż w ośmiu sekcjach wynagrodzenia są niższe od średniej krajowej, a w dziewięciu są wyższe. Najmniej zarabiają zatrudnieni w zakwaterowaniu i gastronomii (2872,16 zł), w pozostałej działalności usługowej (2965,85 zł) oraz w administrowaniu i działalności wspierającej (3065,19 zł). Trzy sekcje o najniższych wynagrodzeniach

w latach 2014-2016 nieco zbliżyły się do średniej wojewódzkiej, co należy interpretować jako efekt pojawienia się rynku pracownika oraz małej podaży osób poszukujących pracy o niskich kwalifikacjach. W rezultacie odmiennej dynamiki wzrostu wynagrodzeń ich zróżnicowanie na poziomie sekcji nieco zmalało.

Kolejność sekcji PKD pod względem przeciętnego miesięcznego **wynagrodzenia brutto w podmiotach o liczbie pracujących powyżej 9 osób** (4385,84 zł) była podobna jak w całej gospodarce, ale kwoty były wyższe średnio o 6%. Jedynie sekcja zakwaterowanie i gastronomia nie miała już najniższych wynagrodzeń, ale trzecie miejsce od końca (wyjaśnienie tkwi w strukturze wielkości podmiotów tej sekcji, gdzie duży udział mają niewielkie firmy, o stosunkowo niskich płacach). Stabilniejszy koniunkturalnie sektor publiczny zapewnia także wyższe wynagrodzenia (4503,27 zł) niż sektor prywatny (4339,54 zł). W ramach sektora publicznego wynagrodzenia w podsektorze państwowym były o 29,5% wyższe niż podsektorze samorządowym. W ramach sektora prywatnego znacznie lepiej płacą pracodawcy zagraniczni (o 35,4%) niż krajowi. Sukcesywne i znaczące podnoszenie ustawowej płacy minimalnej powoduje, że wzrasta liczba pracowników zarabiających najniższe krajowe wynagrodzenie (lub mniejsze). Wyniosła ona w 2016 r. 35,7 tys. osób, co stanowiło 5,3% zatrudnionych w sektorze przedsiębiorstw.

Poza jednym poważnie odstającym od średniej wojewódzkiej powiatem lubińskim **przestrzenne zróżnicowanie wynagrodzeń** jest stosunkowo niewielkie. Tylko 3 powiaty znajdują się powyżej średniej wojewódzkiej: lubiński (7170,21 zł), m. Wrocław (4800,54 zł) oraz polkowicki (4478,18 zł). W pozostałych 27 powiatach wynagrodzenia są niższe od średniej, zwłaszcza w milickim (3349,75 zł) i górowskim (3386,93 zł). Są to wynagrodzenia płacone przez pracodawców z tych powiatów, gdyż płace otrzymywane przez ich mieszkańców są w rzeczywistości wyższe z powodu dojazdów do pracy, m.in. do firm położonych na terenie legnicko-głogowskiego okręgu miedziowego.

Duża różnica wynagrodzeń w całej gospodarce i w jednostkach o liczbie pracujących powyżej 9 osób wynika z niskich **wynagrodzeń wypłacanych w mikroprzedsiębiorstwach**. Pracownicy najemni są mniejszą liczebnie grupą niż ich właściciele, współwłaściciele i członkowie rodzin. Wynagrodzenia są uzależnione od średniej płacy w województwie oraz sytuacji na lokalnym rynku pracy. Stanowią od 61,6% średniej wojewódzkiej w województwie śląskim i 62,5% w województwie łódzkim do 68,5% w województwach zachodniopomorskim oraz lubuskim. Na Dolnym Śląsku ta relacja wynosi 65,4%. W wielu powiatach firmy mikro są głównymi pracodawcami i dyktują niską rynkową cenę pracy. Wynagrodzenia na Dolnym Śląsku także w tym segmencie firm są na drugim miejscu w kraju (2708,00 zł) ustępując jedynie Mazowszu (3125,30 zł). Te dwa województwa oraz pomorskie przewyższają średnią krajową (2577,20 zł). Najniższe płace występują na Podkarpaciu (2213,00 zł).

Niski poziom zarobków w mikroprzedsiębiorstwach wynika z powszechności podpisywania umów z **płacą minimalną**. Wynosiła ona w 2016 r. 1850 zł. W trzech województwach płaca minimalna występowała częściej niż wszystkie inne poziomy wynagrodzeń (świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie i łódzkie). Na Dolnym Śląsku zatrudnieni na tych zasadach stanowili 43,5% ogółu pracowników najemnych w mikroprzedsiębiorstwach. Dotyczyło to 55,7 tys. zatrudnionych, czyli aż o 20,0 tys. osób więcej niż w sektorze przedsiębiorstw.

W całej gospodarce odsetek osób pobierających w grudniu 2016 r. (podobnie jak w trzech poprzednich latach) wynagrodzenie nieprzekraczające minimalnego wynagrodzenia w zatrudnieniu ogółem na Dolnym Śląsku wynosił 12% (efekt udziału 43,5% w mikroprzedsiębiorstwach oraz 5,3% zatrudnionych w sektorze przedsiębiorstw). Tylko w województwie mazowieckim udział ten był mniejszy (10%), natomiast największy był w województwach: świętokrzyskim, łódzkim i małopolskim (po 17%). Średnio w Polsce płacę nie większą niż minimalną otrzymywało 13% zatrudnionych. W niektórych sekcjach PKD odsetek ten był znacznie wyższy, m.in. w budownictwie (31%), w handlu, naprawie pojazdów samochodowych oraz zakwaterowaniu i gastronomii (24%) oraz w działalności w zakresie usług administrowania i działalności wspierającej (24%).

Wysokość **przeciętnej emerytury i renty** wypłacanej przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych w 2016 r. wzrosła najwolniej od wielu lat – o 1,9%. Najszybszy wzrost miał miejsce w latach 2006 oraz 2008-2009

(o 7,7-9,5%). Są to kwoty nominalne; należy pamiętać, że w ujęciu realnym różnice dynamiki były mniejsze i w 2016 r. wzrost wyniósł 2,1%, a w wymienionych latach od 4,4% do 6,3%. Każdy element wydatków Funduszu Ubezpieczeń Społecznych na Dolnym Śląsku wzrósł w 2016 r. w podobnej skali (emerytury, renty z tytułu niezdolności do pracy, renty rodzinne). Zmienia się jednak ich struktura – liczba świadczeniobiorców emerytur była w 2016 r. sześciokrotnie większa niż pobierających renty z tytułu niezdolności do pracy, podczas gdy 3 lata wcześniej proporcja była pięciokrotna. Był to kolejny rok zmniejszania się liczby rencistów (o 5,6%). Zostało to zrekompensowane wzrostem liczby emerytów i łączna liczba świadczeniobiorców wzrosła o 2220 osób (o 0,3%), podczas gdy rok wcześniej przyrost wyniósł 240 osób.

Następuje wolniejszy, lecz stały spadek liczebności świadczeniobiorców również Funduszu Emerytalno-Rentowego obsługiwane przez Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego – o 1,1% w 2016 r. Po raz pierwszy zmniejszyła się także wysokość przeciętnego świadczenia (o 0,5%). W rezultacie pogłębiła się dysproporcja świadczeń wypłacanych przez KRUS (przeciętne wyniosło 1271,82 zł) w stosunku do świadczeń ZUS (2041,56 zł). Przeciętne świadczenie dla rolnika indywidualnego stanowiło w 2016 r. 62,3% wysokości świadczeń pochodzących z FUS. Jeszcze w 2004 r. odsetek ten wynosił 73,6% i z każdym rokiem (oprócz 2013 r.) ulegał zmniejszeniu.

Przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto w 2016 r. pochodząca z ZUS była nadal mniejsza niż średnia krajowa (o 2,2%), ale może zaskakiwać, że średnią krajową przekracza tylko jedno województwo śląskie. W pozostałych 15 województwach emerytury są niższe od średniej, a Dolny Śląsk zajmuje 3. miejsce w kraju. Rozwierają się w dalszym ciągu nożyce między przeciętnym wynagrodzeniem brutto, a przeciętnym świadczeniem z FUS - w 2014 r. świadczenie stanowiło 51,0% przeciętnej płacy; w 2015 r. już 50,6%, natomiast w 2016 r. – 49,3%. Z kolei przeciętna miesięczna **emerytura i renta rolników indywidualnych** była wyższa od średniej krajowej o 7,5%, co dawało województwu dolnośląskiemu także 3. miejsce w kraju (za województwem śląskim i lubuskim). Stanowiła ona 30,7% przeciętnego wojewódzkiego wynagrodzenia brutto.

V. WARUNKI PRACY

Warunki pracy stanowią zespół czynników występujących w środowisku pracy wynikających z procesu pracy oraz czynników związanych z wykonywaniem pracy, które mają wpływ na jej jakość oraz wydajność. Warunki pracy to zagadnienie ważne z punktu widzenia stanu zdrowia pracowników, toteż pracodawcy zobowiązani są do zapewnienia ich na poziomie zgodnym z obowiązującymi normami.

Ocena stanu i analiza zmian w zakresie zagrożeń na stanowiskach pracy oraz liczby osób korzystających ze świadczeń z tytułu pracy w warunkach szkodliwych dla zdrowia i z tytułu wypadków przy pracy umożliwia podejmowanie odpowiednich działań zapobiegawczych i prowadzenie skutecznej polityki w zakresie poprawy bezpieczeństwa i higieny pracy.

Badaniem warunków pracy w województwie dolnośląskim w 2016 r. objęto 446,3 tys. osób w podmiotach o liczbie pracujących powyżej 9 osób, w tym 174,7 tys. (tj. 39,1% wobec 40,1% w 2015 r.) pracowało w zakładach, w których na stanowiskach pracy w ciągu roku wystąpiły zagrożenia. Spośród ogółu objętych badaniem 38,6 tys. osób (tj. 8,6%) pracowało **w warunkach zagrożenia** (liczonych jeden raz w grupie czynnika przeważającego tzn. zagrożenia środowiskiem pracy, uciążliwością pracy bądź też czynnikami mechanicznymi).

Zatrudnieni w warunkach zagrożenia w woj. dolnośląskim stanowili w 2016 r. 8,3% tej zbiorowości w kraju – o 0,3 p.proc. mniej niż rok wcześniej. Dolnośląskie zajmowało 4. lokatę w kraju pod względem liczby osób zatrudnionych w warunkach zagrożenia, po woj. śląskim, wielkopolskim i mazowieckim. W 2015 r. spośród osób pracujących w warunkach zagrożenia 15,8% (tj. 6,1 tys.) stanowiły kobiety. W porównaniu do 2015 r. liczba pracujących w warunkach zagrożenia zmniejszyła się ogółem o 3,2 tys. osób (tzn. o 7,6%), a liczba kobiet pracujących w warunkach zagrożenia zmniejszyła się o 0,9 tys. osób (tj. o 12,6%).

W porównaniu do 2015 r. liczba zatrudnionych w warunkach zagrożenia w przeliczeniu na 1000 zatrudnionych w zbiorowości objętej badaniem zmniejszyła się z 93 do 86.

W 2016 r. najtrudniejsze warunki pracy zanotowano w sekcjach działalność profesjonalna, naukowa i techniczna – średnio w przeliczeniu na 1000 zatrudnionych ogółem 184 osób zatrudnionych było w warunkach zagrożenia (przed rokiem 207) oraz przetwórstwo przemysłowe – 112 zatrudnionych (123). Natomiast najmniejsze zagrożenia zanotowano w sekcji informacja i komunikacja – 1 zatrudniony (2).

W przekroju dolnośląskich podregionów największy udział stanowisk pracy stanowiących zagrożenie odnotowano w podregionie legnicko-głogowskim – 35,5% ogółu zatrudnionych w warunkach szkodliwych lub uciążliwych dla zdrowia (przed rokiem 36,6%). Było to związane ze znacznym stopniem koncentracji przemysłu (zwłaszcza wydobywczego) w tym podregionie. Odsetek zatrudnionych w warunkach szkodliwych w podregionie wałbrzyskim 17,6% (przed rokiem 15,9%), w podregionie wrocławskim wynosił 16,9% (przed rokiem 19,3%), we Wrocławiu 16,4% (przed rokiem 14,7%), a w podregionie jeleniogórskim 13,6% (przed rokiem 13,5%). Największą liczbę osób zatrudnionych w warunkach zagrożenia w końcu 2016 r. odnotowano we Wrocławiu – 6,3 tys. oraz w powiecie polkowickim – 6,0 tys., co stanowiło odpowiednio 16,4% i 15,5% ogółu pracujących w warunkach zagrożenia. W porównaniu do 2015 r. w 17 powiatach odnotowano spadek liczby zatrudnionych w warunkach zagrożenia, największy w powiatach: złotoryjskim (o 69,5%; w 2015 r. odnotowano tam ponad 2-krotny wzrost), wałbrzyskim (o 52,6%; w 2015 r. odnotowano wzrost o 52,0%), wrocławskim (o 37,3%), milickim (o 34,5%) oraz ząbkowickim (o 34,2%). Natomiast największy wzrost liczby zatrudnionych w warunkach zagrożenia w porównaniu do poprzedniego roku wystąpił w powiecie strzelińskim (o 57,3%), lubańskim (o 46,3%), trzebnickim (o 43,1%; w 2015 r. wystąpił spadek o 40,9%) oraz legnickim (o 28,1%; w roku poprzednim odnotowano spadek o 47,5%).

Zagrożenia związane ze środowiskiem pracy wynikające z przekroczenia dopuszczalnych stężeń lub natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia dotyczyły 22,3 tys. osób, czyli 57,7% ogółu zatrudnionych w warunkach zagrożenia. W końcu 2016 r. spośród czynników związanych ze środowiskiem pracy największe zagrożenie stanowił hałas – 15,6 tys. osobozagrożeń (48,2% osobozagrożeń związanych ze środowiskiem pracy) oraz mikroklimat gorący (12,8%). W porównaniu do 2015 r. liczba osobozagrożeń związanych ze środowiskiem pracy zmniejszyła się o 8,6%.

Na działanie czynników związanych z **uciążliwością pracy** składała się m.in. praca w wymuszonej pozycji ciała, w warunkach ciężkiego wysiłku fizycznego lub w warunkach szczególnej uciążliwości. W 2016 r. 28,6% ogółu zatrudnionych w warunkach zagrożenia narażonych było na zagrożenia związane z uciążliwością pracy. **Czynniki mechaniczne**, a zwłaszcza niebezpieczne maszyny, stanowiły zagrożenie dla 13,7% badanych zatrudnionych w takich warunkach w województwie. W 2016 r., w porównaniu do 2015 r., liczba osobozagrażeń wynikających z uciążliwości pracy zmniejszyła się o 5,2%, a związanych z czynnikami mechanicznymi (w szczególności z obsługą maszyn niebezpiecznych) zwiększyła się o 11,9%.

W 2016 r. w zakładach pracy w województwie dolnośląskim doszło do 9,1 tys. **wypadków przy pracy i wypadków traktowanych na równi z wypadkami przy pracy** i było to o 1,4% mniej niż w 2015 r.

W strukturze wypadków według sekcji dominowały zdarzenia w podmiotach działających w sekcjach: przetwórstwo przemysłowe (31,1% ogólnej liczby wypadków), handel; naprawa pojazdów samochodowych (12,7%) oraz opieka zdrowotna i pomoc społeczna (9,5%). W 2016 r. odnotowano 33 wypadki śmiertelne (wzrost o 4 wypadki, tj. o 13,8% więcej niż rok wcześniej), w tym najwięcej w przemyśle (16), budownictwie oraz transporcie i gospodarce magazynowej (po 3).

Wskutek zaistniałych wypadków poszkodowanych zostało 9,2 tys. osób. Mężczyźni częściej niż kobiety ulegali takim zdarzeniom – stanowili oni 60,7% ogółu poszkodowanych. Najwięcej osób poszkodowanych w wypadkach było w wieku od 25 do 34 lat (26,1% ogółu). W woj. dolnośląskim odnotowano drugi najwyższy wskaźnik częstości wypadków przy pracy – 9,08 (poszkodowani w wypadkach przy pracy na 1000 pracujących), podczas gdy średnia dla kraju wynosiła 7,00. Największy wskaźnik zanotowano w woj. warmińsko-mazurskim (9,17).

Spśród grup zawodów największą liczbę poszkodowanych stanowili operatorzy maszyn i urządzeń, monterzy (15,1%) oraz robotnicy (13,4%).

Przyczyny wypadków są związane z:

- brakami i nieprawidłowościami, które bezpośrednio lub pośrednio przyczyniły się do powstania wypadku,
- czynnikami materialnymi (technicznymi),
- organizacją pracy w zakładzie lub organizacją stanowiska pracy,
- pracownikiem, w tym również z jego nieprawidłowym zachowaniem się.

Ponad połowa wszystkich **przyczyn wypadków** (57,2%) to nieprawidłowe zachowanie się pracownika spowodowane m.in. niedostateczną koncentracją uwagi na wykonywanej czynności, zaskoczeniem lub niespodziewanym wydarzeniem czy lekceważeniem zagrożenia.

Wśród **wydarzeń powodujących urazy** najwięcej osób zostało poszkodowanych wskutek zderzeń/uderzeń w nieruchomy obiekt – 26,8% oraz uderzeń przez obiekt w ruchu – 22,9% ogółu wydarzeń.

Pod względem rodzaju urazu, jakiego doznali poszkodowani w chwili wypadku, dominowały:

- rany i powierzchowne urazy (45,7%),
- przemieszczenia, zwichnięcia, skręcenia i naderwania (27,5%),
- złamania kości (14,8%).

W wyniku wszystkich wypadków, do jakich doszło w 2016 r., na **zwolnieniach lekarskich** trwających od 1 do 3 dni przebywało 1,6% poszkodowanych. Zwolnienia lekarskie na okres od 4 do 20 dni wydano dla 42,6% poszkodowanych. Najwięcej osób przebywało na zwolnieniu przez okres od 21 dni do 6 miesięcy (47,9%).

Przestrzenne rozmieszczenie poszkodowanych w wypadkach przy pracy wskazuje na to, że najwięcej osób poszkodowanych odnotowano we Wrocławiu (2549, tj. 27,8%), a następnie w powiecie wrocławskim (6,4%), polkowickim (6,0%) oraz lubińskim, świdnickim i w m. Legnicy (po 5,4%), natomiast najmniej – w powiecie wałbrzyskim (0,7%).

Najwyższą wartość **wskaźnika liczby dni niezdolności do pracy na 1 poszkodowanego** zanotowano w powiatach: zgorzeleckim (53,3), oleśnickim (51,1) oraz ząbkowickim i polkowickim (po 50,0). Nato-

miast w powiecie kamiennogórskim i złotoryjskim liczba dni niezdolności do pracy na 1 poszkodowanego była znacznie niższa od średniej wojewódzkiej (wynoszącej 41,3; rok wcześniej było 39,5) – odpowiednio 30,4 i 32,2.

Ze względu na umiejscowienie urazu, w 2016 r. dominowały urazy kończyn górnych (41,5%) oraz urazy kończyn dolnych (33,3%) i głowy (10,0%).

Biorąc pod uwagę rodzaj umowy o pracę, najczęściej (5,6 tys., tj. 60,5%) wypadków przydarzyło się pracownikom zatrudnionym na czas nieokreślony w pełnym wymiarze czasu pracy. Natomiast najmniej wypadków zanotowano wśród samozatrudnionych (0,04%).

Na podstawie informacji z KRUS można wnioskować, że w 2016 r. niemal nie zmieniło się bezpieczeństwo pracy w rolnictwie indywidualnym. Liczba wypadków przy pracy wynosiła 464 w 2015 r. oraz 465 w 2016 r.

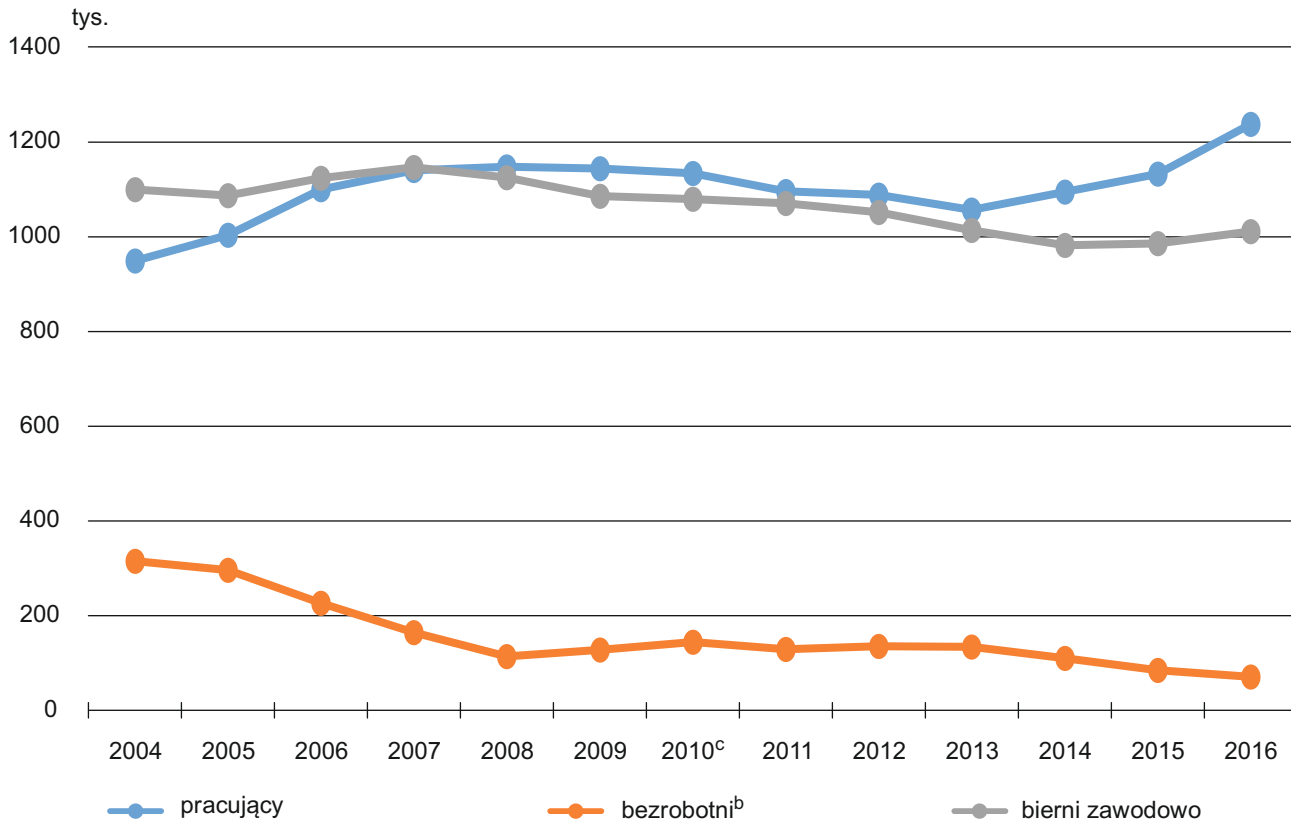
W 2016 r. odnotowano 173 przypadki zachorowań na **choroby zawodowe** i było to o 8,5% mniej niż w 2015 r. Pracownicy najczęściej niedomagali z powodu pylicy płuc (23,7%), chorób zakaźnych lub pasożytniczych albo ich następstw (22,5%) i przewlekłych chorób obwodowego układu nerwowego wywołanych sposobem wykonywania pracy (15,0%).

Badanie warunków pracy dostarcza także informacji na temat **świadczeń wypłacanych z tytułu pracy w warunkach uciążliwych i szkodliwych dla zdrowia oraz z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych**. Świadczenia te przysługują pracownikom, którzy na skutek wypadku przy pracy lub choroby zawodowej doznali uszczerbku na zdrowiu, a także członkom rodzin pracowników zmarłych wskutek takiego wypadku lub choroby.

W 2016 r. liczba osób korzystających ze świadczeń z tytułu pracy w warunkach szkodliwych i uciążliwych dla zdrowia uległa największemu wzrostowi w przypadku korzystających z uprawnień wynikających z pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze (o 39,3%) i ze skróconego czasu pracy (o 5,9%), natomiast najbardziej zmniejszyła się liczba osób korzystających z napojów (o 6,1%) oraz z dodatków pieniężnych (o 5,2%).

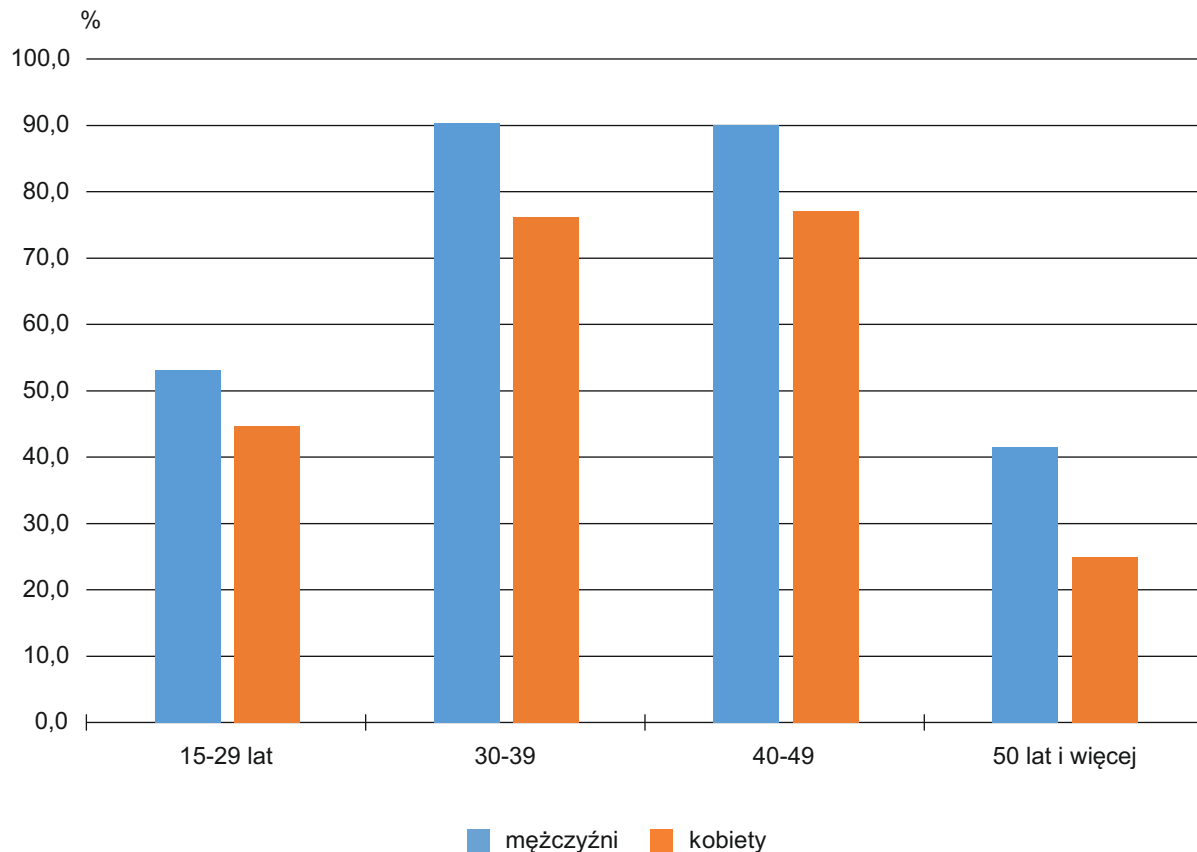
W 2016 r. z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych wypłacono 2,8 tys. odszkodowań, w tym z tytułu wypadków przy pracy 2,7 tys. odszkodowań. Średni koszt jednego świadczenia wzrósł z 4,0 tys. zł w 2015 r. do 4,2 tys. zł w 2016 r.; w tym najwyższy był w działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej – 9,2 tys. zł (ale dotyczyło to tylko 3 poszkodowanych) oraz w przemyśle i edukacji – po 4,5 tys. zł.

Ludność w wieku 15 lat i więcej według aktywności ekonomicznej (BAEL)^a

a Przeciętne roczne. b Osoby w wieku 15 - 74 lata. c Zmiany metodologiczne

Wskaźnik zatrudnienia według wieku i płci w 2016 r. (BAEL)^a

a Przeciętne roczne.

Stopa bezrobocia rejestrowanego oraz stopa bezrobocia w ujęciu BAEL według województw w IV kwartale 2016 r.^a

Bezrobocie rejestrowane

Polska

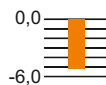
- 11,4 - 13,9 (3)
- 9,4 - 11,3 (4)
- 7,2 - 9,3 (5)
- 5,0 - 7,1 (4)

W nawiasach podano liczbę województw.

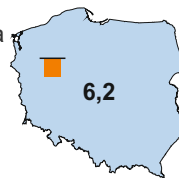
Bezrobocie według BAEL

Różnica w p.proc. w stosunku do stopy bezrobocia rejestrowanego.

Polska

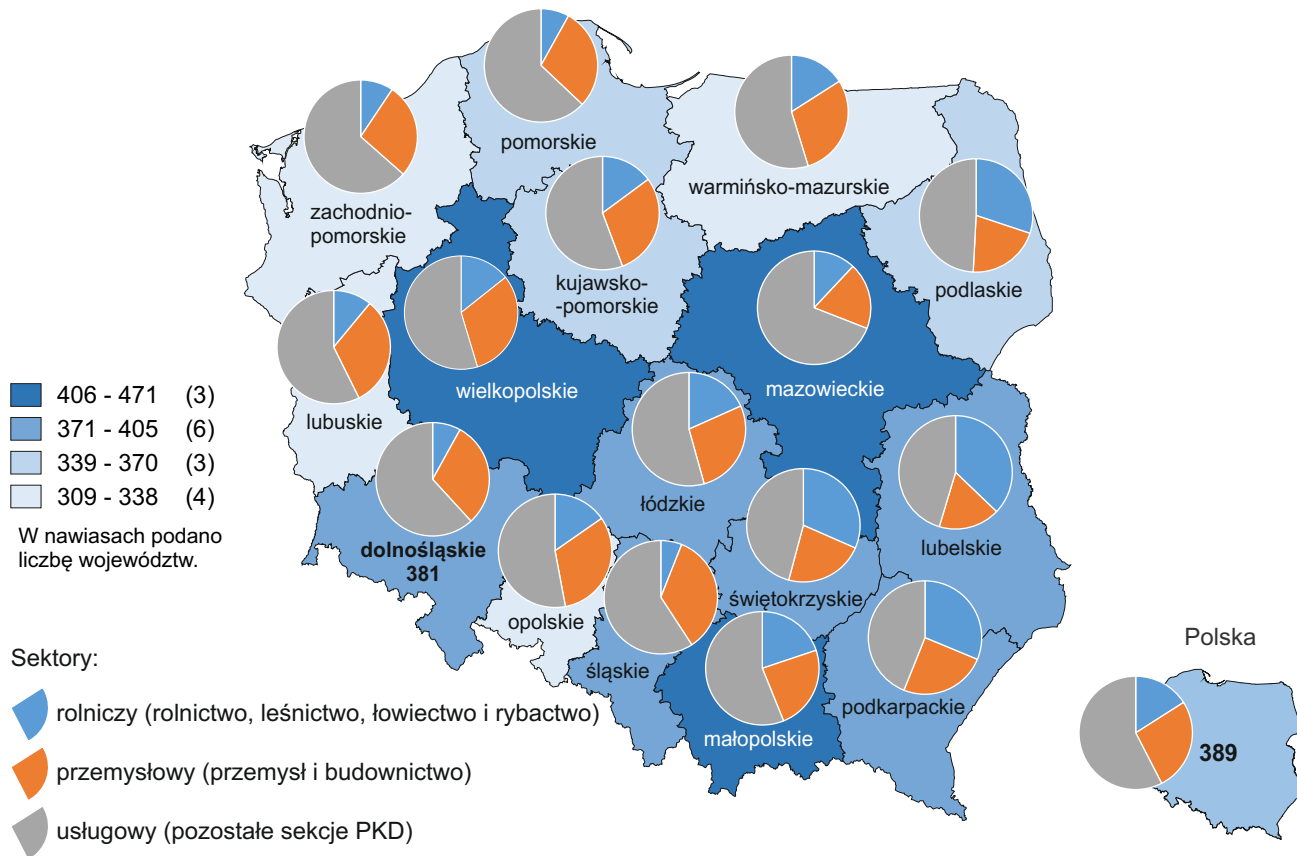
- 8,1 - 9,6 (3)
- 6,5 - 8,0 (4)
- 5,4 - 6,4 (5)
- 4,7 - 5,3 (4)

W nawiasach podano liczbę województw.

^a W procentach ludności aktywnej ekonomicznie; dla stopy bezrobocia rejestrowanego średnia według stanów na koniec miesiąca X, XI i XII.

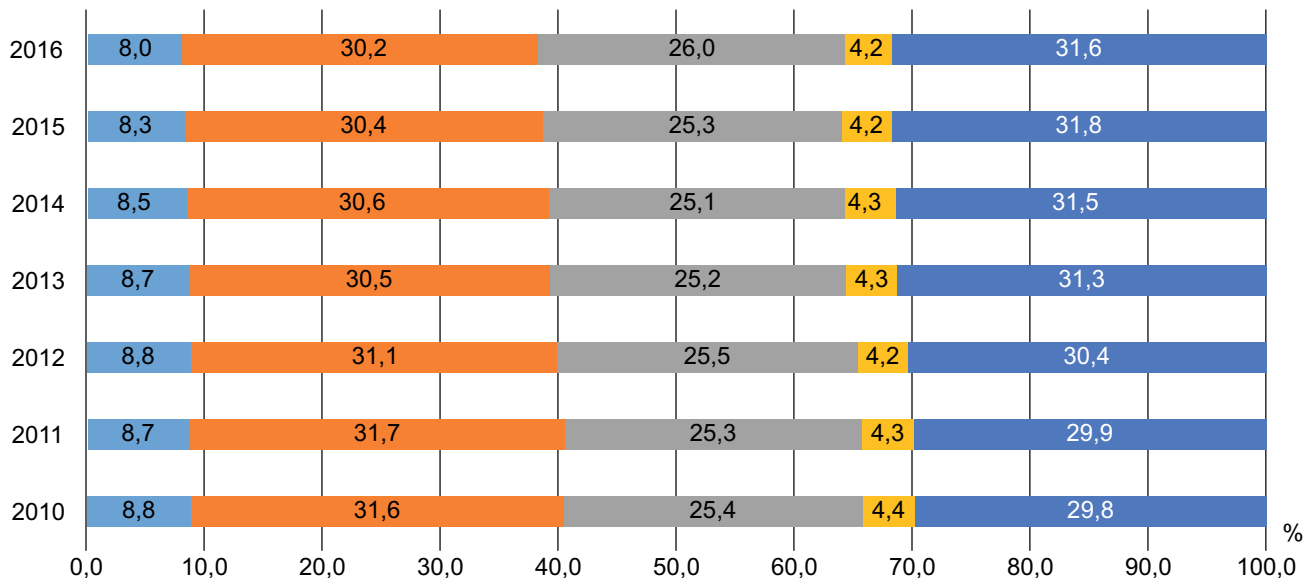
Pracujący^a w gospodarce narodowej na 1000 ludności według województw oraz trójsektorowa struktura pracujących w 2016 r.

Stan w dniu 31 XII

^a Według faktycznego miejsca pracy i rodzaju prowadzonej działalności; z pracującymi w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie (dane szacunkowe).

Struktura pracujących^a w gospodarce narodowej według grup sekcji Stan w dniu 31 XII

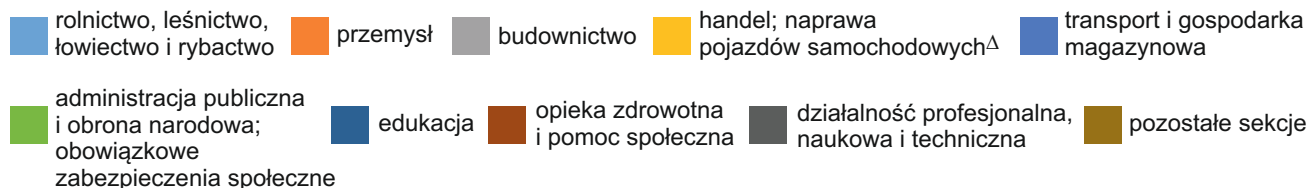
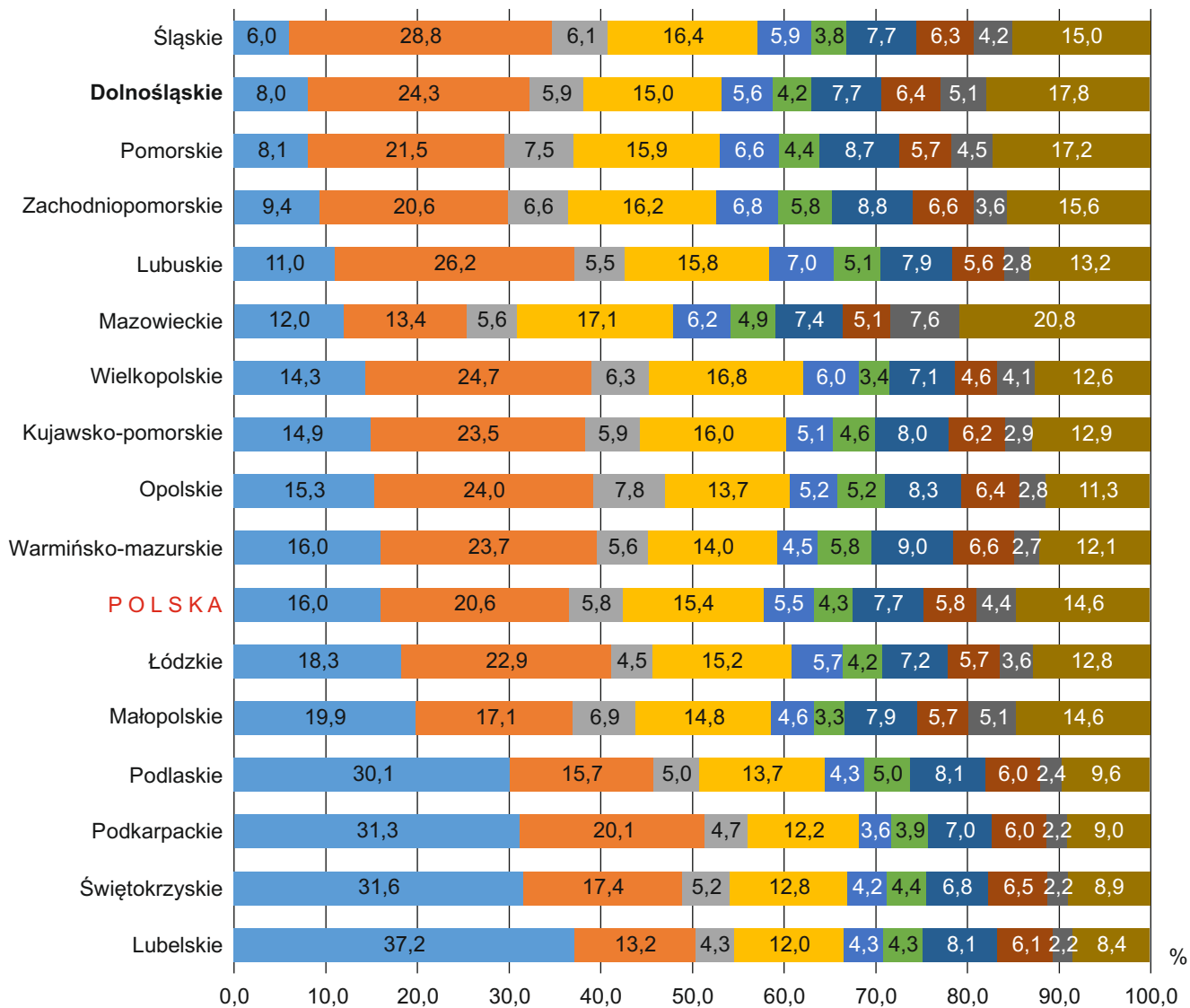

- rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo
- przemysł i budownictwo
- handel; naprawa pojazdów samochodowych^Δ; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia^Δ; informacja i komunikacja
- działalność finansowa i ubezpieczeniowa; obsługa rynku nieruchomości^Δ
- pozostałe usługi

^a Według faktycznego miejsca pracy i rodzaju prowadzonej działalności; z pracującymi w indywidualnych gospodarstwach rolnych (dane szacunkowe).

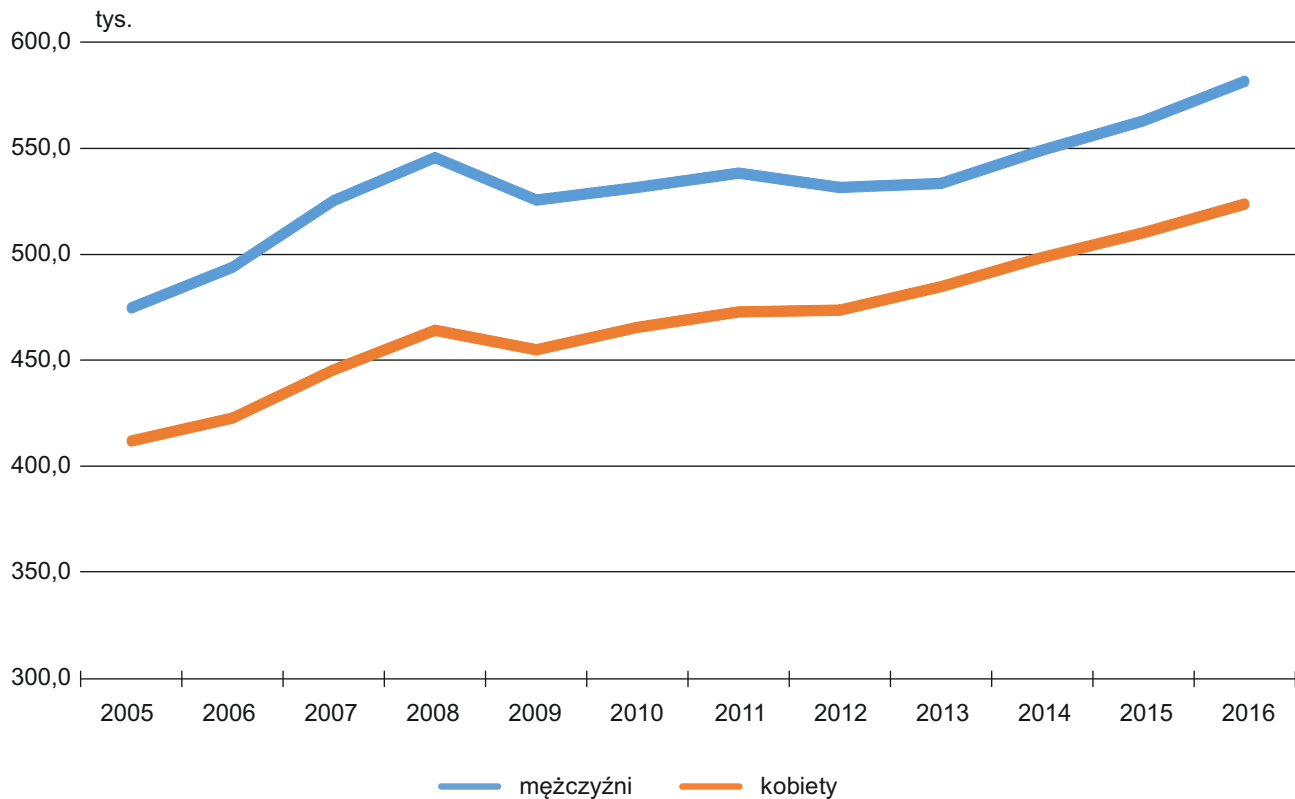
Struktura pracujących^a w gospodarce narodowej według wybranych sekcji i województw w 2016 r.

Stan w dniu 31 XII

^a Według faktycznego miejsca pracy i rodzaju prowadzonej działalności; z pracującymi w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie (dane szacunkowe).

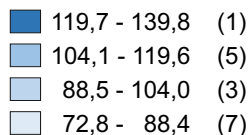
Pracujący^a w gospodarce narodowej według płci Stan w dniu 31 XII

^a Według faktycznego miejsca pracy i rodzaju prowadzonej działalności; z pracującymi w indywidualnych gospodarstwach rolnych (dane szacunkowe).

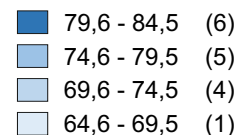
Podstawowe dane o podmiotach o liczbie pracujących do 9 osób według województw w 2016 r.

Liczba pracujących
na 1000 mieszkańców

W nawiasach podano
liczbę województw.

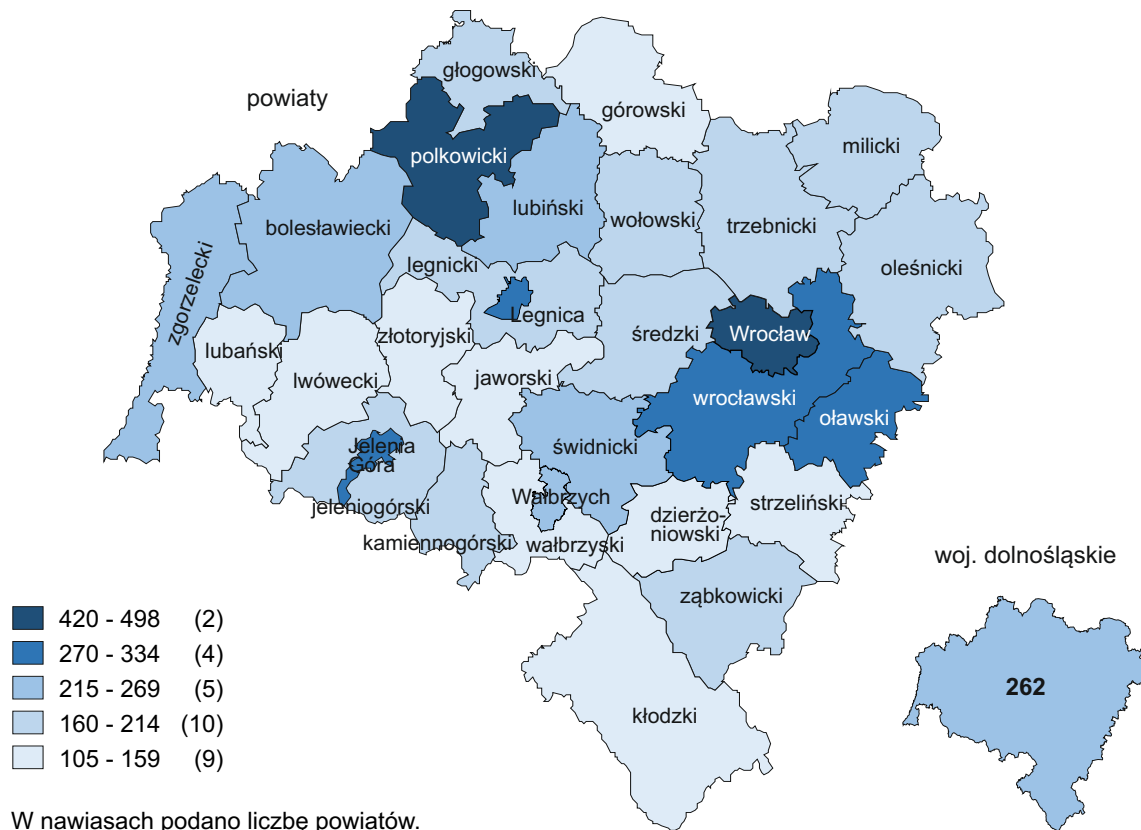
Liczba zatrudnionych na podstawie umowy o pracę
przypadająca na 100 właścicieli, współwłaścicieli
i bezpłatnie pomagających członków rodzin

W nawiasach podano
liczbę województw.

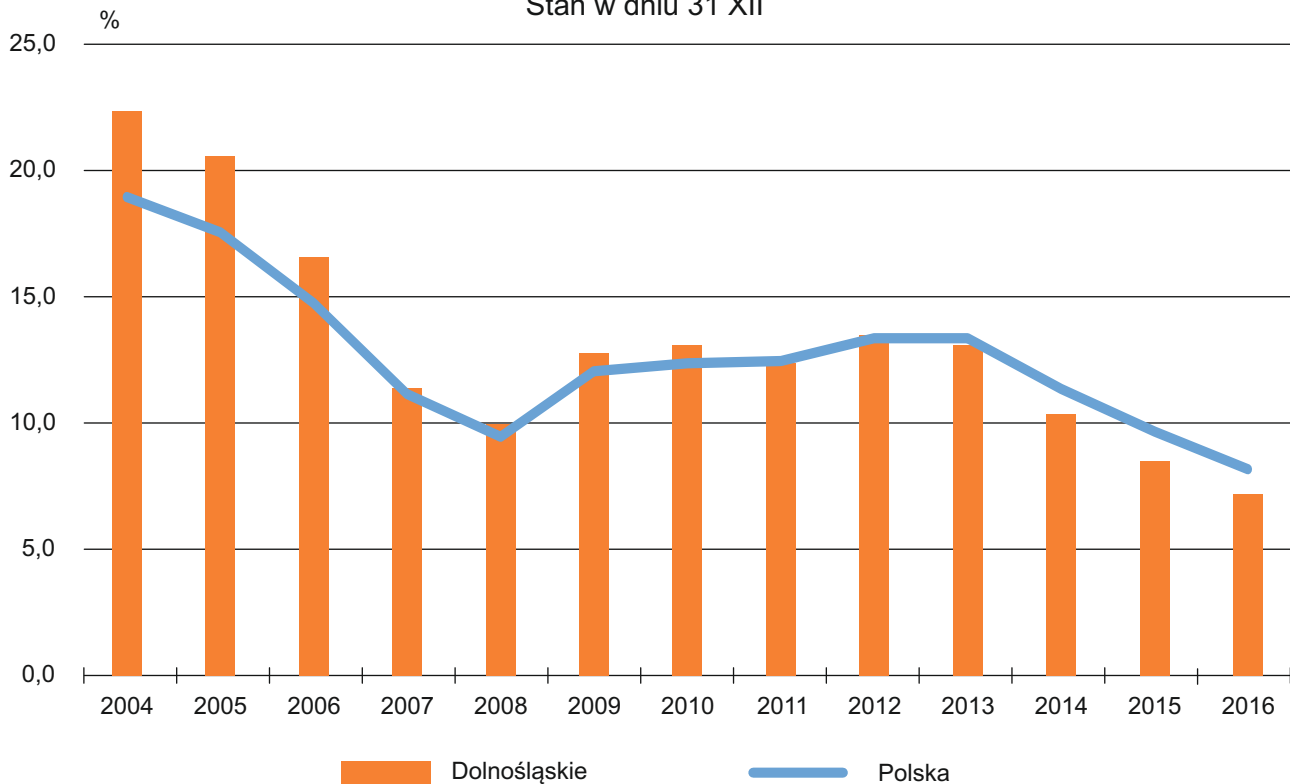
Pracujący^a w gospodarce narodowej na 1000 mieszkańców według powiatów w 2016 r.

Stan w dniu 31 XII

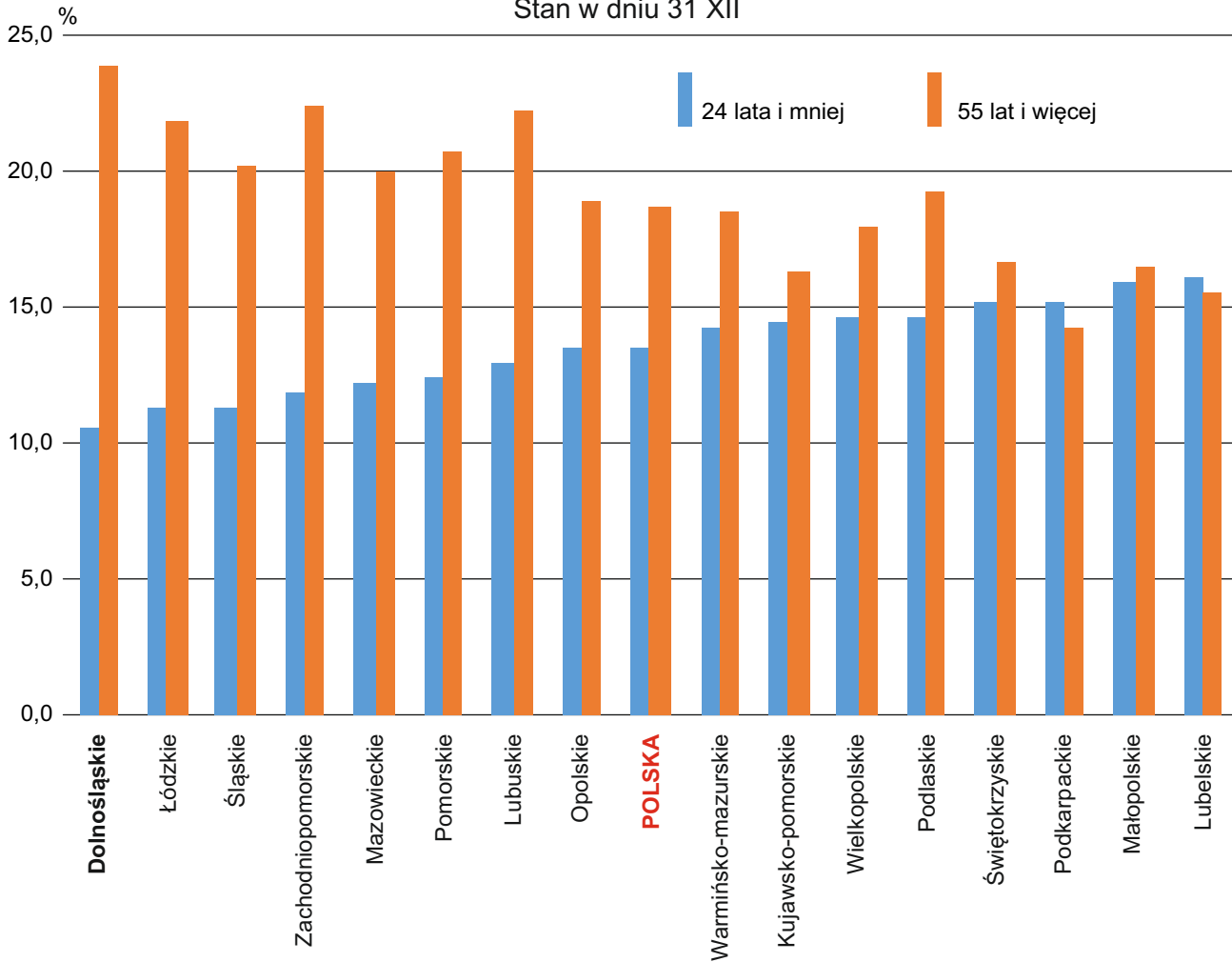

^a Według faktycznego miejsca pracy; bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób oraz gospodarstw indywidualnych w rolnictwie.

Stopa bezrobocia rejestrowanego w % Stan w dniu 31 XII

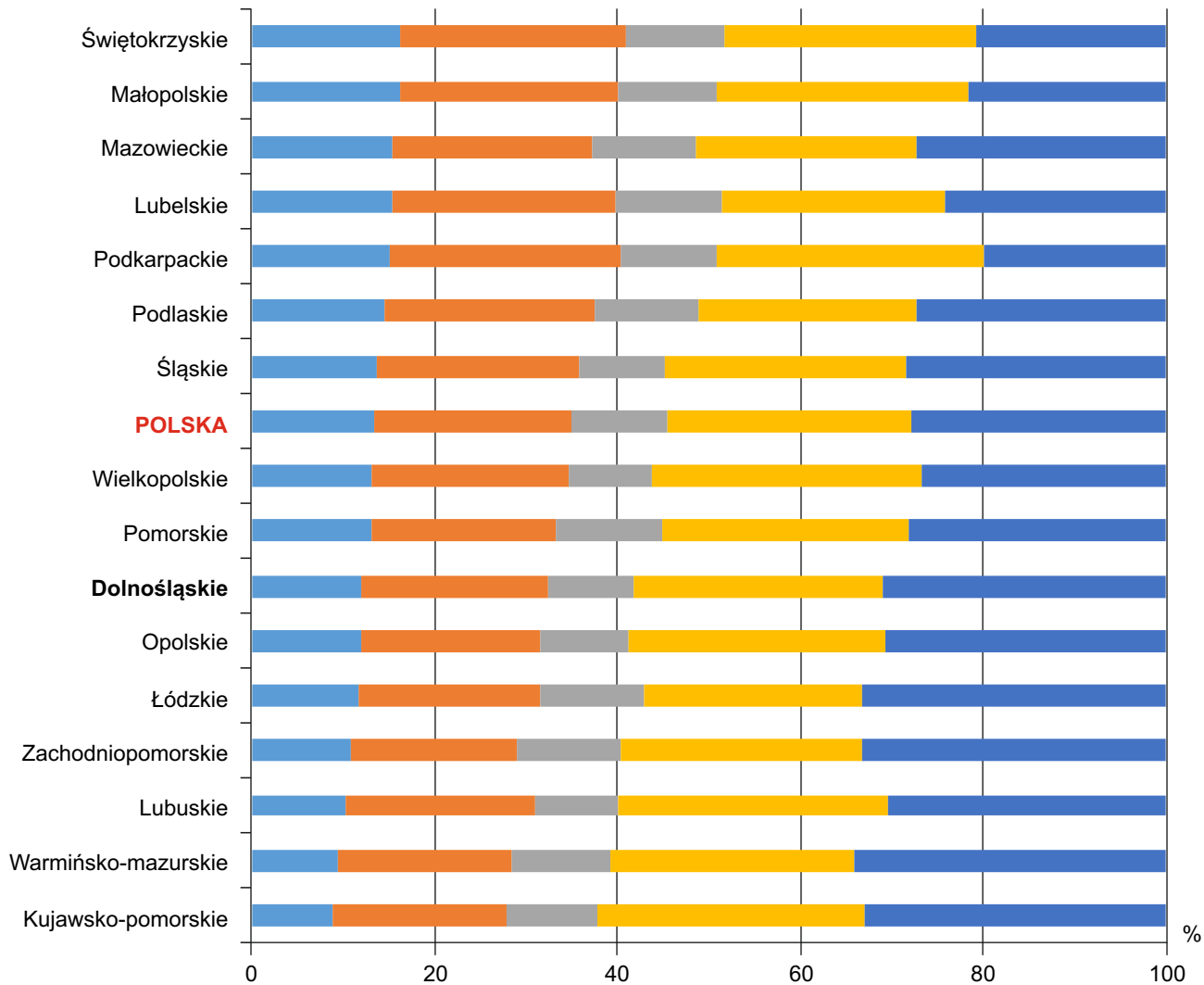

**Udział bezrobotnych według grup wieku
w liczbie ogółem zarejestrowanych bezrobotnych w % według województw w 2016 r.**
Stan w dniu 31 XII

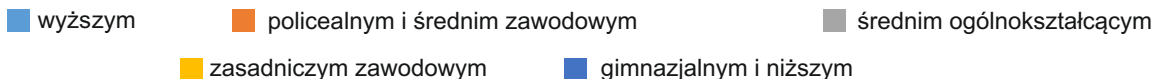

Udział grup bezrobotnych według poziomu wykształcenia w liczbie ogółem zarejestrowanych bezrobotnych w % według województw w 2016 r.

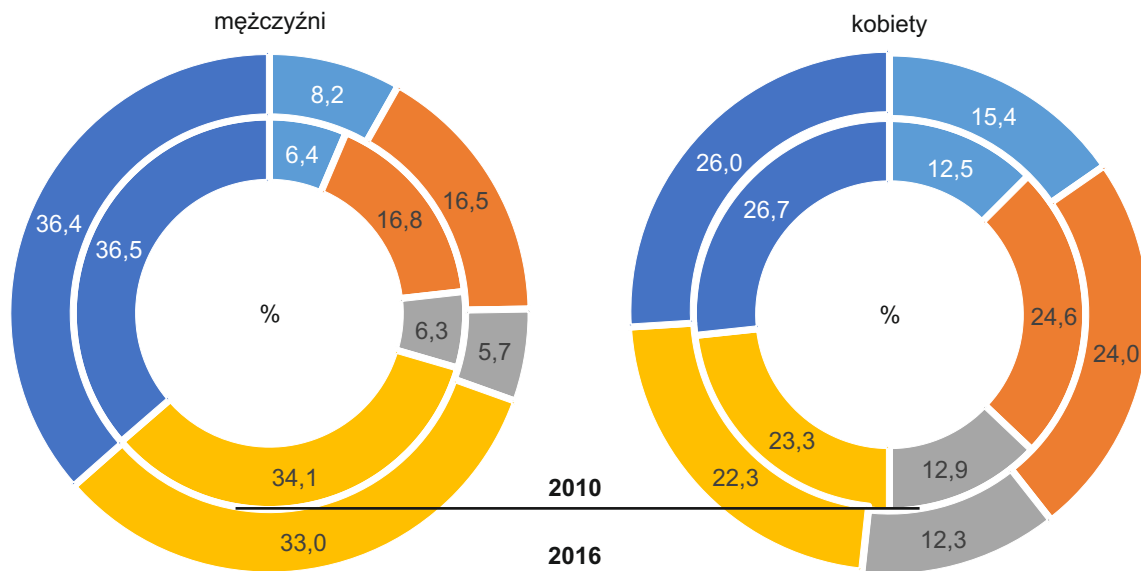
Stan w dniu 31 XII

Bezrobotni z wykształceniem:

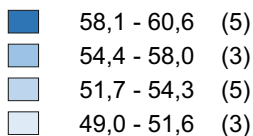
Struktura zarejestrowanych bezrobotnych według wykształcenia i płci Stan w dniu 31 XII

- wyższe
- policealne oraz średnie zawodowe
- średnie ogólnokształcące
- zasadnicze zawodowe
- gimnazjalne, podstawowe i niepełne podstawowe

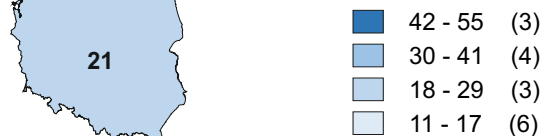
Główne przekroje bezrobocia rejestrowanego według województw w 2016 r. Stan w dniu 31 XII

Udział długotrwale bezrobotnych
w bezrobociu ogółem w %

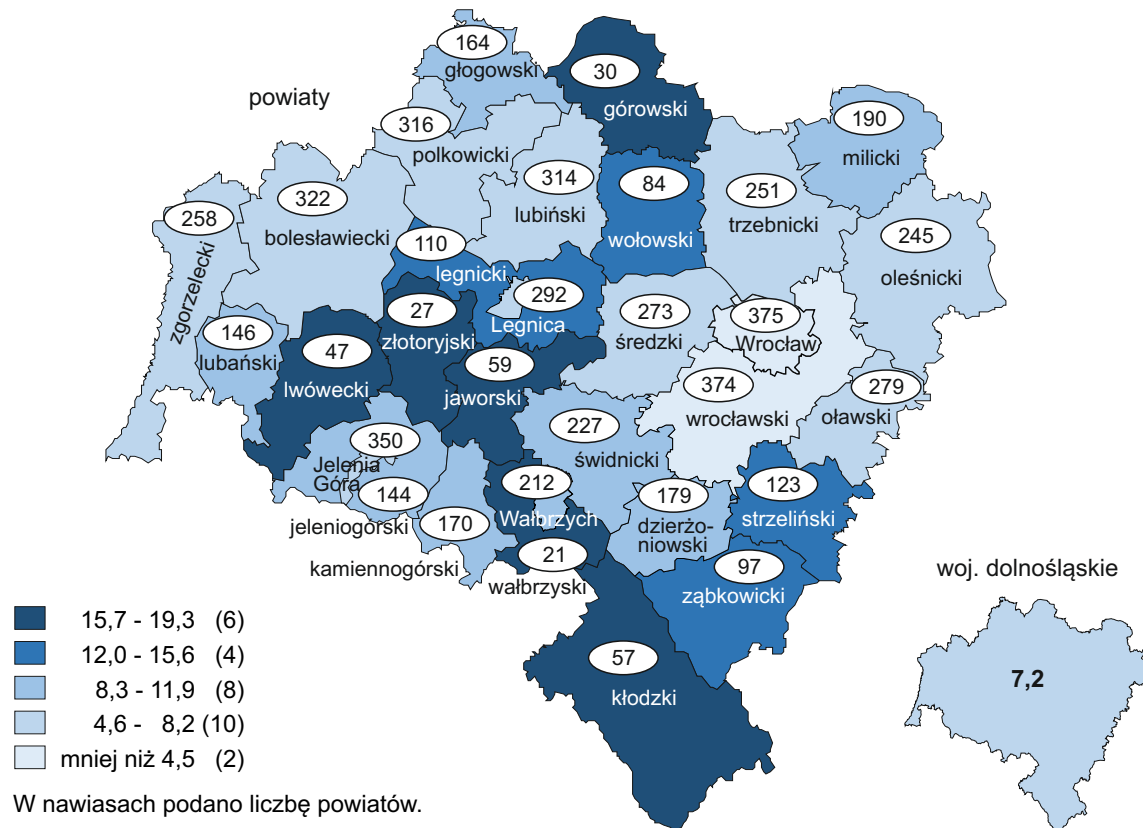
W nawiasach podano liczbę województw.

Liczba bezrobotnych na 1 ofertę pracy

W nawiasach podano liczbę województw.

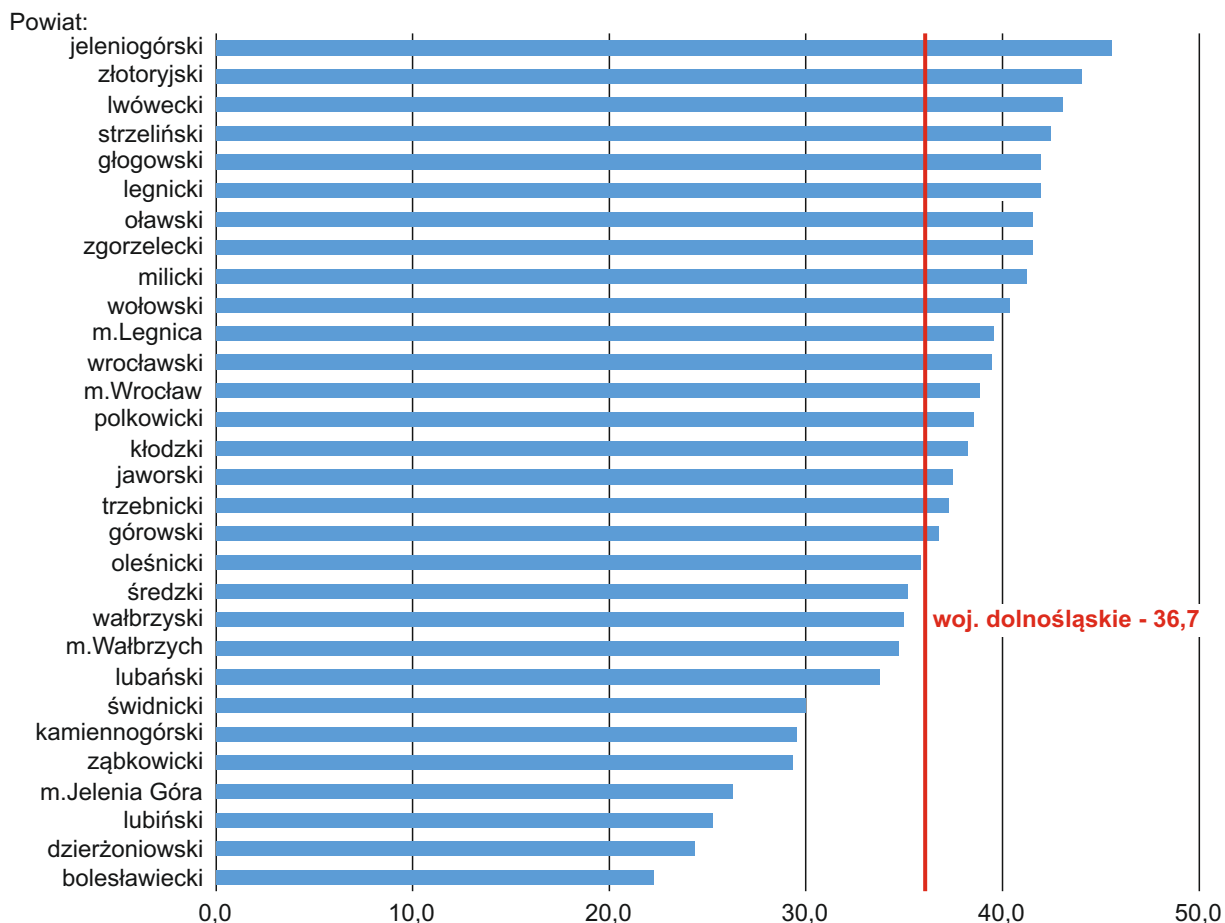
Stopa bezrobocia rejestrowanego według powiatów w 2016 r. w % Stan w dniu 31 XII

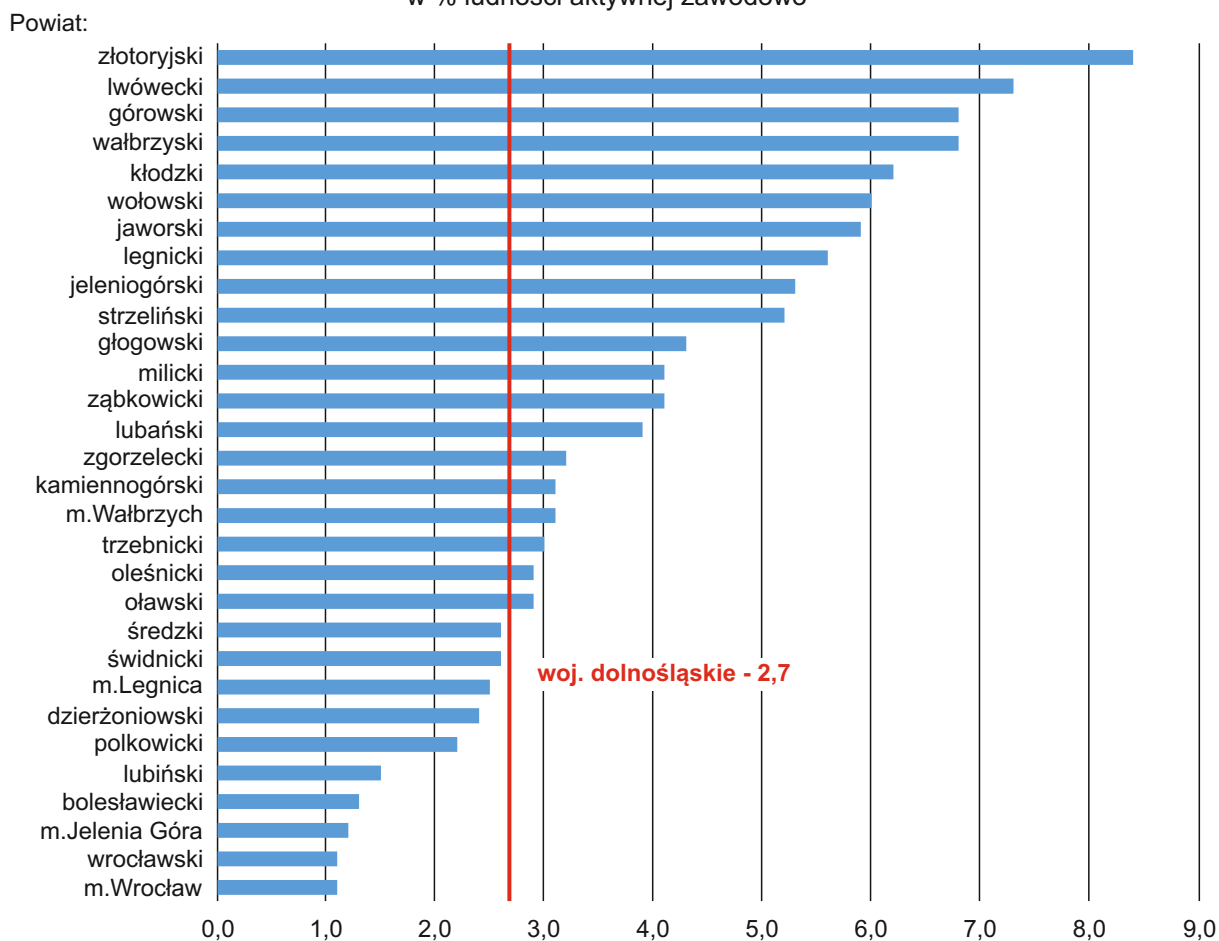
375 Miejsce wśród 380 powiatów w Polsce.

Bezrobotni zarejestrowani pozostający bez pracy dłużej niż 1 rok według powiatów w 2016 r.

w % bezrobotnych ogółem

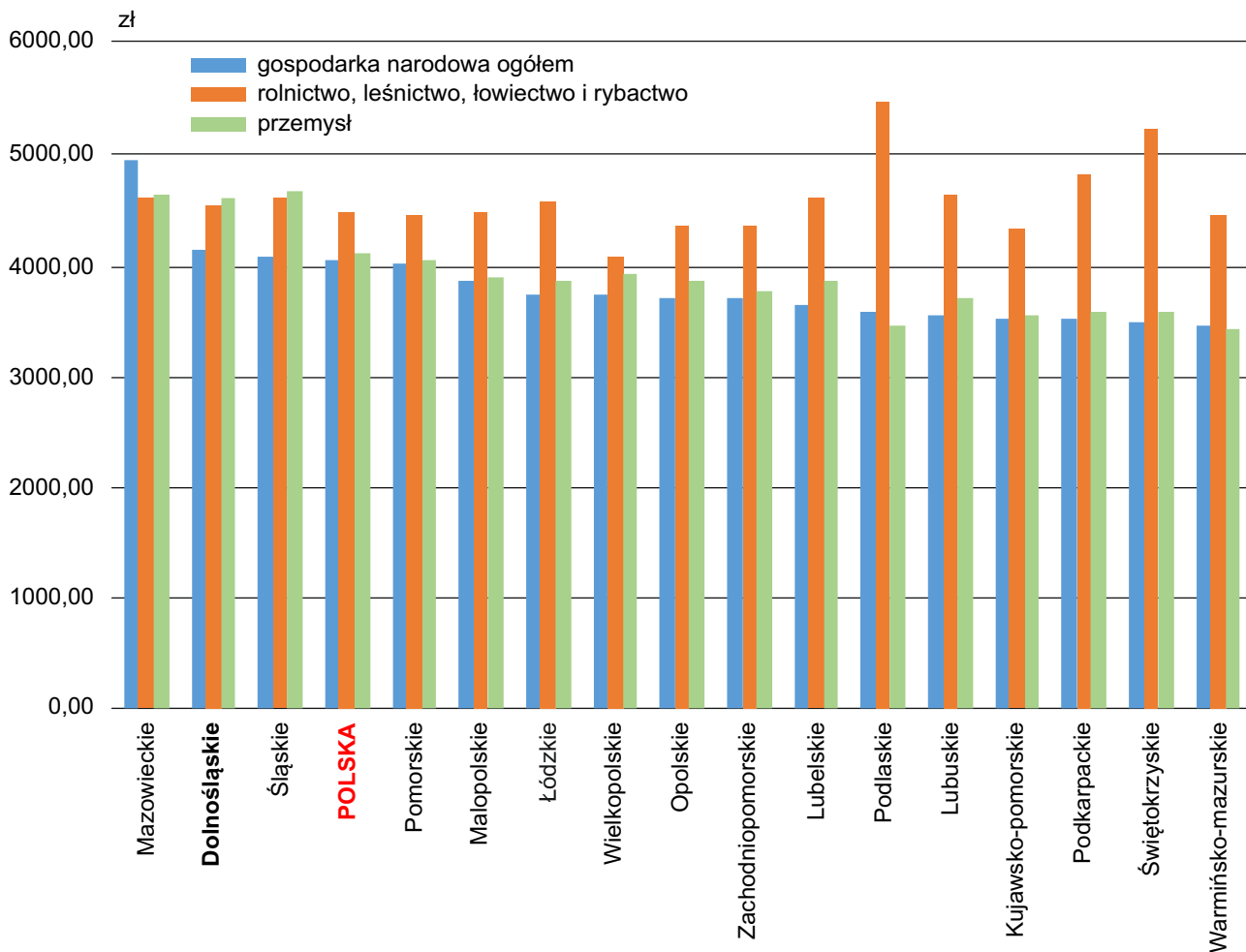

w % ludności aktywnej zawodowo

Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto^a w gospodarce narodowej oraz wybranych sekcjach w według województw w 2016 r.

Stan w dniu 31 XII

a Bez wynagrodzeń zatrudnionych za granicą.

Podmioty o liczbie pracujących do 9 osób i wynagrodzenia w tych podmiotach według województw w 2016 r.

Liczba mikroprzedsiębiorstw na 1000 mieszkańców

Miesięczne wynagrodzenia brutto na 1 zatrudnionego w zł

- 58,8 - 70,1 (1)
- 51,6 - 58,7 (5)
- 44,4 - 51,5 (3)
- 37,2 - 44,3 (7)

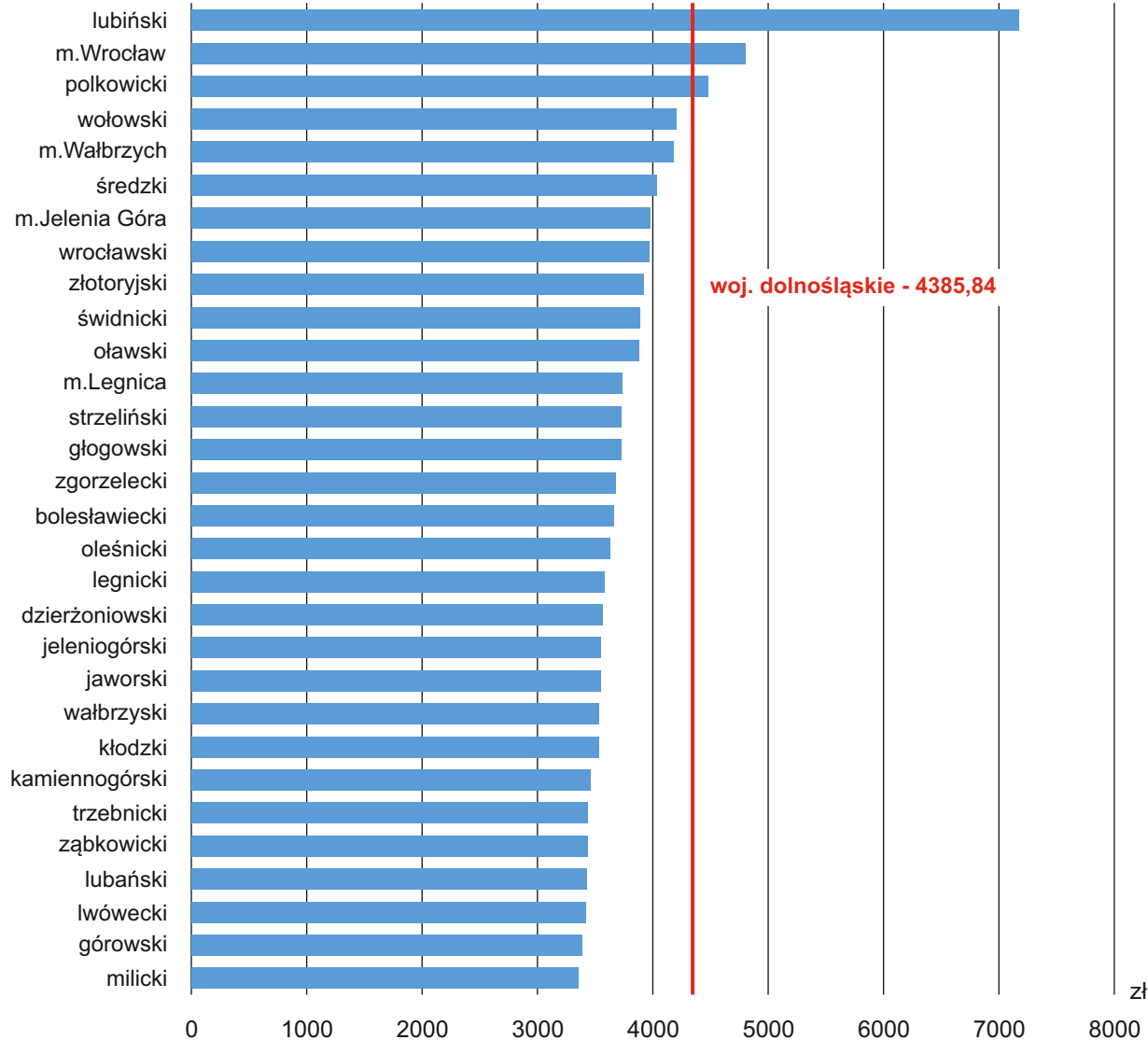
W nawiasach podano liczbę województw.

- 2714 - 3125 (1)
- 2547 - 2713 (2)
- 2380 - 2546 (6)
- 2213 - 2379 (7)

W nawiasach podano liczbę województw.

Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto^a według powiatów w 2016 r.

Powiat:

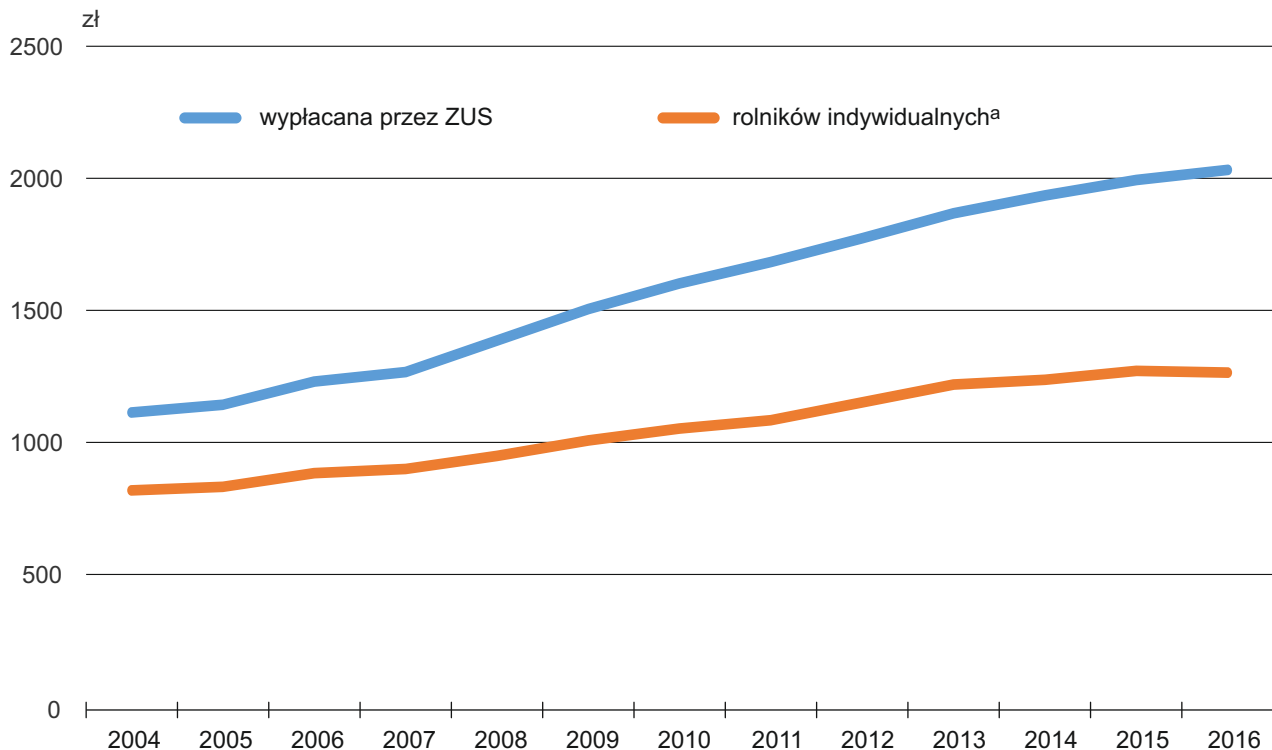

woj. dolnośląskie - 4385,84

zł

^a Bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób.

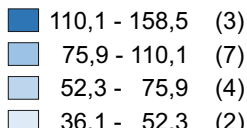
Przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto

^a Łącznie z wypłatami z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych w przypadku łączenia uprawnień do świadczeń z tego systemu z uprawnieniami do świadczeń z Funduszu Emerytalno-Rentowego.

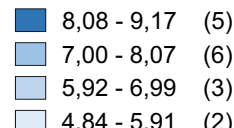
Wybrane elementy warunków pracy według województw w 2016 r.

Zatrudnieni w warunkach zagrożenia^a
na 1000 zatrudnionych

W nawiasach podano liczbę województw.

Poszkodowani w wypadkach przy pracy^b
na 1000 pracujących

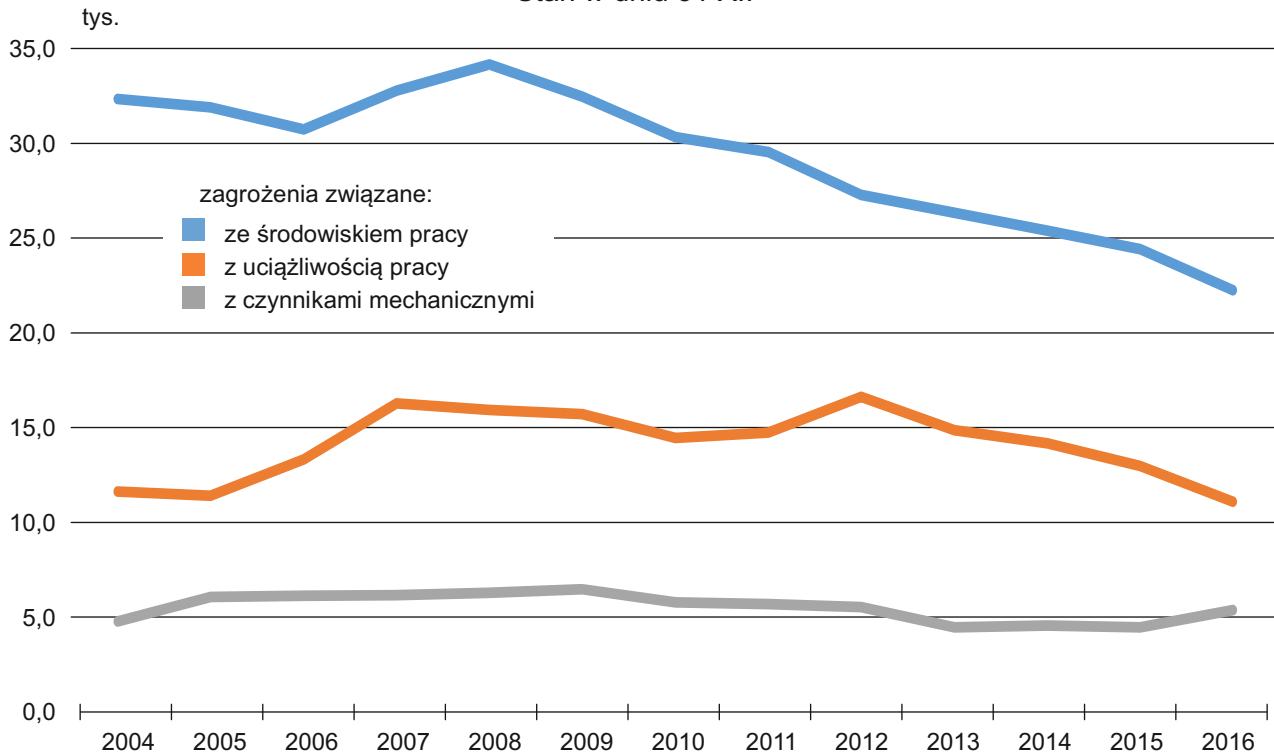

W nawiasach podano liczbę województw.

^a Stan w dniu 31 XII; poszkodowani liczeni tylko jeden raz w grupie czynnika przeważającego, tzn. mającego największe szkodliwe znaczenie na danym stanowisku pracy; dane dotyczą podmiotów, w których liczba pracujących przekracza 9 osób i dotyczą wybranych rodzajów działalności.
^b Poza gospodarstwami indywidualnymi w rolnictwie.

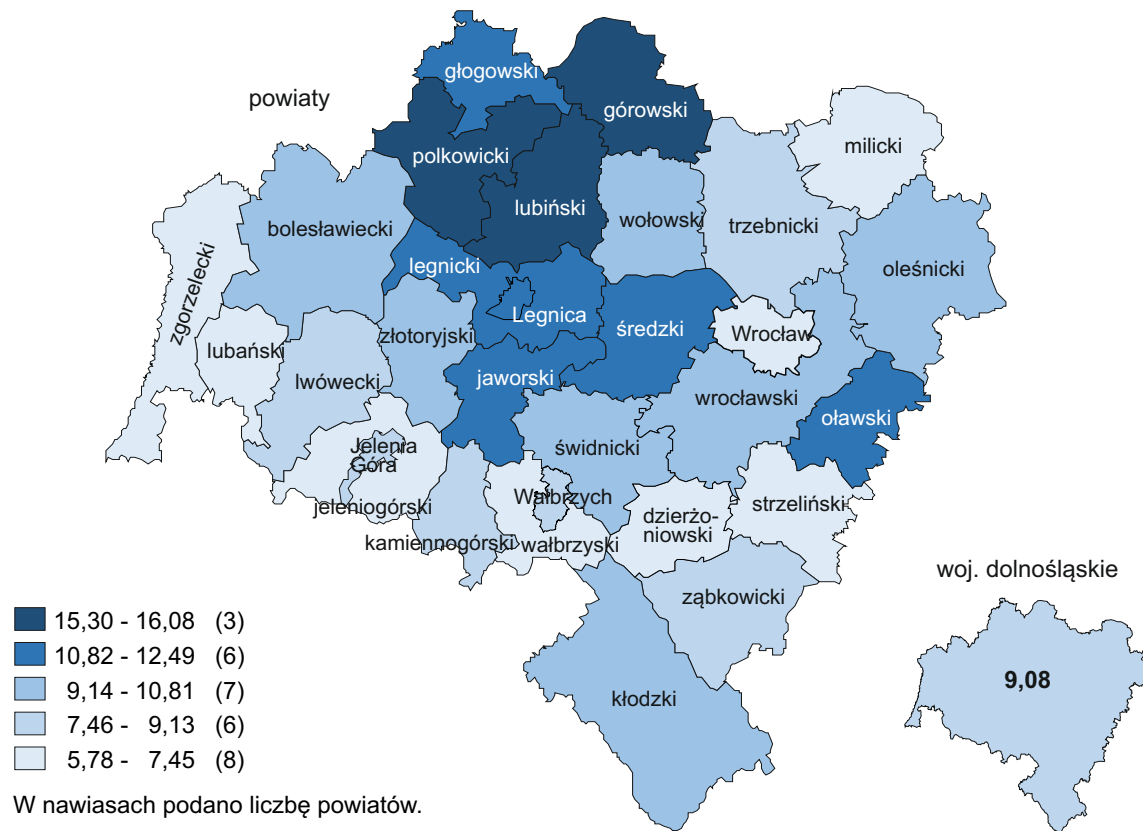
Zatrudnieni w warunkach zagrożenia^a według grup zagrożeń

Stan w dniu 31 XII

^a Liczeni tylko jeden raz w grupie czynnika przeważającego; dane dotyczą podmiotów, w których liczba pracujących przekracza 9 osób i dotyczą wybranych rodzajów działalności.

Poszkodowani w wypadkach przy pracy na 1000 pracujących^a według powiatów w 2016 r.

^a Pracujący w głównym miejscu pracy (stan w dniu 31 XII). Bez pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego; Dane o pracujących / zatrudnionych dotyczą osób wykonujących pracę przynoszącą im zarobek lub dochód.